

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

EducT
018.30
468

75
Duplicate
Sci. n.

Educ. T. 918.30; 468

3 2044 097 065 528

Mr. A. Smith!

Dec. 1892

HARVARD COLLEGE
LIBRARY

THE ESSEX INSTITUTE
TEXT-BOOK COLLECTION

GIFT OF
GEORGE ARTHUR PLIMPTON
OF NEW YORK

JANUARY 25, 1924

Wm. H. Childs

and

Wm. H. Childs

N° 7

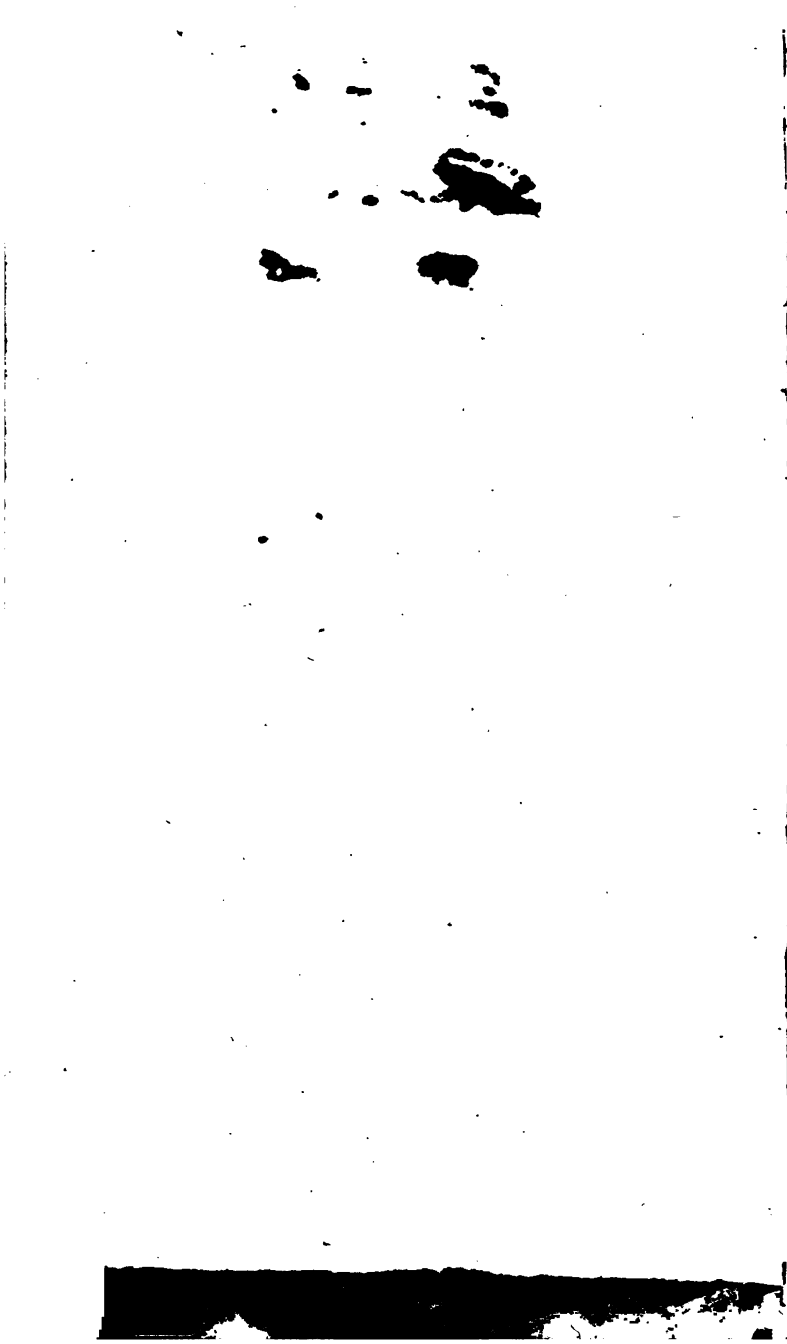
Gift William H. Childs

Handwritten text, likely a signature or name, appearing in the top right corner of the page. The text is written in a cursive style and is partially obscured by a large, dark, irregular shape.

GALLAHER & WHITE.

1830.

THE
L A T I N R E A D E R,

BY

FREDERIC JACOBS

AND

FREDERIC WILLIAM DÖRING.

WITH

NOTES AND ILLUSTRATIONS,

**PARTLY TRANSLATED FROM THE GERMAN, AND PARTLY
DRAWN FROM OTHER SOURCES,**

BY

JOHN D. OGILBY,

PRINCIPAL OF THE GRAMMAR SCHOOL OF COLUMBIA COLLEGE, NEW-YORK.

PART SECOND.

FROM THE FIFTH GERMAN EDITION.

FIRST NEW-YORK EDITION.

NEW-YORK;

**COLLINS & HANNAY, COLLINS & CO., AND WHITE
GALLABER & WHITE.**

Educ T 918.30, 468

HARVARD COLLEGE LIBRARY
GIFT OF
GEORGE ARTHUR PLIMPTON
JANUARY 26, 1924

Southern District of New-York, ss.

BE IT REMEMBERED, That on the twelfth day of January, A. D. 1850, and in the fifty-fourth year of the Independence of the United States of America, W. E. Dean, of the said district, hath deposited in this office the title of a book, the right whereof he claims as proprietor, in the words following, to wit:

"The Latin Reader, by Frederic Jacobs and Frederic William Döring. With Notes and Illustrations, partly translated from the German, and partly drawn from other sources, by John D. Ogilby, Principal of the Grammar School of Columbia College, New-York. Part Second. From the fifth German Edition. First New-York Edition."

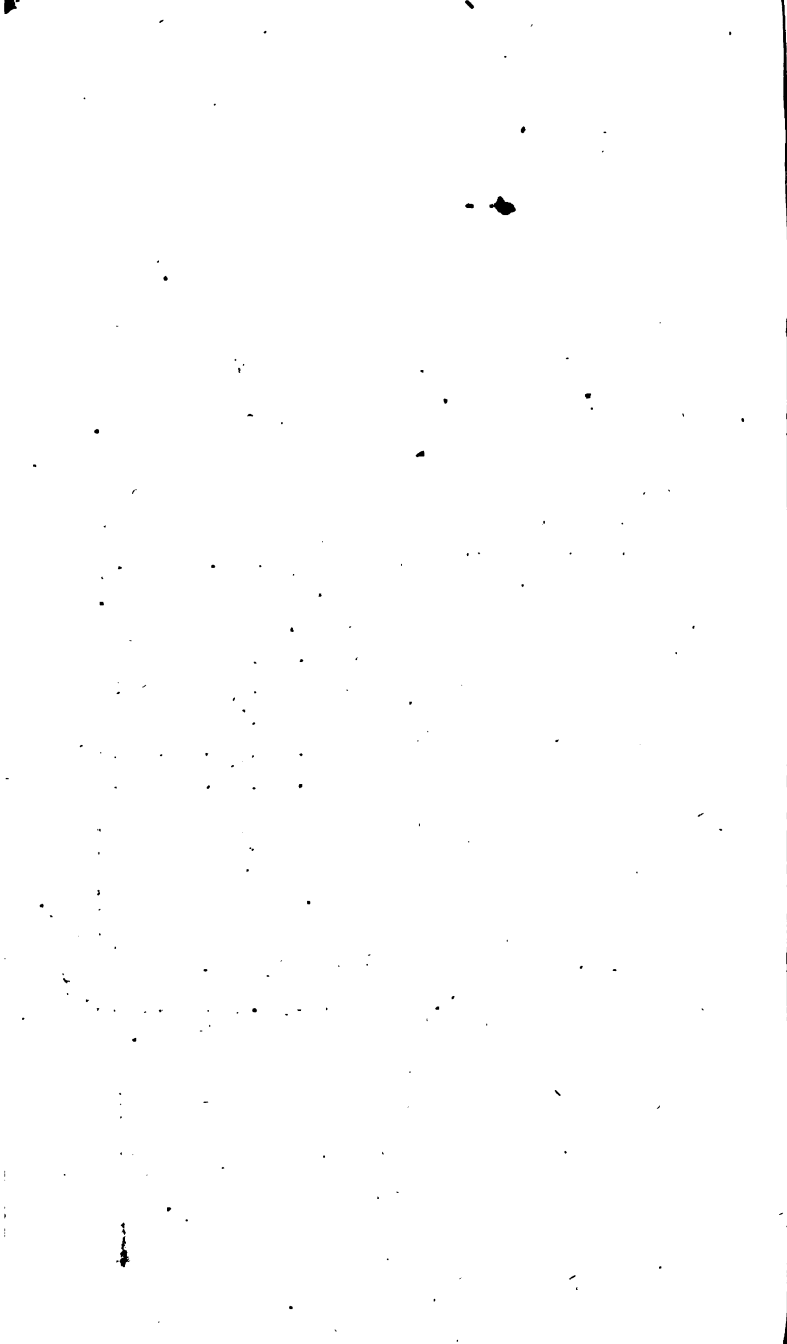
In conformity to the Act of the Congress of the United States, entitled "An Act for the encouragement of learning, by securing the copies of maps, charts, and books, to the authors and proprietors of such copies, during the time therein mentioned;" and also to an act, entitled "An act, supplementary to an act, entitled, an Act for the encouragement of learning, by securing the copies of maps, charts, and books, to the authors and proprietors of such copies, during the times therein mentioned, and extending the benefits thereof to the arts of designing, engraving, and etching historical and other prints."

FRED. J. BETTS,

Clerk of the Southern District of New-York.

CONTENTS OF PART SECOND.

	Page.
Chronological Table.	v
First Division. A. Regnum Assyriorum.	1
B. Regnum Medorum et Persarum.	2
C. Res Atheniensium.	12
D. Res Lacedaemoniorum.	26
E. Macedonum Imperium.	31
F. Res Parthorum.	64
G. Res Siciliae.	69
H. De Hispania Quaedam.	74
I. Res Massiliensium.	76
Second do. Breves & Ciceronis vita Narrationes.	79
Third do. Narrationes breviores ex Ciceronis operibus excerptae.	92
Fourth do. Narrationes quaedam varii generis.	99
Fifth do. Nqtes.	109

CHRONOLOGICAL TABLE,

adapted to the Extracts from Justin and Nepos.

This chronological Table is divided into three Parts: the first commences with the Creation, and terminates at the conquest of Corcebus, the era from which the Olympiads are counted. The second extends to the capture of Corinth by Mummius, and the reduction of Greece to a Roman province. The third comprises the rest of the principal events alluded to in the Extracts, and terminates with the restoration of the standards taken by the Parthians from Crassus. A few important events, not mentioned in the text, have been inserted.

Year of the world.	B.C.	FIRST PART.	Reference.
1	4004	The Creation of the world, according to the Hebrew text of the Scriptures.—According to the version of the Septuagint, 5872.—According to the Samaritan version, 4700.—According to Usher, 4008.—According to Josephus, 4163.	
1655	2350	The universal deluge.	
1946	2059	Ninus, king of Assyria.	A. 1
1898	2007	The death of Ninus, after a reign of 53 years.	A. 1
2009	1996	Semiramis succeeds him.	A. 2
2040	1965	The birth of Abraham.—Ninyas kills his mother Semiramis, and ascends the throne.	A. 2
2434	1571	Moses born in Egypt.	
2449	1556	Commencement of the kingdom of Athens. Cecrops, first king.	C. 1
2499	1506	The death of Cecrops. Cranaus succeeds him.	C. 1
2508	1497	Amphictyon, king of Athens. The Amphictyonic council established.	C. 1
2512	1493	Cadmus introduces Letters into Greece. He builds Thebes.	
2608	1397	Erectheus, king of Athens. In this reign Triptolemus was taught by Ceres the art of sowing corn, &c.	C. 1
2722	1283	Aegeus, king of Athens.	C. 1
2742	1263	The Argonautic Expedition.	
2771	1234	Theseus, king of Athens. He unites the twelve boroughs of Attica.	C. 1
2821	1184	Troy taken and burnt by the Greeks.	
2835	1070	Codrus, king of Athens, devotes himself for his country. Athens is governed by perpetual archons. Medon, first archon.	C. 2
3105	900	The capture of Nineveh by Arbaces; the death of Sardanapalus, and the fall of the Assyrian Empire.—According to Eusebius, A. M. 3185, B. C. 820.	A. 3
3121	884	The legislation of Lycurgus.	B. 1
3191	814	The commencement of the kingdom of Macedonia in the person of Caranus. This kingdom lasted 646 years, until the battle of Pydna.	D. 1, 2
			E. 1

B. C.	Year of the Olympiads.	of Rome.	SECOND PART.	Reference.
776	I.	1	Corcebus, first victor in the Olympic games. The era from which the Olympiads are counted.	
754	VI.	3	The perpetual archons at Athens are succeeded by decennial archons. Charops, first decennial archon.	
753		4	The foundation of Rome by Romulus.	

C. of the Olympiads.	Year of the Olympiads.	of Rome.	SECOND PART.	Reference.
743	IX.	2	11 The first war between the Messenians and the Lacedaemonians.	D. 3
724	XIV.	1	30 Perdiccas, king of Macedonia.	E. 2
685	XXIII.	4	69 Revolt of the Messenians against the Lacedaemonians. —The second Messenian war begins.	D. 3
684	XXIV.	1	70 The creation of annual archons at Athens. Creon, first annual archon.	
682		3	72 The poet Tyrtæus general of the Lacedaemonian army.	D. 3
676	XXVI.	1	78 Argæus, king of Macedonia.	E. 2
671	XXVII.	2	83 The capture of Ira, which put an end to the second Messenian war.	
644	XXXIV.	1	110 Philip 1st, king of Macedonia.	E. 2
609	XLII.	4	145 Aeropus, king of Macedonia.	E. 2
600	XLV.	1	154 Massilia (<i>Marseilles</i>) founded by a colony of Phœnicians, according to Livy and Eusebius. According to Justin, it was founded during the reign of Tarquin the Proud.	f. 1
597		4	157 Astyages, the last king of the Medes, ascends the throne.	B. 1
594	XLVI.	3	160 Solon, archon of Athens, frames a code of laws for his country.	C. 3
580	LV.	1	194 Pisistratus usurps the sovereignty of Athens.	C. 4
559		2	195 Cyrus ascends the throne of Persia. The commencement of the Persian Empire.	B. 6
546	LVIII.	3	208 Croesus crosses the Halys to aid the Babylonians against Cyrus, by whom he is defeated. Cyrus carries the war into Lydia, subdues the country, and makes Croesus his prisoner.	B. 7
538	LX.	3	216 Cyrus takes Babylon.	
533	LXI.	4	221 Tarquin the Proud murders Servius Tullius, and succeeds him.	
532	LXII.	1	222 The death of Cyrus.—Cambyses his son, succeeds him.	B. 8, 9
527	LXIII.	2	227 The death of Pisistratus.—His sons Hippias and Hipparchus succeed him.	C. 5
524	LXIV.	1	230 Cambyses puts his brother Smerdis to death.	B. 9
522		3	232 Death of Cambyses.—Usurpation of Pseudo Smerdis.	B. 9, 10
521		4	233 The death of Smerdis.—Commencement of the reign of Darius, son of Hystaspes. He marries Atossa, daughter of Cyrus.	B. 10
513	LXVI.	4	241 Harmodius and Aristogiton slay Hipparchus.	B. 11
512	LXVII.	1	242 Babylon revolts from the Persians.	C. 5
509		4	242 The stratagem of Zopyrus. Capture of Babylon. Darius wages war against the Scythians. He conquers Macedonia.	B. 12
499	LXXII.	3	245 Hippias expelled, and the tyranny of the Pisistratidae abolished.—Tarquin the Proud driven from Rome. The consular government begins.	B. 13
490	LXXIV.	4	245 Darius invades Greece.—Miltiades defeats the Persians at Marathon.	C. 6
489	LXXV.	1	273 Xerxes commences his expedition against the Greeks.	C. 6
479		2	274 The battle of Thermopylae, 7th August. Arrival of Xerxes at Athens, towards the end of the same month. The battle of Salamis, October 19th. The same day Gelon defeats the Carthaginian general, Hamilcar, at Himera.	C. 8
475	LXXVI.	2	278 The battle of Plataeae, 22nd September.—The battle of Mycale on the same day.	B. 16
474		3	279 Anaxilaus, tyrant of Sicily.	C. 9
471	LXXVII.	2	280 The walls of Athens rebuilt, and its port improved.	B. 17 &
465	LXXVIII.	4	283 Themistocles banished.	C. 11
464	LXXIX.	1	289 The death of Xerxes.—Artaxerxes Longimanus succeeds him, and reigns 40 years.	C. 12
461		4	290 The third Messenian war begins. Cimon goes into exile.	B. 20
				C. 17

C.	Year of the Olympiads.	of Rome.	SECOND PART.		Reference.
450	LXXII.	3304	Cimon conducts an army to the island of Cyprus, where he dies the year following.	C. 17	
431	LXXXVII.	2323	Commencement of the Peloponnesian war, which lasts 28 years.	C. 18	
425	LXXXVIII.	4322	The death of Artaxerxes Longimanus.—Xerxes II. succeeds him.	B. 31	
424	LXXXIX.	1330	The death of Xerxes II.—Sogdianus ascends the throne.	B. 31	
423		2331	Death of Sogdianus after a reign of 7 months. He is succeeded by Darius Nothus.	B. 31	
422		3332	A peace of 50 years agreed upon by the Spartans and Athenians, which is kept only during six years and six months.	C. 18	
415	XCI.	2339	The expedition of the Athenians to Sicily.—Alcibiades condemned. He retires to Sparta.	C. 19, 22	
413		4341	The total defeat of the Athenian army in Sicily by Gylippus the Lacedaemonian.	C. 21	
412	XCII.	1342	Alcibiades deserts the Spartans, and goes over to the Persian.	C. 23	
410		3344	Alcibiades recalled by the army.	C. 24	
407	XCIII.	2347	Alcibiades goes again into exile. Conon succeeds him.	C. 27	
405		4349	Lysander gains the naval battle of Aegospotamos.—Darius Nothus dies. His son Artaxerxes Mnemon succeeds him.	C. 28	
404	XCIV.	1350	Athens taken by Lysander.—End of the Peloponnesian war.	B. 21	
			Appointment of the 30 tyrants.	C. 30	
			Alcibiades is killed.	C. 31	
403		2351	Thrasybulus frees Athens from the 30 tyrants. A general amnesty.	C. 32	
401		4353	The expedition of Cyrus the Younger against his brother Artaxerxes.	C. 33	
			The battle of Cunaxa.	C. 34	
			The retreat of the 10,000 Greeks.		
395	XCVI.	2359	The expedition of Agesilaus in Asia.	B. 22	
394		3360	The naval battle near Cnidus, in which the Athenians, commanded by Conon, come off victorious. Commencement of the Corinthian war.	D. 6	
393	XCVI.	4361	Agesilaus, on his return from Asia, conquers the Thebans and their allies at Coronae.	D. 7	
			Conon rebuilds the walls of the Piræus.	D. 8	
391	XCVII.	2363	Amyntas II, king of Macedonia.	D. 7	
389		4365	Peace of Antalcidas between the Persians and Greeks.	E. 3	
388	XCVIII.	1366	The war of the Spartans with the Arcadians.	D. 8	
371	CII.	2383	The battle of Leuctra, in which Epaminondas defeats the Lacedaemonians.	D. 8	
370		3384	Alexander II, king of Macedonia.—Philip, a hostage at Thebes.	E. 3 & 4	
369		4385	Epaminondas attacks Sparta.	D. 9	
368	CIII.	1386	Ptolemy Alorites, king of Macedonia, (V. note 5, p. 32.)		
			Death of Dionysius the Elder.	G. 2	
			Dionysius the Younger succeeds him.	G. 3	
365		4389	Perdiccas III, king of Macedonia.	E. 4	
363	CIV.	2391	The battle of Mantinea; victory of Epaminondas; his death.	D. 9	
362		3392	The death of Artaxerxes Mnemon. Ochus succeeds him.	B. 23	
360	CV.	1394	Philip ascends the throne of Macedon.	B. 24	
358	CVI.	1398	The temple of Diana at Ephesus burnt by Erostratus. On the same day Alexander was born. Dionysius is driven from Sicily.	E. 4	
355		2399	Commencement of the third Sacred War.	G. 4	
348	CVIII.	1406	Philip takes Olynthus.	E. 7	
			End of the third Sacred War.	E. 8	

CHRONOLOGICAL TABLE.

C.	Year of the Olympiads.	of Rome.	SECOND PART.		Reference.
347	CVIII.	407	Dionysius returns to Syracuse from Italy.		G. 5
349	CIX.	411	Dionysius retires to Corinth after his final banishment by Timoleon.		
341		413	Philip makes a fruitless attempt upon Byzantium.—He is victorious in the Chersonese; and makes an expedition to Scythia.		G. 6
338	CX.	416	The battle of Chaeronea, in which Philip defeats the Athenians and Boeotians. The end of Grecian independence.		E. 9
337		417	Death of Artaxerxes Ochus.		E. 10
336	CXI.	418	Philip convenes a council of the Greeks at Corinth. He prepares for the invasion of Persia.		B. 24
335		419	Philip is assassinated by Pausanias.		E. 11
			Alexander succeeds him.		E. 12
			Darius Codomannus ascends the throne of Persia.		E. 14
			Alexander continues the preparation for the Persian war.		B. 24
			Revolt of the Thebans. Alexander defeats them, and destroys Thebes.		E. 15
			Alexander passes into Asia.		E. 16
			Victory of Alexander over the Persians in the plain of Adramis, commonly called the battle of the Granicus.		E. 17
333		421	Dangerous illness of Alexander at Tarsus. The battle of Issus.		E. 18
332	CXII.	422	Alexander takes Tyre. Egypt submits to Alexander.		E. 20
331		423	—He founds Alexandria.		E. 21
330		424	Victory of Alexander over Darius at Gaugamela, more commonly called the battle of Arbela.		E. 22
			Alexander destroys Persepolis. Darius Codomannus assassinated by Bessus.—End of the Persian Empire.		E. 23
328	CXIII.	426	Antipater suppresses the rebellion in Greece.		E. 25
			Alexander subdues the Caucasian tribes.—Bessus punished.		E. 26
327		427	Alexander passes into India.—He conquers Porus.		E. 27
325		429	Alexander returns to Babylon.		E. 29
324	CXIV.	430	Alexander the Great dies at Babylon, at the age of thirty-three. Aridaeus, a natural son of Philip, is nominally king.—First division of the empire between the generals.		E. 31, 32
323		431	The Athenians and Aetolians rise in rebellion against Macedon.—Antipater escapes from Lania.		E. 36
322		432	Antipater, Antigonus, Craterus and Ptolemy unite against Perdiccas.—Perdiccas is assassinated in Egypt.		E. 37
317		437	Agathocles, tyrant of Sicily.		E. 41
315	CXVI.	439	League of Ptolemy, Cassander, Lysimachus, and Seleucus against Antigonus.		E. 42
310	CXVII.	444	Agathocles carries the war against the Carthaginians into Africa.		E. 43
307	CXVIII.	447	Demetrius, son of Antigonus, gains a victory over the fleet of Ptolemy.—Antigonus assumes the title of king; the other generals of Alexander follow his example.		G. 9
301	CXIX.	453	Battle of Ipsus; death of Antigonus; flight of Demetrius.		E. 44
298	CXX.	456	Death of Cassander. His son Philip succeeds him.		E. 46
297		457	Death of Philip. Dispute between his sons Antipater and Alexander respecting the crown of Macedon.—Antipater kills Thessalonice, his mother.		E. 46
294	CXXI.	460	Demetrius Poliorcetes takes possession of Macedonia.		E. 47
290	CXXII.	464	League of Seleucus, Lysimachus, Pyrrhus, and Ptolemy against Demetrius.		E. 47
279		466	Death of Agathocles, tyrant of Sicily.—Demetrius is stripped of the kingdom of Macedon.—Pyrrhus obtains the vacant throne.		E. 48
					G. 11
					E. 48

CHRONOLOGICAL TABLE.

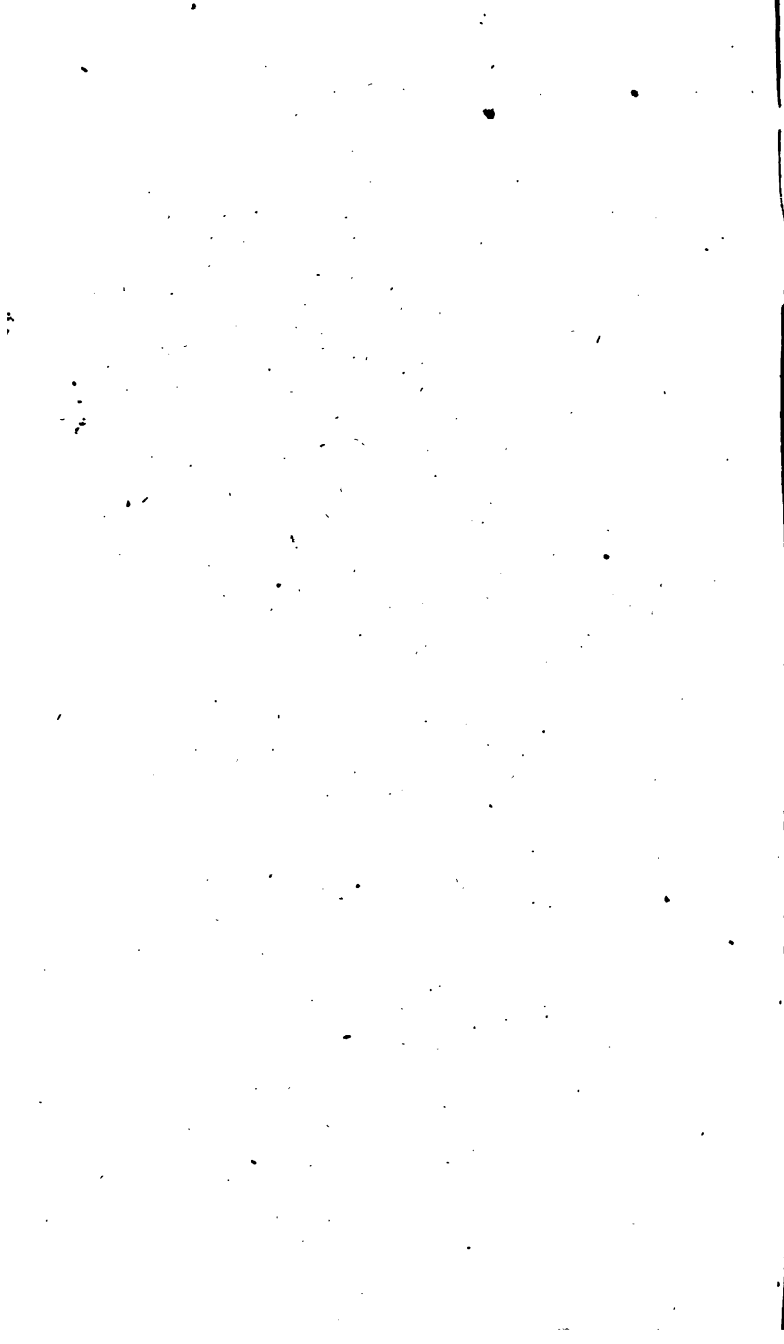
ix

C.	Year of the Olympiads.	of Rome.	SECOND PART.		Reference.
288	CXXIII.	1 466	Demetrius surrenders himself to Seleucus.		E. 48
286		3 468	Lysimachus wrests the crown of Macedon from the hands of Pyrrhus.—Death of Demetrius.		E. 48
284	CXXIV.	1 470	Death of Ptolemy, son of Lagus. His son Ptolemy Philadelphus succeeds him.—Death of Demetrius Philareus. (V. note 1st, p. 16).		E. 48
281		4 473	Lysimachus is defeated in Phrygia by Seleucus, and dies.—Seleucus reigns in Macedonia. Seven months afterwards he is slain by Ptolemy Gerannus, who succeeds him on the throne of Macedon.—Antiochus Soter, son of Seleucus, succeeds to the throne of Syria.—Commencement of the Achæan league.		E. 49
279	CXXV.	2 475	Irruption of the Gauls into Illyria and Macedonia. They defeat and slay Ptolemy Ceraunus.		E. 51
278	CXXV.	3 476	New irruption of the Gauls under Brennus. They attempt to plunder the temple at Delphi, but are totally defeated.—Pyrrhus, king of Epirus, passes into Sicily.		E. 52 53 G. 12
277		4 477	Antigonus Gonatas, king of Macedonia.—He defeats the Gauls.		E. 54 G. 13
275	CXXVI.	2 479	Hiero, general of the Sicilians.		
274		3 480	Pyrrhus gets possession of Macedonia, and dethrones Antigonus.		E. 55
272	CXXVII.	1 482	Pyrrhus besieges Lacedæmon, and is repulsed.—He is slain in an attack upon Argos.		E. 56 G. 13
269		4 483	Hiero II, king of Syracuse.		
262	CXXIX.	3 492	Antiochus II, surnamed <i>Theos</i> , succeeds his father, Antiochus Soter.		
255	CXXXI.	2 499	Artaxerxes rules over the Parthians; the dynasty of the Arsacidae commences.		F. 4
247	CXXXIII.	2 507	Death of Antiochus II.—Seleucus II, surnamed <i>Callinicus</i> , succeeds him.		
243	CXXXIV.	2 511	Death of Antigonus Gonatas. Demetrius II. succeeds him.		
238	CXXXV.	3 516	Hamilcar goes to Spain with his son, the young Hannibal.		H. 4
232	CXXXVII.	1 522	The death of Demetrius II, king of Macedonia. Antigonus Doseon succeeds him.		E. 58
228	CXXXVIII.	1 526	Death of Hamilcar.—Hasdrubal succeeds him in Spain.		H. 4
226		3 528	Death of Seleucus II.—Seleucus III. (<i>Ceraunus</i>) succeeds him.		
224	CXXXIX.	1 530	Death of Seleucus III.—His brother, Antiochus the Great, succeeds him.		E. 61
222		3 532	Cleomenes, king of Sparta, is defeated by Antigonus and flies to Egypt.—Antigonus makes himself master of Sparta, and then proclaims it free.		E. 60
221		4 533	Death of Antigonus Doseon.—Philip, son of Demetrius, succeeds him.		E. 60
			Death of Ptolemy Evergetes.—Ptolemy Philopator succeeds him.		E. 61
220	CXL.	1 534	Death of Hasdrubal in Spain.—Hannibal succeeds him.		H. 4
216	CXLI.	1 538	Lycurgus, king of Sparta.		E. 61
			Philip sends deputies to Italy, for the purpose of making a treaty with Hannibal.		E. 62
214		3 540	Laevinus passes into Greece.		E. 63
204	CXLIV.	1 550	Philip makes peace with the Romans. End of the 1st Macedonian war.		E. 63
			Ptolemy Epiphanes succeeds his father Philopator, though only in the 4th year of his age.		E. 64
203		2 551	Antiochus the Great and Philip divide between themselves the kingdom of Ptolemy Epiphanes.		E. 64
202		3 552	The Romans undertake the guardianship of Epiphanes.		E. 65
200	CXLV.	1 554	Second Macedonian war.		E. 65
197		4 557	Battle of Cynoscephalæ; defeat of Philip by Flaminius; end of the second Macedonian war.		E. 65
195	CXLVI.	2 558	Hannibal flies for refuge to Antiochus the Great.		E. 66

B.C.	Year of the Olympiads.	of Rome.	SECOND PART.	Reference.
184	CXLVI.	350	Phraates 1st, king of Parthia.	F. 5
191	CXLVII.	250	Antiochus defeated on land by Acilius Glabrio. His fleet defeated by Aemilius.	E. 67
190		354	Antiochus defeated at Magnesia by Scipio Asiaticus.	E. 69
189		456	The Aetolians conquered by the Romans.—Hannibal flies to Prusias, king of Bithynia.	E. 73
183	CXLIX.	257	Death of Philopomen.—Hannibal poisons himself.— Death of Philip.—His son Perseus succeeds to the throne of Macedonia.—Mithridates I. succeeds Phraates I. as king of Parthia.	E. 70 73 E. 72
171	CLII.	258	Third Macedonian war begins.	F. 5
168	CLIII.	158	Battle of Pydna.—Perseus made captive by the Ro- mans.	E. 74
147	CLVIII.	260	The Achaeans drive out the Roman ambassadors, who were sent to dissolve the league.—The Romans de- clare war against them.	E. 75 76
146		300	Capture and destruction of Corinth by Mummius.— Greece becomes a Roman province under the name of Achaia. Commencement of the war with Viria- thus.	E. 76 H. 2

B.C.	Year of Rome.	PART THIRD.	Reference.
137	817	Phraates II. succeeds Mithridates I.	F. 7
133	621	Attalus dying bequeaths the kingdom of Pergamus to the Roman people. Artabanus succeeds Phraates II. Mithridates II. succeeds his father Artabanus.	E. 77 F. 7 F. 7
54	703	Orodes, king of Parthia.	F. 8
53	701	The battle of Carrhae; defeat and death of Crassus.	F. 8
39	715	Ventidius kills Pacorus and destroys his army. Phraates IV. succeeds his father Orodes.	F. 9 F. 10
36	718	Antony is repulsed by the Parthians.	H. 11
31	723	Phraates is driven from his throne by Tiridates. He is restored with the assistance of the Scythians.	F. 11
20	734	The Parthians deliver to Augustus the standards and captives taken from the Romans.	F. 12

FIRST DIVISION.

A. REGNUM ASSYRIORUM.

1. *Ninus.* (Justin. I. 1.)

Antiquissimis temporibus primi in Asia Assyrii¹ regnum condidisse feruntur. Horum rex Ninus, primum finitimis, tum aliis post alios populis perdomitis, totius Orientis populos subegit. Postremum ei bellum cum Zoroastre, rege Bactrianorum,² fuit, qui primus dicitur artes magicas³ invenisse, siderumque motus diligentissime spectasse. Hoc occiso et ipse decessit, relicto impubere adhuc filio Ninja, et uxore Semiramide.

2. *Semiramis.* (Ibid. I. 2.)

Semiramis nec filio immaturo imperium tradere, nec ipsa palam capessere ausa, sexum dissimulans, brachia et crura velamentis, caput tiarâ tegit; et, ne novo habitu aliquid occultare videretur, eodem modo et populum vestiri jussit; quem morem vestis¹ exinde⁵ gens universa servavit. Sic Semiramis primis regni initiis Ninyas esse credita est.⁶ Magnas deinde res gessit, ita ut mulier etiam viros virtute superare videretur. Babyloniam⁷ condidit, murumque urbi cocto latere⁸ circumdedit. Nec contenta regni terminos tueri, Aethiopiam⁹ imperio adjecit, et Indiae bellum intulit. Ad postremum a filio interfecta est, duo et quadraginta annos post Ninum rerum potita.¹⁰ Ninyas contentus imperio a parentibus sibi tradito, belli studia deposuit, et, veluti sexum cum matre mutasset, in feminarum turba consenuit. Posteriores ejus hoc exemplum secuti sunt. Imperium Assyrii mille trecentos annos tenuerunt.

3. *Sardanapalus.* (Ibid. I. 3.)

Postremus apud eos regnavit Sardanapalus, vir muliere mollior. Ad quem quum forte Arbaces, Medis¹¹ a rege graec-

positus, venisset, invenit eum inter mulierum greges, muliebri habitu, lanam tractantem, et pensa virginibus dividendem. Quibus visis, indignatus Arbaces, tot viros huic feminae¹ parere, omnem rem ad amicos retulit, negatque² se ei obedire posse, qui se feminam esse malit quam virum. Fit igitur conjuratio. Bellum Sardanapalo inferitur. Quo ille audito, primum, ut mulieres solent, latebras circumspicit; mox deinde cum paucis et incompositis in bellum progreditur. Victus proelio in regiam se recipit, ubi, exstructo incensoque rogo, et se et divitias in flammam conjicit; hoc solo facinore virum imitatus.

B. REGNUM MEDORUM ET PERSARUM.

1. *Astyages.* (Justin. I. 4.)

Sardanapalo sublato quum Arbaces rex esset constitutus, imperium ab Assyriis ad Medos translatum est. Post multos deinde reges ad Astyagem descendit.³ Hic aliquando per somnum vidit e sinu filiae Mandanes, quam unicam habebat, vitem enatam,⁴ cujus palmitibus omnis Asia obumbraretur. Con-sulti harioli, qui somnia interpretabantur, responderunt, nepotem regi ex filia natum iri, qui regno potiretur omnemque Asiam subigeret. Hoc responso perterritus, Astyages filiam Cambysi in matrimonium dedit, mediocris fortunae viro, ex gente Persarum, quae tunc temporis nullis adhuc rebus gestis illustrabatur.⁵ Sed ne sic quidem ab omni metu liberatus est.

2. *Cyri natales.* (Ibid. I. 4.)

Quum itaque Mandane puerum peperisset, Astyages cum Harpago, arcanorum suorum participi, occidendum dedit. Is veritus, ne Mandane aliquando necati infantis ultionem a se exigèret, pastori regii pecoris puerum exponendum tradit. Forte eodem tempore et ipsi pastori filius natus erat. Ejus igitur uxor, audita regii infantis expositione, maritum precibus movit, ut sibi afferret ostenderetque puerum. Cujus precibus fatigatus pastor reversus in silvam, juxta infantem invenit canem, ubera parvulo praebentem, et a feris alitibusque defendentem. Motus et ipse misericordia, qua canem motam viderat, puerum defert ad stabula, eadem cane anxie prose-

quente. Quem ubi in manus mulier accepit, puer eam risu et blanditiis ita cepit, ut eum a se nollet dimittere, maritoque precibus persuaderet, ut suum ipsius puerum exponeret, altero servato.¹ Atque ita permutata sorte parvulorum, hic pro filio pastoris educatur, ille pro² nepote Astyagis exponitur.

3. *Cyrus agnoscitur.* (Ibid. I. 5.)

Puer deinde quum inter pastores esset, Cyri nomen accepit. Ibi aliquando rex inter ludentes creatus, contumaces flagellis cecidit; ob quam contumeliam puerorum parentes irati regem adierunt, querentes, quod ingenui³ pueri a servo regio verberibus essent affecti. Rex puerum arcessitum quum interrogasset, quomodo ausus esset illos verberare, ille, vultu nihil mutato, se ut regem fecisse respondit. Hoc responsum puerique constantiam admiratus Astyages, somnium, quod olim viderat, in mentem revocat, quumque et vultus similitudo et expositionis tempora,⁴ et pastoris confessio convenirent, nepotem agnovit. Et quoniam somnium exitum habuisse existimabat, quod Cyrus regnum inter pastores gessisset, puero quidem pepercit, sed Harpagus ob imperium neglectum iratus, filium ejus interfecit patrique epulandum apposuit.

4. *Harpagus Astyagen prodit.* (Ibid. I. 5.)

Ab initio quidem Harpagus dissimulavit dolorem, sed intentus occasioni vindictae exercendae, tempore interjecto, quum adolevisset Cyrus, omnia ei perscripsit: ut Astyages eum interfici jusserit, ut suo⁵ beneficio sit servatus, ut ipse filium crudelitate regis amiserit. Deinde eum hortatur, ut exercitum paret, pronamque⁶ ad regnum viam ingrediatur; simul Medorum ipsi transitionem promittit. Epistola, quia regis custodes omnes aditus obsidebant, exenterato lepori inseritur, lepusque Cyro apud Persas degenti per fidum servum mittitur.

5. *Cyrus exercitum parat.* (Ibid. I. 6.)

Cyrus, Harpagi epistolis lectis, nihil⁷ cunctatus, populum convocavit, coque in locum silvestrem adducto, silvam securibus excidi jussit. Quod quum strenue fecissent,⁸ eodem postero die ad epulas invitat. Deinde quum alacriores ipso convivio factos videret, rogat, si conditio esset proposita,⁹ utrum hesterni diei laborem, an praesentium epularum hilaritatem praelaturi essent? omnibusque clamantibus, se praesentes praeferre epulas, ait: *Hesternae diei omnem viam*

similem agetis, quamdiu Medis parebitis; at si me sequerimini, efficiam, ut per omnem vitam epulas agere videamini.

6. *Astyages regno exiit.* (Ibid. I. 6.)

Laetis omnibus, Medis bellum infert. Astyages Harpago summam belli¹ committit, oblitus² injuriarum, quibus eum affecerat. At ille exercitum acceptum statim Cyro tradit, regisque crudelitatem defectione ulciscitur. Quod ubi Astyages audit, contractis undique auxiliis ipse in Persas proficiscitur, variamque ibi belli fortunam expertus, tandem in proelio capitur. Cyrus avo regnum abstulit, eumque maximae genti Hyrcanorum³ praeposuit. Nam in Medos reverti ipse noluit. Hic finis Medorum imperii fuit. Regnaverunt annos trecentos quinquaginta.

7. *Cyrus Lydiam et Croesum superat.* (Ibid. I. 7.)

Initio regni Cyrus civitates, quae Medorum tributariae fuerant, bello domuit. Deinde quum adversus Babylonios bellum gereret, Croesus, rex Lydorum,⁴ cujus opes et divitiae illa tempestate insignes erant, Babyloniiis auxilium tulit; eoque victo, Cyrus bellum in Lydiam transfert. Ibi Croesi exercitus, fortuna prioris proelii jam perculsus, nullo negotio⁵ funditur, Croesus ipse capitur. Victor, clementia erga victum usus, et vitam ei et patrimonii partem concessit. Interjecto deinde tempore, occupato in aliis bellis Cyro, Lydi rebellavere. Quibus iterum victis arma et equi ademti, iussique sunt cauponias⁶ et ludicras artes⁷ exercere. Sic gens, industria quondam potens, mollitiae et luxuria effeminata, virtutem pristinam perdidit.

8. *Cyrus interficitur.* (Ibid. I. 8.)

Cyrus, subacta Asia, Scythis bellum infert. Erat eo tempore Scytharum regina, Tomyris, quae quum hostes Araxis⁸ fluminis transitu prohibere posset, iis transire permisit, existimans, faciliorem sibi intra terminos regni pugnam fore. Itaque Cyrus, trajectis copiis, quum aliquantisper in Scythiam processisset, castra metatus est. Deinde, simulato metu, quasi refugiens, castra deseruit, atque in iis vini affatim, et quae epulis erant necessaria, reliquit. Quod quum reginae nuntiatum esset, adolescentulum filium ad insequendum hostem cum tertia parte copiarum misit. Quum ventum ad Cyri castra esset, adolescens, rei militaris ignarus, omissis⁹ hostibus, milites suos insuetos¹⁰ vino se onerare patitur. Qui-

cognitis, Cyrus reversus per noctem, ebrios opprimit, omnesque Scythas una cum reginae filio interficit. Amisso tanto exercitu, et, quod gravius erat, unico filio, Tomyris, ultionem meditata, hostes recenti victoria exsultantes, pari fraude decipit. Quippe simulato timore propter cladem recens acceptam refugiens, Cyrum ad angustias usque produxit. Ibi compositis insidiis, ducenta millia Persarum cum ipso rege trucidavit. Tum caput Cyri amputatum in utrem humano sanguine repletum conjici jubet, cum hac exprobratione crudelitatis: *Satia te, inquit, sanguine, quem sitisti,² cujusque insatiabilis semper fuisti.* Cyrus regnavit annos triginta.

9. *Cambysis regnum et interitus.* (Ibid. I. 9.)

Cyro successit filius Cambyses, qui imperio patris Aegyptum adjecit. Aegyptiorum offensus superstitionibus,³ Apis⁴ caeterorumque deorum aedes dirui jubet. Ad Jovis quoque Ammonis nobilissimum templum⁵ expugnandum milites misit, qui arenae tempestate excitatae molibus oppressi sunt. Post haec per quietem⁶ vidit, fratrem suum Smerdin esse regnaturum. Quo somnio exterritus, non dubitavit post sacrilegia etiam parricidium⁷ facere; et mago cuidam mandavit, ut Smerdin interficeret. Interim ipse, equum, ut narrant, conscendens, gladio sua sponte evaginato, vulneratus occubuit.

10. *Pseudo-Smerdis.* (Ibid. I. 9.)

Nuntio de regis morte accepto, ille, cui parricidium a rege mandatum fuerat, fratrem Cambysis, cui regnum debebatur, occidit, suumque ipsius fratrem Oropasten, interfecto Smerdi ore et corporis habitu simillimum, in illius locum subjecit. Quae res eo occultior fuit, quod apud Persas persona regis sub specie majestatis occultitur. Sed postquam unus et alter fraudem suspicari coepit, Ostānes, vir nobilis, filiam suam, quae inter regias pellices erat, interrogavit, an Cyri filius rex esset. Illa se id scire negabat. Tum eam dormientis caput pertractare jubet: nam mago illi Cambyses aures olim utrasque praeciderat. Factus deinde per filiam certior, sine auribus esse regem, nobilissimis Persarum rem indicat, eosque in caedem falsi regis impellit. Septem tantum conscii fuere hujus conjurationis, qui, postquam se sacramento obstrinxerant, extemplo ad regiam pergunt, ferro sub veste occultato. Ibi obviis interfectis, quum ad regem penetrassent, pugna in tenebris orta, Gobryas, unus conjuratorum, Oropasten complexus medium, socios ut ferirent hortatus est; cunctantesque, ne eum pro mago transfoderent, vel per su-

um corpus adigere ferrum jussit. Tum fortuna ita regente,⁵ Gobrya incolumi, magus interficitur.

11. *Darius Hystaspis rex creatur.* (Ibid. I. 10.)

Quibus peractis, conjurati virtute et nobilitate pares, pacti sunt inter se, ut die statuta omnes equos ante regiam primo mane perducerent; et cujus equus inter Solis ortum hinnitum primus edidisset, is rex esset. Nam et Solem Persae unum Deum esse credunt, et equos eidem Deo sacros putant. Erat autem inter conjuratos Darius, Hystaspis filius; cui, de eventu sollicito, equi custos ait: si haec res,² quam tu dicis, victoriam decernit, nihil negotii superesse existima.³ Tum pernoctem, pridie constitutam diem,⁴ equum ad eundem locum⁵ducit, simulque equam. Postera die itaque quum ad statutam horam omnes convenissent, Darii equus, cognito loco, ubi equam viderat, hinnitum statim edidit. Quo auspicio audito, omnes confestim equis desilierunt, et Darium regem salutaverunt. Populus quoque universus, principum secutus judicium, eundem regem constituit. Principio regni, Cyri filiam in matrimonium duxit, regalibus nuptiis regnum firmaturus;⁶ ut non tam in extraneum translatus, quam in familiam Cyri reversum esse videretur.

12. *Zopȳri dolo Babylonia capitur.* (Ibid. I. 10.)

Interjecto deinde tempore, quum Assyrii descivissent, et Babyloniam occupassent, difficilisque urbis expugnatio esset, unus de interfectoribus magorum Zopȳrus, domi se verberibus lacerari toto corpore jubet; tum naso, auribus et labiis abscissis, regi se inopinanti offert.⁷ Jam quum Darius ejus adspectu attonitus, auctorem tam foedae lacerationis requireret, ille, quo consilio hoc fecerit, edocet; rebusque cum rege compositis, transfugae titulo⁸ in Babyloniam proficiscitur. Ibi ostendit populo laniatum corpus regisque Darii jussu se tam crudeliter affectum esse queritur, persuadetque mirantibus, ut se in urbem reciperent. Omnibus et virtus viri et nobilitas pariter nota erat, nec de fide⁹ dubitabant, quam corpus verberibus laniatum satis probare videbatur. Receptus igitur, omnium suffragio dux constituitur, et accepta parva manu, semel iterumque Persarum copias consulto cedentes fundit. Ad postremum universus ei creditur exercitus. Hunc Dario prodit, urbemque ipsam in ejus potestatem redigit.

13. *Darii expeditio contra Scythas.* (Ibid. II. 5.)

Multis in Asia feliciter gestis, Darius Scythis¹ bellum intulit, et armatis septingentis millibus hominum, Scythiam ingressus, quum hostes ei pugnae potestatem non facerent, metuens, ne interrupto ponte Istri,² reditus sibi intercluderetur. amissis octoginta millibus hominum, trepidus³ refugit. Inde Macedoniam domuit. Paulo post, quum cognovisset, Athenienses Ionibus⁴ contra se auxilium tulisse, bello eos adortus est. Quod quo eventu gestum sit, in Atheniensium historia narrabitur.⁵

14. *Filiorum Darii de regno contentio.* (Ibid. II. 10.)

Persarum legionibus in campo Marathonio⁶ magno proelio superatis, Darius, bellum instauraturus, in ipso apparatu decedit, relictis multis filiis, et in regno et ante regnum⁷ susceptis.⁸ Ex his Artemenes, maximus natu, aetatis privilegio, regnum sibi vindicabat; Xerxes, quod patre ad regiam dignitatem sublato, primus genitus esset. Hoc certamen duo fratres concordi animo ad patrum suum Artaphernem deferunt, qui, domi⁹ cognita causa, Xerxem praeposuit; adeoque fraterna fuit contentio,¹⁰ ut nec victor insultaret, nec victus doleret; ipsoque litis tempore munera sibi invicem mitterent.

15. *Xerxes bellum adversus Graeciam parat.* (Ibid. II. 10.)

Igitur Xerxes bellum a patre coeptum adversus Graeciam denuo instruxit, eique apparatus¹¹ quinquennium insumsit. Septingenta millia ex regni sui provinciis armasse dicitur, et trecenta millia auxiliariarum; ut non inmerito proditum sit, flumina ab exercitu ejus siccata esse, Graeciamque omnem vix capere exercitum ejus potuisse. Naves quoque mille ducentas numero habuisse dicitur. Huic tanto agmini dux¹² defuit. Rex enim primus in fuga, postremus in proelio semper visus est. In periculis timidus, ubi metus abesset, inflatus erat.

16. *Pugna ad Thermopylas.* (Ibid. II. 11.)

Ejus introitus in Graeciam quam terribilis, tam turpis discessus fuit. Nam quum Leonidas, rex Spartanorum, cum quatuor millibus militum angustias Thermopylarum¹³ occupasset, Xerxes contemtu paucitatis eos aggreditur. Triduo ibi pugnatum, magnaeque in Persarum exercitu caedes est edita.

Quarta die quum nuntiatum esset Leonidae, summum montium cacumen a viginti millibus hostium teneri, socios hortatur, *recedant¹ et se ad meliora patriae tempora reservent*; *sibi cum Spartanis fortunam esse experiendam*. Tum caeteri discessere; soli Lacedaemonii remanserunt. Hi omnes Xerxis castra adorti, post ingentem caedem editam ibi occubuerunt.

17. *Xerxes Graecia vastata fugatur.* (Ibid. II. 12.)

Tum Xerxes maris fortunam experiri statuit. Sed ante navalis proelii congressionem² misit quatuor millia armatorum Delphos³ ad templum Apollinis diripiendum. Quae manus tota imbris et fulminibus deleta est, ut intelligerent, quam nullae⁴ essent hominum adversus Deos vires. Post haec Théspias et Plataeas⁵ et Athenas⁶ vacuas hominibus incendit; et quoniam ferro in homines non poterat,⁷ in aedificia igne grassatur. Cujus incendii flammam quum viderent Graeci in classe circum Salamina⁸ insulam statuta,⁹ dissensio inter principes orta est, quum plurimi hortarentur, ut domos suas discederent moenibusque se defenderent. Tum Themistocles, Atheniensium imperator, timens, ne discessu sociorum vires Graeciae minuerentur, per servum fidum Xerxi nuntiat, *uno in loco eum contractas Graeciae vires facillime opprimere posse*. Quod si populi, qui jam abire vellent, dissiparentur, *majori labore ei singulos consecrandos esse*. Hoc dolo impulit regem, ut signum pugnae daret. Graeci quoque adventu hostium coacti sunt proelium collatis viribus capessere. Interea rex, velut spectator pugnae, in litore remanet. Artemisia autem, regina Halicarnassi,¹⁰ quae in auxilium Xerxi venerat, plurima in hoc navali proelio virtutis documenta dedit. Sic illo tempore in viro muliebris timor, in muliere virilis conspiciebatur audacia. Quum proelium anceps esset, Iones, qui cum rege¹¹ pugnabant, a Themistocle instigati, pugnae se paulatim subtrahere coeperunt; quorum defectio animos caeterorum fregit. Itaque circumspicientes fugam pelluntur Persae, et mox, proelio victi, in fugam vertantur.

18. *Xerxis in Asiam reditus.* (Ibid. II. 13.)

Hac clade perculsus Xerxes domum redire statuit, parte exercitus cum Mardonio in Graeciâ relictâ. Sed Graeci, auditâ regis fugâ, consilium ineunt pontis rumpendi, quo ille Hellespontum¹² junxerat, ut intercluso reditu cum reliquiis exercitus deleretur. Sed Themistocles timens, ne interclusi hostes iter, quod aliter non pateret, ferro patefacerent, servum ad Xer-

xeni mittit, certiolemque facit consilii a Graecis capti; et occupare transitum, maturatâ fugâ, jubet. Ille percussus nuntio, tradit ducibus milites perducendos; ipse cum paucis Abydon¹ contendit. Ubi quum solutum pontem hibernis tempestatibus offendisset, piscatoria scapha trepidus trajecit. Pedestrium copiarum, quas ducibus tradiderat, maxima pars peste et inopia periit; tantaque vis mali fuit, ut viae cadaveribus implerentur, alitesque et ferae, in praedam intentae, exercitum sequerentur.

19. *Persae apud Plataeas et Mycalen victi.* (lb. II. 14.
Corn. Nep. Vit. Cim. c. 2. Vit. Aristid. c. 2.)

Caeterum fortuna Persarum cum duce mutata non est. Mardonius proelio apud Plataeas victus, velut e naufragio, cum paucis profugit; pauci militum fuga elapsi sunt. Eodem forte die, quo Mardonii copiae deletae sunt, etiam navali proelio in Asia sub monte Mycale² adversus Persas dimicatum est. Ibi ante proelium commissum, quum classes ex adverso starent, fama ad utrumque exercitum venit, vicisse Graecos et Mardonii copias deletas esse. Qui nuntius, ut par erat, Graecorum fortitudinem et fiduciam auxit, Persarum animos fregit. Captae sunt ibi, Cimonis³ praecipue virtute atque consilio, ducentae naves Cypriorum⁴ et Phoenicum,⁵ eodemque die in terra maxima vis barbarorum prostrata est. Post hanc victoriam maritimae res Atheniensium in dies magis florere coeperunt. Quum enim antea et terra et mari duces essent Lacedaemonii, factum est, ut summa imperii maritimi a Lacedaemoniis, transferretur ad Athenienses. Hoc inprimis Aristidi debebatur, qui, quum in communi Graeciae classe esset simul cum Pausania,⁶ duce Lacedaemoniorum, summa aequitate et humanitate effecit, ut Graeciae civitates, superbia Pausaniae offensae, ad Atheniensium sese societatem applicarent, hosque sibi duces adversus barbaros deligerent. Hoc autem imperio ita usi sunt Athenienses, ut brevi post tempore soli in mari regnare viderentur.)

20. *Xerxis familia, post regis caedem, domesticis seditionibus agitata.* (Justin. III. 1.)

Post bellum in Graecia infelicitè gestum, Xerxes, terror antea gentium, etiam suis contemptui esse coepit. Quippe Artabanus, praefectus ejus, deficiente quotidie regis maiestate, spem regni concepit animo, et cum septem robustissimis filiis regiam vesperi ingressus, Xerxem trucidavit. Tum ut

filios regis, votis suis obsistentes, amoveret, Artaxerxi, admodum puero, persuasit, regem a Dario,¹ qui erat adolescens, occisum esse, quo maturius regno potiretur, eumque impulit, ut patris caedem in fratre vindicaret. Quum ventum ad domum Darii esset, hic dormiens inventus interficitur. Quo facto, ut etiam Artaxerxem tolleret, Artabanus, principum de regno certamina metuens, assumit in societatem consilii Bacabassum: qui² praesenti rerum statu contentus, rem prodit Artaxerxi, ut pater ejus occisus, ut frater falsa parricidii suspitione oppressus esset, quaenam ipsi denique pararentur insidiae. His cognitis Artaxerxes in posterum diem armatum exercitum adesse jubet, recogniturus³ et numerum militum et in armis industriam singulorum. Itaque quum inter caeteros et ipse Artabanus armatus assisteret, rex simulavit, se breviorum loricam habere, jussitque Artabanum suam secum commutare; tum exuentem se et nudatum gladio trajecit, simulque filios ejus corripit jubet. Atque ita egregius juvenis et caedem patris, et se ab insidiis Artabani vindicavit.⁴

21. *Intestina discordia in regno Persarum gliscit.*
(Just. V. 11.)

Artaxerxem secutus est filius Xerxes, qui post breve quadraginta quinque dierum regnum a Sogdiano occisus est. Qui regnum scelere occupatum quum caedibus tueri conaretur, post septem menses a Dario proelio superatus perit. Sub his regibus imperium Persarum principum discordiis populorumque seditionibus agitatum magis magisque inclinari⁵ coepit. Darius moriens Artaxerxi, majori natu filio, qui Mnemon appellabatur, regnum, minori, Cyro, urbes Lydiae, quibus praefectus fuit, testamento legavit. Sed Cyro judicium⁶ patris injuria videbatur; itaque occulte adversus fratrem bellum paravit. Quod quum nuntiatum esset Artaxerxi, Cyrum ad se arcessitum compedibus aureis vinxit, interfecissetque, nisi mater prohibuisset.

22. *Cyrus in bello adversus fratrem suscepto perit.*
(Just. V. 11.)

Quod periculum quum effugisset, Cyrus jam non occulte bellum, sed palam parare coepit; auxilium undique contrahit. Sed quum in proelio⁷ commisso fratrem imprudentius aggreditur, hunc quidem⁸ equi fuga⁹ periculo subtrahit, Cyrus autem⁸ a cohorte regia circumventus interficitur. In eo proelio decem millia Graecorum in auxilio Cyri fuere; quae et in

cornu, in quo steterant, vicerunt, et post mortem Cyri neque armis a tanto exercitu vinci, neque dolo capi potuerunt, sed per indomitas nationes et gentes barbaras, virtute sua confisi, in patriam revertuntur.¹

23. *Artaxerxis filii in patrem conjurant.* (Just. X. 1. 2.)

Artaxerxi ex pellicibus centum et quindecim filii fuere, sed tres tantum justo matrimonio suscepti, Darius, Ariarates et Ochus. Ex his Darium per indulgentiam pater, contra morem Persarum, regem vivus fecit. Sed hic paterna pietate nihil motus, interficiendi patris consilium cepit. Occiso quippe Cyro, Aspasiam, pellicem ejus, in regium gynaeceum translata, a patre sibi dari postulaverat. Hic, pro sua in liberos indulgentia, primo se id facturum esse dixerat: mox poenitentia ductus, Solis eam sacerdotio praefecit, quo munere ab omni virorum consortio prohibebatur. Hinc exacerbatu juvenis cum quinquaginta fratribus in patrem conjuravit; sed deprehensus cum sociis poenas parricidii² dedit. Conjuges quoque conjuratorum cum liberis omnibus interfectae sunt, ne quod vestigium tanti sceleris superesset. Paulo post Artaxerxes morbo ex dolore contracto decessit.

24. *Ochus. Darius Codomannus, postremus rex Persiae.*
(Just. X. 3.)

Post patris mortem Ochus regnum paternum invasit. Qui parem conjurationem timens, regiam cognatorum et principum caede replet. Tum bellum Cadusiis³ infert. In quo bello Codomannus quidam adversus hostem, qui unum ex Persis ad singulare certamen provocaverat, magno animo processit, et hoste occiso victoriam suis et prope amissam gloriam restituit. Ob haec decora praeficitur Armeniis. Interjecto deinde tempore post mortem Ochi regis, ob memoriam pristinae virtutis rex a populo constituitur, Darii nomine honoratus; bellumque cum Alexandro non sine virtute gessit. Postremo ab Alexandro victus et a cognatis occisus, vitam pariter cum Persarum regno finivit.

C. RES ATHENIENSIIUM.

1. *Atheniensium origines et primi reges.* (Just. II. 6.)

Athenienses non solum incrementis¹ suis, sed etiam origine gloriantur. Non enim a sordidioribus initiis crevere, nec ex aliis regionibus advenerunt, sed eodem innati solo, quod incolunt; et quae illis sedes, eadem origo est. Primi lanificii et olei⁴ et vini⁵ usum docuere. Arare quoque et serere frumenta⁶ glandem vescentibus⁷ monstrarunt. Litterae certe ac facundia, leges et civilis disciplina⁸ veluti templum Athenas habere. Ante Deucaliōnis tempora regem habuere Cecrōpem; quem, ut omnis antiquitas fabulosa est, biforem tradidere, quia primus marem feminae matrimonio junxit. Huic successit Cranāus, cujus filia Atthis regioni nomen dedit. Post hunc Amphictyon regnavit, qui primus Minervae urbem sacravit, et nomen civitati Athenas dedit. Hujus temporibus aquarum illuvies majorem partem populorum Graeciae absumsit. Superfuerunt, quos refugia montium receperunt, aut¹⁰ ad regem Thessaliae¹¹ Deucalionem ratibus evecti sunt, a quo propterea genus humanum conditum dicitur. Per ordinem deinde successionis regnum ad Erechtheum descendit, sub quo frumenti satio apud Eleusin a Triptolemo reperta est. In hujus muneris honorem noctes initiorum¹² sacratae.¹³ Tenuit et Aegeus, Thesei pater, Athenis regnum. Post Aegeum Theseus,¹⁴ ac deinceps Thesei filius, Demophoon, qui auxilium Graecis adversus Trojanos¹⁵ tulit, regnum possedit.

2. *Codrus se pro patria devovet.* (Just. II. 6.)

Erant inter Athenienses et Dorienses¹⁶ veteres offensiones, quas vindicaturi bello Dorienses, de eventu proelii oracula consuluerunt. Responsum, superiores¹⁷ fore, ni regem Atheniensium occidissent. Itaque quum ventum esset in bellum, militibus ante omnia custodia¹⁸ regis praecipitur. Atheniensibus eo tempore rex Codrus erat; qui et responso Dei, et praeceptis hostium cognitis, permutato¹⁹ regis habitu, pannosus, sarmentaque gerens, castra hostium ingreditur; ibique in turba militum, quum unum falce sponte vulnerasset, occiditur. Cognito regis corpore, Dorienses sine proelio discedunt. Atque ita Athenienses virtute ducis, pro salute patriae morti se offerentis, bello liberantur.

3. *Solon civitati Athenarum leges scribit.* (Just. II. 7.)

Post Codrum nemo Athenis regnavit;¹ quod memoriae nominis ejus tributum est. Administratio reipublicae annuis magistratibus¹ permissa. Sed civitati nullae tunc leges² erant, quia libido regum pro legibus habebatur. Legitur itaque Solon, vir justitiae insignis, qui velut novam civitatem legibus conderet. Quo munere ita functus est, ut et apud plebem et optimates, diuturnis antea dissidiis agitados, parem iniret gratiam. Hujus viri, inter multa egregia, illud quoque memorabile fuit. Inter Athenienses et Megarenses de Salamine insula, quam sibi uterque populus vindicabat, prope usque ad interitum dimicatum fuerat. Post multas clades acceptas, Athenienses legem tulerunt, ne quis illud bellum reparandum proponeret. Solon igitur quum opportunitatem quandam vidisset insulae vindicandae, dementia simulat, habituque deformis,² more vecordium, in publicum evolat; factoque concursu hominum, versibus suadere populo coepit, quod vetabatur; omniumque animos ita inflammavit, ut extemplo bellum adversus Megarenses decerneretur, et devictis hostibus insula Atheniensium fieret.

4. *Pisistratus tyrannidem per dolum occupat.* (Just. II. 8.)

Legibus civitati scriptis, Solon peregre proficiscitur. Dum abest, Pisistratus, nobilis adolescens, propter res in bello praeclare gestas populo carus, tyrannidem per dolum occupat. Quippe quum domi se verberibus affecisset, lacerato corpore in publicum progreditur. Advocata concione, vulnera populo ostendit; de crudelitate principum, a quibus haec se passum simulabat, queritur, credulamque multitudinem et lacrymis et oratione accendit, dum se optimatibus propter populi amorem in visum esse significat. Sic ad custodiam corporis sui satellitum auxilium obtinet; per quos occupata tyrannide per annos triginta tres, inter varias rerum vicissitudines, regnavit.

5. *Hippias, Pisistrati filius, patria pellitur. Bellum Persicum primum.* (Just. II. 9. Corn. Nep. Vita Milt. c. 4. 5.)

Post ejus mortem Hipparchus et Hippias in paternum imperium successerunt. Qui quum per aliquot annos eadem, qua pater, clementia regnassent, Hipparchus ab Harmodio et Aristogitone, ob injuriam quandam acceptam in tyrannos insens, interficitur. Quorum virorum virtute quum admonita civitas

libertatis esset, tandem Hippias regno pulsus in exsilium agitur, et in Persiam profectus, Dario, Atheniensibus bellum illaturo, ducem se adversus patriam offert. Igitur Athenienses, nuntio de Persarum adventu accepto, auxilium a Lacedaemoniis petiverunt. Quos ubi viderunt religione¹ retineri, quominus statim auxilium ferrent, non exspectata eorum opē, instructis decem millibus civium, et Plataeensibus auxiliaribus mille, in campos Marathonios² in proelium egrediuntur. Miltiades erat unus ducum exercitus, ejusque potissimum auctoritate impulsus Athenienses copias ex urbe eduxerunt, locoque idoneo castra fecerunt. Deinde postero die sub montis radicibus acies instruitur. Datis, Persarum dux, etsi non aequum locum³ videbat suis, tamen, fretus numero copiarum suarum, configere cupiebat. Itaque in aciem peditum centum, equitum decem millia produxit, proeliumque commisit. Tanta vero Atheniensibus in pugnam euntibus alacritas animorum fuit, ut quum mille passus inter duas acies essent, citato cursu ad hostem venirent. Nec audaciae eventus⁴ defuit. Pugnatum est enim tanta virtute, ut Persae perterriti non castra sed naves peterent, ex quibus multae suppressae,⁵ multae captae sunt.

6. *Virtutis in illo proelio documenta.* (Just. II. 9.)

In illo proelio tanta virtus singulorum fuit, ut cujus laus prima esset, difficile dictu videretur. Inter caeteros tamen Themistoclis adolescentis gloria emicuit. Cynegiri quoque, militis Atheniensis, gloria multorum scriptorum laudibus celebrata est. Qui post innumeras caedes, quum fugientes hostes ad naves egisset, onustam navem dextra manu tenuit, nec prius dimisit, quam manum amitteret, tum quoque amputata dextra, navem sinistra comprehendit; quam et ipsam quum amisisset, ad postremum morsu navem retinuit. Persae magnam vim hominum eo proelio amiserunt. Cecidit et Hippias, tyrannus Atheniensis, auctor et concitor ejus belli, diis patriae ultoribus poenas repetentibus.

7. *Honor Miltiadi tributus.* (Corn. Nep. Vita Milt. c. 6.)

Jam non alienum videtur, hujus victoriae quale praemium⁶ Miltiadi sit tributum docere. Huic viro, qui Athenas totamque Graeciam liberarat, hic honor tributus est, ut, quum in porticu, quae Poecile⁷ vocatur, pugna depingeretur Marathonica, in decem praetorum⁸ numero prima ejus imago poneretur, milites hortantis⁹ proeliumque committentis. Antiquissimis enim temporibus rari fuerunt honores et tenues,¹⁰ et propter id

ipsum gloriosi. Idem populus postquam corruptus est, trecentas statuas Demetrio Phalereo¹ decrevit.

8. *Bellum Persicum alterum.* (Corn. Nep. Vita Them. c. 2. 3.)

Paulo post Xerxes majoribus viribus Graeciam aggressus est. Quo adventante quum oraculum Delphicum consulissent,² responsum est, moenibus ligneis se tuerentur. Quod responsum quo valeret,³ quum intelligeret nemo, Themistocles⁴ persuasit civibus, ut in naves se suaeque conferrent; eum enim significari murum ligneum. Quo consilio probato navium augment numerum, suaeque omnia, quae moveri poterant, conjuges liberosque partim Salamina, partim Troezena⁵ asportant; arcem⁶ sacerdotibus paucisque majoribus natu ad sacra procuranda tradunt, reliquum oppidum⁷ relinquunt. Communis autem Graeciae classis trecentarum navium, quarum ducentae erant Atheniensium, primum apud Artemisium⁸ inter Euboeam⁹ continentemque terram cum classiariis regis¹⁰ conflictit. Angustias enim Themistocles quaerebat, ne multitudine regiarum navium circumiretur. Hinc etsi pari proelio¹¹ discesserant, tamen eodem loco non sunt ausi manere, quod erat periculum, ne, si pars navium adversariorum Euboeam superasset, ancipiti premerentur periculo.¹² Quo factum est, ut ab Artemisio discederent, et adversum Athenas apud Salamina classem suam constituerent.

9. *Xerxes Themistoclis consilio ad Salamina superatur.* (Corn. Nep. Vit. Them. c. 4. Justin. II. 12.)

At Xerxes, Thermopylis expugnatis, protinus accessit Urbem, eamque nullis defendentibus, interfectis sacerdotibus, quos in arce invenerat, incendio delevit; cujus flamma perterriti classiarii, quum manere non auderent, et plurimi hortarentur, ut domos suas discederent, moenibusque se defenderent, Themistocles unus restitit, et universos quidem hosti pares esse posse ajebat, dispersos autem perituros. Quum vero socios minus, quam vellet, moveret, noctu de servis suis, quem habuit fidelissimum,¹³ ad regem misit, ut ei nuntiaret suis verbis,¹⁴ Graecos in eo esse, ut fugerent. Qui si discessissent, majore cum labore et longinquiore tempore¹⁵ bellum confecturum,¹⁶ quum singulos consecrari cogeretur; quos si statim aggrediretur, brevi universos oppressurum.¹⁷ Hoc eo valebat,¹⁸ ut ingratis ad depugnandum omnes cogerentur. Hac re audita, barbarus,¹⁹ nihil cōli subesse ratus, postridie alienis.

simo¹ sibi loco, contra opportunissimo hostibus, adeo angusto mari confligit, ut ejus multitudo navium explicari non posset. Victus ergo est magis consilio Themistoclis, quam armis Graeciae.

10. *Xerxes in Asiam revertitur.* (C. N. I. c. 5.)

Hic etsi male rem gesserat, tamen tantas habebat reliquias copiarum, ut etiam cum his Graeciam opprimere posset. Ne igitur bellare perseveraret, Themistocles eum certiores fecit, id agi, ut pons, quem ille in Hellesponto fecerat, dissolveretur, quo ipse reditu in Asiam excluderetur. Idque ei persuasit. Celerrimo itaque itinere in Asiam reversus est, seque a Themistocle non superatum, sed conservatum judicavit. Sic unius viri prudentia Graecia liberata est.

11. *Reliquiae Persarum delentur.* (Justin. II. 14. Corn. Nep. Vit. Them. c. 6.)

Quum tamen pars exercitus sub duce Mardonio, regis genero, in Graecia esset relictæ, quæ bellum continuaret, hæc quoque copiae superatae sunt apud Plataeas, urbem Boeotiae; eodemque forte die in Asia ad montem Mycalen Persae a Graecis pugna superati sunt. Jamque omnibus pacatis, Athenienses belli damna reparare coeperunt. Quumque Phalerico portu neque magno neque bono uterentur,² Themistoclis consilio triplex Piræi³ portus constitutus est, isque moenibus circumdatus, ut ipsam urbem dignitate⁴ aequipararet, utilitate superaret. Idem muros Athenarum restituit, Lacedaemoniis vetantibus, non sine periculo suo.

12. *Pausanias, dux Spartanorum, prodicionem meditatur.* (Just. II. 15. Corn. N. Vita Paus. c. 2.)

Post hæc Lacedaemonii, ut his illatum Graeciae bellum ulciscerentur, ultro⁵ fines Persarum depopulantur. Cui bello quum praefecissent Pausaniam, hic superbia elatus, majores res coepit appetere. Nam quum, Byzantio⁶ expugnato, cepisset complures Persarum nobiles, atque in his nonnullos regis propinquos, hos clam Xerxi remisit, simulans, eos ex vinculis publicis effugisse; et cum his Gongylum Eretriensem,⁷ qui litteras regi redderet, in quibus hæc scripta fuisse tradunt: *Pausanias, dux Spartaë, quos Byzantii ceperat, postquam propinquos tuos cognovit, tibi muneri misit,⁸ seque tecum affinitate conjungi cupit.* Quare, si tibi videtur, des ei filiam

tuam nuptum. Id si feceris, et Spartam et caeteram Graeciam sub tuam potestatem se redacturum pollicetur. His de rebus si quid geri volueris, certum¹ hominem ad eum mittas face,² cum quo colloquatur.

13. *Pausanias capitis damnatur.* (Corn. Nep. Vita Paus. c. 2. 3. 5.)

Rex tot hominum sibi necessariorum salute³ magnopere gavisus, confestim Artabazum cum epistola ad Pausaniam mittit, in qua eum collaudat,⁴ ac petit, ne cui rei parcat ad ea perficienda, quae polliceretur. Si fecerit, nullius rei a se repulsam esse laturum.⁵ Hujus Pausanias voluntate cognita, alacrior ad rem gerendam factus, in suspicionem cecidit Lacedaemoniorum, nec multo post prodicionis accusatus damnatur. Mortem ut fugeret, in aedem Minervae, quae Chalcioecus⁶ vocatur, se recepit. Hinc ne exire posset, statim Ephori⁷ valvas ejus aedis lapidibus obstruxerunt, tectumque sunt demoliti, ut facilius sub divo interiret. Dicunt illo tempore matrem Pausaniae adhuc vixisse, eamque, postquam de scelero filii comperisset, in primis⁸ lapidem ad introitum aedis attulisse. Sic Pausanias magnam belli gloriam turpi morte commaculavit. Hic quum semianimis de templo elatus esset, confestim animam efflavit.

14. *Themistocles in Asiam confugit.* (Corn. Nep. Vit. Them. c. 8. 9.)

Paulo ante Themistocles testarum suffragiis⁹ e civitate ejectus, Argos¹⁰ habitatum concessit. Hic quum propter multas virtutes magna cum dignitate viveret, Lacedaemonii legatos Athenas miserunt, qui eum absentem accusarent, quod societatem cum rege Persarum ad Graeciam opprimendam fecisset.¹¹ Hoc crimine absens prodicionis est damnatus. Id ut audivit, quod non satis tutum se Argis videbat, in Asiam confugit. Quo quum venisset, epistolam misit ad regem Artaxerxem his verbis: *Themistocles veni ad te, qui plurima mala omnium Graecorum in domum tuam¹² intuli, quum mihi necesse esset patriam meam defendere. Idem multo plura bona feci, postquam Xerxes in periculo esse coepit. Nunc autem ad te confugi, exagitatus a cuncta Graecia, tuam petens amicitiam; quam si ero adeptus, non minus me bonum amicum habebis, quam fortem inimicum ille expertus est.¹³ Rogo autem, ut de his rebus,¹⁴ de quibus tecum colloqui volo, annum mihi temporis¹⁵ des, eoque transacto me ad te venire patiaris.*

15. *Themistocles a rege Persiae benigne exceptus, Magnesiaë moritur.* (Corn. Nep. Vit. Them. c. 10.)

Ad haec rex, tantam animi magnitudinem¹ admiratus, cupiensque talem virum sibi conciliari, benigne respondit. Themistocles autem omne illud tempus² litteris sermonique Persarum dedit; quibus adeo eruditus est, ut multo commodius³ dicatur apud regem verba fecisse, quam hi poterant, qui in Perside erant nati. Hic quum multa esset regi pollicitus, magnis muneribus ab Artaxerxe donatus in Asiam⁴ rediit, domiciliumque Magnesiaë⁵ sibi constituit. In hac urbe morbo obisse dicitur. Fama tamen fuit, eum venenum sumpsisse, quum se, quae Regi de Graecia opprimenda pollicitus esset, praestare posse desperaret.⁶ Sunt, qui narrent, ossa ejus ab amicis clam in Attica sepulta esse, quoniam legibus non concederetur, quod prodicionis esset damnatus.

16. *Cimon insulas Atheniensibus subjicit.* (Corn. Nep. Vita Cim. c. 2.)

Dum illa gerebantur, Athenienses maris imperium sine aemulo exercebant. Hoc et Themistoclis prudentiae et Cimōnis virtuti debebant. Hic vir post victoriam apud Mycalen de Persis reportatam, quum magna praeda potitus domum reverteretur, quod jam nonnullae insulae propter acerbitem⁷ imperii ab Atheniensibus defecerant, bene animatas confirmavit,⁸ alienatas⁹ ad officium redire coëgit. Scyrum,¹⁰ quod contumacius se gesserat, vacuefecit, sessores veteres urbe insulaque ejecit, agros civibus¹¹ divisit. Thasios,¹² opulentia fretos, suo adventu fregit. His manubiis¹³ Athenarum arx, qua¹⁴ ad meridiem vergit, est ornata.

17. *Ostracismo patria pulsus, mox revocatur.* (Ibid. c. 3.)

Quibus rebus quum unus in civitate maxime floreret, incidit in eandem invidiam, quam¹⁵ Themistocles: nam testarum suffragiis decem annorum exsilio multatus est. Cujus facti celerius Athenienses, quam ipsum, poenituit. Nam quum ille forti animo invidiae ingratorum civium cessisset, bellumque Lacedaemonii Atheniensibus indixissent, confestim notae ejus virtutis desiderium¹⁶ consecutum est. Itaque post annum quintum, quam expulsus erat,¹⁷ in patriam revocatus est. Ille, quod hospitio Lacedaemoniorum utebatur, satius¹⁸ existimans, contendere¹⁹ Lacedaemonem, sua sponte²⁰ profectus, pacem inter duas potentissimas civitates conciliavit. Post,

neque ita multo, Cyprum cum ducentis navibus imperator missus, quum maiorem partem ejus insulae devicisset, in morbum implicitus, in oppido Citio est mortuus.

18. *Bellum Peloponnesiacum. Pericles.* (Just. III. 2. et 7.)

Quum Athenienses maris imperium non sine superbia sociorumque injuria exercerent, multique, gravi eorum jugo fatigati, alios, qui se tuerentur, circumspicerent; tota Graecia, ducibus Lacedaemoniis, aemulae urbi magnitudinem et incrementa invidentibus,¹ in duas partes divisa, velut in viscera sua arma convertit. Hoc bellum, quo nullum aliud florentes Graeciae res gravius afflixit, saepius susceptum et depositum est.² Initio Spartani fines Atticae populabantur, hostesque ad proelium provocabant. Sed Athenienses, Periclis consilio, ultionis tempus expectantes, intra moenia se continebant. Deinde, paucis diebus interjectis, naves conscendunt, et, nihil sentientibus Lacedaemoniis, totam Laconiam depraedantur. Clara quidem haec Periclis expeditio est habita; sed multo clarior privati patrimonii contemptus fuit. Nam in populatione caeterorum agrorum, Periclis agros hostes intactos reliquerant, ut aut invidiam ei apud cives concitarent, aut in prodicionis suspicionem adducerent. Quod intelligens, Pericles agros reipublicae dono dedit. Post haec aliquot diebus interjectis, navali proelio³ dimicatum est. Victi Lacedaemonii fugerunt. Post plures annos,⁴ fessi malis, pacem in annos quinquaginta fecere, quam nonnisi sex annos servaverunt. Nam inducias, quas proprio nomine pepigerant, ex sociorum persona⁵ rumpebant. Hinc bellum in Siciliam translatum est.

I 9 *Atheniensium in Siciliam expeditio.* (Just. IV. 3. 4.)

Quum enim jam antea, bello inter Catinienses⁶ et Syracusanos exorto, Athenienses Catiniensibus opem tulissent, tempore interjecto, quum pacis condiciones a Syracusanis non servarentur, illi denuo legatos Athenas miserunt, qui sordida veste, capillo barbaque promissa, concionem adeunt, populumque lacrymis movent, ut, quamvis Peloponnesiaco bello districtus, auxilium illis mittendum censeret. Igitur classis ingens decernitur; creantur duces Nicias, Alcibiades et Lamachus; tantaeque vires in Siciliam effusae sunt, ut iis ipsis terrori essent, quibus auxilio venerant.

20. *Atheniensium res in Sicilia gestae.* (Just. IV. 4.)

Brevi post, quum Alcibiades, ob causas mox indicandas, revocatus esset, Nicias et Lamachus duo proelia pedestria secundo Marte¹ pugnant; munitionibusque urbi Syracusarum circumdatis, incolas etiam marinis com meatibus intercludunt. Quibus rebus fracti Syracusani, auxilium a Lacedaemoniis petiverunt. Ab his mittitur Gylippus, qui, quum in itinere de belli jam inclinato statu² audivisset, auxiliis partim in Graecia, partim in Sicilia contractis, opportuna bello loca occupat. Duobus deinde proeliis victus, tertio hostes in fugam coniecit, sociosque obsidione liberavit. In eo proelio Lamachus fortiter pugnans occisus est.

21. *Athenienses saepius victi ingentem cladem accipiunt.*
(Justin. IV. c. 4. et 5.)

Sed quum Athenienses, terrestri bello superati, portum Syracusarum tenerent, Gylippus classem Lacedaemone cum auxiliis arcessit. Quo cognito³ et ipsi Athenienses in locum amissi ducis Demosthenem et Eurymedonta cum supplemento copiarum mittunt, et quasi Graeciae bellum⁴ in Siciliam translatum esset, ita ex utraque parte⁵ summis viribus dimicabatur. Prima igitur congressione navalis certaminis Athenienses vincuntur; castra quoque cum omni publica ac privata pecunia amittunt. Inter haec mala quum etiam terrestri proelio victi essent, Demosthenes censere coepit, *ut abirent Sicilia, dum res. quamvis afflictas, nondum tamen perditas essent.* Nicias autem seu pudore male actae rei, seu impellente fato manere contendit. Reparatur igitur navale bellum; sed inscitia ducum, qui Syracusanos, inter angustias maris⁶ facile se tuentes, temere aggressi fuerant, Atheniensium copiae iterum vincuntur. Eurymedon dux in prima acie fortissime dimicans, primus cadit; triginta naves, quibus praefuerat, incenduntur; Demosthenes et Nicias autem cum reliquiis exercitus terrestri itinere fugiunt. Ab his relictas centum triginta naves Gylippus invasit; ipsos deinde insequitur; fugientes partim capit, partim caedit. Demosthenes, amisso exercitu, a captivitate gladio et voluntaria morte se vindicat; Nicias autem cladem suorum auxit dedecore captivitatis.

22. *Alcibiades capitis damnatus Spartam se confert.* (Just. V. 1. Corn. Nep. Vita Alcib. c. 4.)

Dum haec in Sicilia per biennium geruntur, belli illius concitor et dux Alcibiades absens Athenis insimulatur, mysteria Cereris violasse. Revocatus a bello ad causam dicendam, multa secum reputans de immoderata civium suorum licentia crudelitatemque erga nobiles, utilissimum ratus impendentem evitare tempestatem, fugit, et primum Elidem,¹ deinde Thebas² se contulit. Postquam autem se capitis damnatum, bonis publicatis, audivit, et id, quod usu venerat, Eumolpidas³ sacerdotes a populo coactos, ut se devoverent, ejusque devotionis exemplum, in pila lapidea incisum, esse positum in publico, Lacedaemonem demigravit. Ibi reges impulit, ut Atheniensibus, adversa fortuna in Sicilia turbatis, bellum inferrent. Ejus quoque consilio Lacedaemonii cum Persarum rege amicitiam fecerunt, deinde Deceliam⁴ in finibus Atticae munierunt, praesidioque perpetuo in obsidione quasi Athenas tenuerunt.

23. *Persarum sibi favorem conciliat.* (Justin. V. 2. Corn. Nep. I. c. 5.)

Non contentus autem patriae hostes consilio adjuvisse, Alcibiades cum quinque navibus in Asiam contendit, et tributarias Atheniensium civitates auctoritate nominis sui ad defectiorem compellit. Sed apud Lacedaemonios Alcibiadis virtus plus invidiae quam gratiae contraxit. Nam quum acerrimi viri praestantem prudentiam in omnibus rebus cognoscerent, pertimuerunt, ne quando patriae caritate ductus ab ipsis descisceret, et cum suis in gratiam rediret. Itaque tempus⁵ ejus interficiendi quaerere instituerunt. Qua re cognita Alcibiades ad Tissaphernem praefectum regis Darii se contulit. Cujus quum in intimam amicitiam pervenisset, ei persuadet, ne nimis enixe Lacedaemonios juvaret. Nam dissidentibus Graecis regem Persarum arbitrum pacis ac belli fore.⁶ Domesticis itaque bellis Graeciam atterendam esse, ne externis vacet;⁷ exaequandasque vires partium et inferiores auxilio levandas. Grata oratio Tissapherni fuit. Itaque Lacedaemoniis commentus navesque maligne⁸ praebere coepit.

24. *Cum Atheniensibus in gratiam redit.* (Just. V. 3.)

Per idem tempus Alcibiades cum duce exercitus Atheniensium, qui apud Samum⁹ morabatur, per internuntios collo-

quitur, polliceturque his amicitiam regis, si respublica a populo ad senatum translata foret; sperans fore, ut aut concordante civitate dux belli ab omnibus legeretur, aut discordia inter ordines facta, ab altera parte in auxilium vocaretur. Itaque, permittente populo, imperium ad senatum transferitur.¹ Qui quum crudeliter in plebem consuleret, ab exercitu Alcibiades exsul revocatur, duxque classi constituitur. Hac denuntiatione territi senatores, primo urbem prodere Lacedaemoniis tentavere; dein, quum id nequissent, in exilium profecti sunt. Itaque Alcibiades, patria ab intestino malo liberata,² summa cura classem instruit, atque ita in bellum adversus Lacedaemonios perrexit.

25. *Lacedaemoniorum vires frangit.* (Corn. Nep. Vita Alcib. c. 5.)

Hac expeditione tanta subito rerum commutatio facta est, ut Lacedaemonii, qui paulo ante victores vigerant,³ perterriti pacem peterent; victi enim erant quinque terrestribus proeliis, tribus navalibus,⁴ in quibus trecentas triremes amiserant, quae captae in hostium venerant potestatem. Alcibiades simul cum collegis receperat Ioniam, Hellespontum, multas praeterea urbes Graecas, quae in ora sitae sunt Asiae; quarum expugnaverant quam plurimas, in his Byzantium, neque minus multas consilio⁵ ad amicitiam adjunxerant, quod in captos benevolentia fuerant usi. Inde praeda onusti, locupletato exercitu, maximis rebus gestis, Athenas venerunt.

26. *Athenas redit.* (Corn. Nep. I. c. 6.)

Ad hunc redeuntis exercitus triumphum effusa omnis multitudo obviam procedit, et universos quidem milites, praecipue tamen Alcibiadem mirantur. Sic enim populo erat persuasum, omnes et adversas superiores⁶ et praesentes secundas res accidissee ejus opera. Itaque et cladem in Sicilia et Lacedaemoniorum victorias suae culpaee tribuebant, quod talem virum e civitate expulissent. Hic ut navi egressus est, illum unum omnes prosequiebantur, et id quod nunquam antea usu venerat, nisi Olympiae victoribus, coronis aureis aeneisque vulgo donabatur.⁷ Postquam in Urbem venerat, concione advocata, sic verba fecit, ut nemo tam ferus esset, quin ejus casum lacrymaret, inimicumque his se ostenderet, quorum opera patria pulsus fuerat. Restituta igitur huic sunt publice bona; et iidem illi sacerdotes, qui eum devoverant, rursus resacrare⁸ sunt coacti.

27. *Lysandro duce res Lacedaemoniorum reparantur.*
(Justin. V. 5.)

Dum haec Athenis geruntur, a Lacedaemoniis Lysander classi belloque praeficitur; et in locum Tissaphernis Darius, rex Persarum, filium suum, Cyrum, Ioniae Lydiaeque praeposuit, qui Lacedaemonios auxiliis opibusque ad spem fortunae prioris erexit. Aucti igitur viribus Alcibiadem cum centum navibus in Asiam profectum, dum agros populatur,¹ repentino adventu oppressere. Magnae et inopinatae cladis nuntius quum Athenas venisset, tanta Atheniensium desperatio fuit, ut statim Cononem in Alcibiadis locum mitterent, ducis se fraude magis quam belli fortuna victos arbitantes. Alcibiades autem impetum multitudinis veritus, denuo in voluntarium exsilium proficiscitur.

28. *Athenienses magno proelio apud Aegospotamos superantur.* (Just. V. 6. 7. Corn. Nep. Vita Alcib. c. 8.)

Itaque Conon Alcibiadi suffectus classem maxima industria adornat; sed navibus exercitus deerat. Nam ut numerus militum expleretur, senes et pueri arma capere coacti sunt. Pluribus itaque proeliis adverso Marte pugnatis, tandem Lysander, Spartanorum dux, Atheniensium exercitum, qui, navibus relictis, in terram praedatum exierat, ad Aegos flumen² oppressit, eoque impetu totum bellum finivit. Hac enim clade res Atheniensium penitus inclinata est.³ Tributariae civitates, quas metus in fide retinuerat, Lysandro se tradiderunt, nec aliud ditionis Atheniensium⁴ relictum est praeter urbem ipsam.

29. *Atheniensium consternatio.* (Just. V. 7.)

Quae quum Athenis nuntiata essent, ingens omnium consternatio fuit; viri mulieresque relictis domibus, per urbem currere pavidi; alius alium sciscitari; auctorem nuntii requirere.⁵ In foro deinde coeunt, noctemque ibi inter timorem, questus, et lacrymas transigunt. Alii fratres, aut filios, aut parentes deflent, et cum privatis casibus querelam publicam⁶ miscent: *Jam se ipsos, jam ipsam patriam perituram, miseriorumque superstitum, quam amissorum fortunam esse. Nullam nunc classem superesse, in quam confugiant; nullum exercitum, cujus virtute servari possint.*

30. *Athenae se Lysandro tradunt.* (Justin. V. 8. Corn. Nep. Vita Lys. c. 1.)

Dum haec Athenis fiunt, Lysander Graeciae civitates in Lacedaemoniorum potestatem redigit, et undique iis, qui Atheniensium rebus studerent, ejectis, decem in unaquaque civitate delegit viros,¹ quibus summum imperium potestatemque omnium rerum commisit. His actis, Athenas navigavit, miseramque civitatem, obsidione circumdatam, fame urget. Sciebat enim, neque ex advectis copiis multum superesse, et, ne novae advehi possent, providebat. Quibus malis Athenienses fracti, multis fame et ferro amissis, pacem petivere; quae an dari deberet, diu inter Spartanos sociosque deliberatum est. Quum nonnulli nomen Atheniensium² delendum, urbemque incendio consumendam censerent, Spartani negarunt, se passuros,³ ut ex duobus Graeciae oculis⁴ alter erueretur; pacemque Atheniensibus sunt polliciti, si longi muri brachia⁵ dejicerent, navesque, quae reliquae forent, traderent; denique si respublica triginta rectores,⁶ ex civibus deligendos, acciperet.

31. *Triginta viri tyrannidem Athenis exercent.* (Justin. V. 8. 9.)

His legibus acceptis, tota civitas subito mutari⁷ coepit. Triginta rectores reipublicae constituuntur, Lacedaemoniis et Lysandro dediti, qui brevi tyrannidem in cives exercere coeperunt. Quippe a principio tria millia satellitum sibi statuunt; et quasi hic numerus ad continendam civitatem non sufficeret, septingentos milites a victoribus⁸ accipiunt. His copiis instructi exhaustam urbem caedibus et rapinis fatigant:⁹ quumque hoc uni ex numero suo Therameni¹⁰ displicere didicissent, ipsum quoque ad terrorem omnium interficiunt. Quo factum est, ut multi, urbe relicta, exsilio miseras, quam domesticum terrorem¹¹ pati mallent.

32. *Alcibiades interficitur.* (Corn. Nep. Vita Alcib. 9. 10.)

Horum tyrannorum consiliis etiam Alcibiades periit. Qui quum castellum in Phrygia¹² habitaret, ubi liberandae patriae agitabat consilia, Critias¹³ caeterique tyranni Atheniensium certos homines ad Lysandrum in Asiam miserunt, qui eum certiore facerent, nisi Alcibiadem sustulisset, nihil earum rerum ratum¹⁴ fore, quas ipse Athenis constituisset. Quare si suas res gestas manere vellet, illum persequeretur. Ly-

sander, his verbis commotus, Pharnabazo, satrapae, persuasit, ut homines mitteret, qui vicinitati,¹ in qua Alcibiades erat, negotium darent,² ut eum interficerent.³ Illi, quum eum ferro aggredi non auderent, noctu ligna contulerunt circa casam eam, in qua quiescebat, eamque succenderunt. Ille autem ut sonitu flammae est excitatus, quum ei gladius esset subdudus, familiaris sui subalare telum⁴ arripuit. Namque erat cum eo quidam ex Arcadia hospes, qui nunquam discedere voluerat. Hunc, sequi se iubet, et id, quod in praesentia vestimentorum⁵ fuit, arripuit. His in ignem ejectis flammae vim⁶ transiit. Quem ut barbari incendium effugisse viderunt, telis eminus missis interfecerunt, caputque ejus ad Pharnabazum retulerunt. At mulier, quae cum eo vivere consueverat, muliebri sua veste contextum cremavit. Sic Alcibiades annos circiter quadraginta natus diem obiit supremum.

33. *Thrasybulus exsul patriae liberandae capit consilium.*
(Corn. Nep. Vita Thrasyb. c. 2.)

Inter cives, qui tyrannorum furorem effugerant, Thrasybulus erat, qui, ad spem liberandae patriae erectus,⁷ adunatis⁸ triginta exsilibus, Phylon, quod est castellum in finibus Atticae,⁹ occupavit. Hoc initium fuit salutis Atheniensium. Hinc viribus paulatim auctis, in Piraeum¹⁰ transiit, Munychiamque¹¹ munivit. Hanc bis tyranni oppugnare sunt adorti, ab eaque turpiter repulsi protinus in urbem, armis impeditis et amissis, refugerunt. Ufus est Thrasybulus non minus prudentia quam fortitudine; nam cedentes violari vetuit; cives enim civibus parcere aequum censebat; neque quisquam est vulneratus, nisi qui prior impugnare voluit; neminem jacentem¹² veste spoliavit; nihil attigit praeter arma, quaeque ad victum pertinebant. In secundo proelio cecidit Critias, triginta tyrannorum acerrimus.

34. *Exsules in patriam redeunt.* (Corn. Nep. l. c. 3.)

Dum haec geruntur, Pausanias, rex Lacedaemoniorum, tyrannis auxilio missus est. Is Lysandro infensus, inter Thrasybulum et eos, qui urbem tenebant,¹³ fecit pacem, his conditionibus, ne qui praeter triginta tyrannos, et decem, qui postea praetores creati, eadem crudelitate in cives grassati erant, afficerentur exilio, neve bona publicarentur; reipublicae procuratio populo redderetur.¹⁴ Praeclarum hoc quoque Thrasybuli, quod reconciliata pace, quum plurimum in civitate pos-

set, legem tulit : ne quis anteactarum rerum accusaretur, neque multaretur ; eamque illi legem Oblivionis vocant.

35. Athenienses se desidias tradunt. (Just. VI. 9.)

Non ita multo post per victoriam,¹ a Conone de Lacedaemoniorum classe reportatam, fractae res Atheniensium non nihil reparatae sunt ; nec tamen pristinam inter Graecos auctoritatem potuerunt recipere. Magis magisque in torporem et segnitiam resoluti, non ut olim in classem et exercitum, sed in dies festos apparatusque ludorum reditus publicos effundebant, frequentiusque in theatris quam in castris versabantur. Tum vectigal publicum, quo milites et remiges alebantur, inter urbanum populum dividi coeptum. Quibus rebus effectum est, ut, Graecis otio torpescentibus, obscurum antea Macedonum nomen emergeret ; et Philippus, obses triennio Thebis habitus in Epaminondae domo, hujus praestantissimi viri et Pelopidae virtutibus eruditus, Graeciae servitutis jugum imponeret.

D. DE REBUS LACEDAEMONIORUM.

1. Lycurgus Spartanorum legislator. (Just. III. 2.)

Lacedaemoniorum res publica auctoritatem, qua inter Graecos pollebat, et incrementa debebat legibus et disciplinae Lycurgi. Qui vir quum fratri suo, Polydectae, regi Spartanorum,² successisset, regnumque sibi vindicare potuisset, Charilao, filio ejus, qui natus posthumus fuerat, quum ad aetatem adultam pervenisset, regnum summa fide restituit ; ut intelligerent omnes, quanto plus apud bonos pietatis³ jura, quam omnes opes valerent. Jam probitate ejus perspecta, populus et principes, diuturnis inter se dissidiis agitati, conjunctis precibus eum permoverunt, ut civitati leges scriberet. Quo difficillimo negotio suscepto, rem ita perfecit, ut, dum Lycurgi leges florebant, Spartanorum civitas principem locum inter Graecos obtineret.

2. Quaedam Lycurgi leges. (Just. III. 2. 3.)

Ac primum quidem populum in obsequia principum, principes ad justitiam imperiorum formavit.⁴ Parsimoniam om-

nibus suasit. Emi singula non pecunia, sed compensatione mercium¹ jussit. Aurī argentique usum, velut omnium scelerum materiam, sustulit. Fundos omnium aequaliter inter omnes divisit. Convivari omnes publice jussit, ne cujus divitiae vel luxuria in occulto essent. Pueros puberes in agrum deduci praecepit, ut primos annos non in luxuria,² sed in opere et laboribus agerent. Virgines sine dote nubere jussit, ut uxores eligerentur, non pecuniae. Maximum honorem senum esse voluit. Haec quoniam primo, solutis antea moribus, dura videbat esse, auctorem eorum Apollinem Delphicum fingit.³ Dein, ut aeternitatem legibus suis daret, jurejurando obligat civitatem, nihil eos de ejus legibus mutaturos, priusquam reverteretur, et simulat, se ad oraculum Delphicum proficisci, consulturum, quā addendum mutandumque legibus videretur Deo. Proficiscitur autem Cretam,⁴ ibique perpetuum exilium egit, abjicique in mare ossa sua moriens jussit, ne, reliquiis suis Lacedaemonem relatis, Spartani se religione jurisjurandi solutos arbitrarentur.

3. *Bella Messenica.* (Just. III. 4. 5.)

His igitur moribus ita brevi civitas convaleuit, ut quum Messeniis bellum intulissent, gravissima se execratione obstringerent, non, priusquam Messeniam⁵ expugnassent, reversuros. Sed decem annis in obsidione urbis frustra consumitis, Messenii tandem per insidias expugnantur. Deinde, quum per octoginta annos omnia servitutis mala perpessi essent, post longam poenarum⁶ patientiam bellum restaurant. Lacedaemonii autem tanto majore confidentia ad arma concurrunt, quod adversus servos dimicaturi videbantur. Res tamen aliter cecidit, atque ipsi speraverant. Nam tribus proeliis fusi, eo usque desperationis adducti sunt Spartani, ut ad supplementum exercitus servos suos manumitterent. Tum de belli eventu oraculo Delphis consulto, jubentur ducem belli ab Atheniensibus petere. Athenienses autem, quum hoc responsum cognovissent, in contemptum Spartanorum Tyrtaeum poetam claudum pede miserunt. Qui quum venisset, carmina exercitui recitavit, in quibus virtutis hortamenta, damnorum solatia, belli consilia, conscripserat.⁷ Itaque tantum ardorem militibus injecit, ut omnes alacri animo mortem opterent. Raro unquam cruentius proelium fuit. Ad postremum tamen victoria Lacedaemoniorum fuit.

4. *Lacedaemonii principatum in Graecia exercent.*

Insequenti aevo factum est, ut Lacedaemonii, ob insitam quandam populo nobilitatem et eximiam virtutis famam, principatum in Graecia obtinerent. Quare in Persicis bellis omnes Graeciae civitates, quae se adversus barbaros conjunxerant, eorum imperio parebant. Sed post illa tempora quum Athenienses maris sibi imperium vindicassent, ingens Lacedaemoniorum contra eos exarsit invidia. Hinc inimicitiae, mox bella exorta; unumque¹ gravissimum, quod, per viginti septem annos extractum, universae Graeciae vires vehementer afflixit. Victoria penes Spartanos fuit; qui post pugnam apud Aegos flumen, ubi Atheniensium robur fractum est, terra marique dominari coeperunt.

5. *Lacedaemonii cum Persis in Asia bellum gerunt.* (Just. VI. 1. Corn. Vit. Con. c. 2.)

Jam auctis viribus, Lacedaemonii totius Asiae imperium affectare coeperunt. Circa illud tempus, Conon, Atheniensis, qui, amissa bello patria, in exilio vivebat, contulit se ad Pharnabazum, Satrapen Ioniae et Lydiae, eundemque gererum regis et propinquum, apud quem ut gratia valeret, multo labore perfecit. Nam quum Lacedaemonii in societate non manerent, quam cum Artaxerxe fecerant, Agesilaumque bellatum misissent in Asiam, maxime impulsus a Tissapherne, qui a regis amicitia defecerat, et cum Lacedaemoniis coërat societatem, hunc adversus² Pharnabazum habitus est imperator; re vera autem exercitui praefuit Conon, ejusque arbitrio omnia gesta sunt. Hic summum ducem Agesilaum multum impedivit, saepeque ejus consiliis obstitit, neque non fuit apertum, si ille non fuisset, Agesilaum Asiam Tauro tenus³ regi fuisse erepturum.

6. *Agesiloi res gestae.* (Corn. Nep. Vit. Ages. c. 4.)

Hic quum jam animo meditaretur proficisci in Persas et ipsum regem adoriri, nuntius ei domo venit Ephorum jussu, bellum Athenienses et Bocotios⁴ indixisse Lacedaemoniis; quare venire ne dubitaret. Qui quum victori praesset exercitui, maximamque haberet fiduciam regni Persarum potiundi, gloriosius tamen duxit, si institutis patriae⁵ paruisset, quam si bello superasset Asiam. Quum jam haud ita longe abesset Peloponneso, obsistere ei conati sunt Athenienses et Boco-

tii caeterique eorum socii apud Coroneam ; quos omnes gravi proelio vicit. Huic victoriae vel maxima fuit laus, quod, quum plerique se ex fuga in templum Minervae coniecissent, quaerereturque ex eo,¹ quid his fieri vellet, etsi aliquot vulnera acceperat eo proelio, et iratus videbatur omnibus, qui adversus eum arma tulerant, tamen antetulit irae religionem, et eos vetuit violari. Neque vero hoc solum in Graecia fecit, ut templa Deorum sancta haberet, sed etiam apud barbaros summa religione omnia simulacra arasque conservavit.

7. *Graeciae civitates sese invicem debilitant.* (Corn. Vita Agesil. c. 5. Vit. Conon. c. 4. Just. VI. 4.)

Post hoc proelium collatum est omne bellum circa Corinthum, ideoque Corinthium est appellatum. Hic quum una pugna decem millia hostium Agesilao duce cecidissent, eoque facto opes adversariorum debilitatae viderentur,² tantum abfuit ab insolentia gloriae,³ ut commiseraretur fortunam Graeciae, quod tam multi vitio adversariorum cecidissent ; namque illa multitudine, si sana mens esset, Graeciam a Persis supplicium sumere potuisse. — Sed per idem tempus Conon, Persarum classi praefectus, Spartanorum vires in pugna navali apud Cnidum fregit. Victi Lacedaemonii fugam capessunt, multis navibus amissis, quas Conon partim ceperat, partim depresserat. Hoc initium Atheniensibus resumendae potentiae fuit. Conon cum parte navium in patriam venit ; muros a Lysandro dirutos reficiendos curat ; pecuniaeque quinquaginta talenta, quae a Pharnabazo acceperat, civibus suis donat.

8. *Bellum exoritur inter Thebanos et Lacedaemonios.* (Justin. VI. 6.)

Dum haec geruntur, Artaxerxes, rex Persarum, legatos in Graeciam mittit, per quos jubet omnes ab armis discedere ; qui aliter fecisset, eum se pro hoste habiturum : civitatibus libertatem suaeque omnia restituit. Fessi tot bellis Graeci cupide paruerunt. Sed Lacedaemonii securis⁴ insidiantes, castellum Arcadum expugnant, occupatoque praesidium imponunt. Itaque armato instructoque exercitu Arcades, adhibitis in auxilium Thebanis, qui jam, Epaminondae virtute excitati, ad Graeciae imperium adspirabant, bellum repetunt. In eo proelio Archidamus,⁵ dux Lacedaemoniorum, vulneratur ; qui quum caedi suos videret, per praeconem corpora interfectorum ad sepulturam poscit. Hoc est enim

signum apud Graecos victoriae traditae. Qua confessione contenti Thebani signum parcendi dederunt.

9. *Spartanorum virtus. Epaminondas in pugna ad Mantineam interficitur.* (Just. VI. 7. Corn. Nep. Vita Epam. c. 9.)

Paulo post Thebani, Epaminonda duce, occupandae urbis hostium spem ceperunt. Igitur principio noctis¹ taciti Lacedaemona proficiscuntur, non tamen aggredi incautos poterunt. Quippe senes, et caetera imbellis aetas, quum adventum hostium sensissent, in ipsis portarum angustiis armati occurrunt. Pauci igitur senes sustinuerunt aciem,² cui paulo ante universa juvenus par esse non potuit. Agesilai autem adventu nuntiato, Thebani recessere. Nec bellum diu dilatum; siquidem Spartanorum juvenus, senum virtute et gloria incensa, teneri non potuit, quin ex continenti³ acie decerneret. Quum victoria⁴ Thebanorum esset, Epaminondas, dum non ducis tantum, verum etiam fortissimi militis officio fungitur, graviter vulneratur. Hujus casu aliquantum retardati sunt Boeotii: neque tamen prius pugna excesserunt, quam repugnantes profligarunt. At Epaminondas quum animadverteret, mortiferum se vulnus accepisse, simulque, si ferrum, quod ex hastili in corpore remanserat, extraxisset, animam statim emissurum, usque eo retinuit, quoad renuntiatum est, vicisse Boeotios. Id postquam audivit, satis, inquit, vixi; invictus enim morior. Tum, ferro extracto, confestim exanimatus est.

10. *Epaminondae laus.* (Just. VI. 8. Corn. Nep. Vita Epam. c. 3.)

Una cum Epaminonda Thebanorum quoque vires ceciderunt; ut non tam illum amisisse, quam cum illo interiisse omnes viderentur. Nam neque hunc ante⁵ ducem ullum memorabile bellum gessere; nec postea virtutibus, sed claudibus insignes fuere; ut manifestum sit, patriae gloriam et natam et extinctam cum eo fuisse. Fuit autem incertum, vir melior,⁶ an dux esset. Erat enim modestus, prudens, gravis, temporibus sapienter utens, peritus belli, fortis manu, animo maximo, adeo veritatis diligens, ut ne joco quidem mentiretur. Paupertatem adeo facile perpersus est, ut de republica nihil nisi gloriam caperet; honores autem ita gessit, ut ornamentum non accipere,⁷ sed dare ipse honori-

bus videretur. Jam litterarum studium et philosophiae doctrina tanta fuit, ut mirabile videretur, unde tam insignis militiae scientia homini inter litteras nato contigisset.

E. MACEDONUM IMPERIUM.

1. *Macedoniae origines.* (Justin. VII. 1.)

Macedonia ante, a nomine Emathionis regis, Emathia cognominata est. Hujus, sicut incrementa modica, ita termini perangusti fuere. Antiquissimis temporibus Caranus, ex Herculis progenie, responso oraculi sedes quaerere jussus, cum magna multitudine Graecorum in Emathiam venit. ibique urbem Edessam, oppidanis propter imbrum et nebulae magnitudinem non sentientibus, gregem caprarum imbre fugientium secutus, occupavit. Oraculum autem jussu erat eum ducibus capris imperium quaerere. Hinc etiam postea in bellis, quae cum finitimis gerebat, capras ante signa habere solebat. Urbem quoque Edessam, ob memoriam muneris¹ Aegas,² populum Aegeadas vocavit. Pulso deinde Mida, qui partem Macedoniae tenebat, aliisque regibus, in locum omnium solus successit, primusque adunatis gentibus variorum populorum, veluti unum corpus Macedoniae fecit.

2. *Primi Macedoniae reges.* (Just. VII. 2.)

Post hunc Perdicca regnavit, cujus et vita illustris et mortis postrema³ memorabilia fuere; siquidem senex moriens Argaeo filio monstravit locum, quo conditi vellet, ibique non sua tantum, sed et succedentium sibi regum ossa poni jussit; praefatus,⁴ quoad ibi conditae posterorum reliquiae forent, regnum in familia mansurum: creduntque extinctam in Alexandro stirpem,⁵ quod locum sepulturae mutaverit. Argaeus, moderate et cum amore popularium administrato regno, successorem filium Philippum reliquit: qui immatura morte raptus Aëroëpū, parvulum admodum, instituit heredem. Illis temporibus Macedonibus assidua certamina cum Thracibus et Illyriis⁶ fuere. Tum quoque Illyrii, infantiam regis pupilli contemnentes, bello Macedonas aggrediuntur. Qui quum primo proelio pulsī essent, rege suo in

cunis prolato et pone aciem posito, acrius certamen repetivere. Conserto itaque proelio magna caede Illyrios fudere, ostenderuntque hostibus suis, priore bello regem¹ Macedonibus, non virtutem defuisse.

3. *Amynta rex.* (Just. VII. 4.)

Multis annis interjectis, per ordinem successionis regnum ad Amyntam pervenit. Hic quoque rex insigni industria et omnibus imperatoriis virtutibus instructus fuit. Ex Eurydice tres filios sustulit,² Alexandrum, Perdiccam et Philippum, Alexandri Magni patrem, et filiam Euryönen. Cum Illyriis et Olyathiis³ gravia bella gessit. Insidiis autem Eurydices uxoris, quae regnum adultero tradendum susceperat, occupatus fuisset,⁴ nisi filia matris consilia et scelus prodidisset. Functus itaque multis periculis senex decessit, regno maximo ex filiis Alexandro tradito.

4. *Philippus, Thebis eruditus, fratri Perdiccae succedit.* (Just. VII. 5.)

Alexander inter prima initia regni bellum ab Illyriis pacata mercede redemit; et interjecto tempore, Philippo fratre obside dato, cum Thebanis pacem conciliat; quae res ad egregiam Philippi indolem formandam plurimum valuit. Siquidem per triennium Thebis obses habitus in domo Epaminondae, summi et philosophi et imperatoris, ad hujus viri exemplum se composuit. Nec multo post Alexander, insidiis Eurydices matris petitus, occubuit:⁵ cui Amyntas, quum in scelere esset deprehensa, propter communes liberos percerat, ignarus, eam his ipsis aliquando exitiosam fore. Frater quoque ejus Perdicca pari insidiarum fraude decipitur,⁶ parvo filio relicto. Nuntio de fratris morte accepto, Philippus clam Thebis aufugit, domumque rediit, ubi diu pupilli regis tutorem egit. At ubi graviora bella imminabant, serumque auxilium in exspectatione infantis⁷ erat, compulsus a populo regnum suscepit.

5. *Initia regni.* (Justin. VII. 6.)

Principium imperii non satis prosperum videbatur, quum hinc⁸ insidiarum metus, inde inopia regni, continuis bellis exhausti, immaturam adolescentis aetatem urgeret.⁹ Simul finitimae gentes, velut conspiratione facta ad opprimendam Macedoniam, ex diversis locis uno tempore regnum bello

petebant. Quibus bellis omnibus quum par esse non posset, alia interposita pactione composuit, alia redemit,¹ invalidissimos quosque aggressus vicit : quo factum est, ut et militum trepidos animos firmaret, et se a contemptu hostium vindicaret. Primum illi cum Atheniensibus certamen ad Amphipolim² fuit ; quibus per insidias victis, quum interficere omnes posset, incolumes sine pretio dimisit. Post haec, bello in Illyrios translato, multa millia hostium caedit.³ Urbem nobilissimam Larissam capit in Thessalia, non praedae cupiditate, sed quod exercitui suo robur Thessalorum equitum⁴ adjungere gestiebat. His ita gestis, jam non contentus submovere bella, ultro etiam quietos lacessit. Quum Methonam⁵ urbem oppugnaret, jacta de muris sagitta⁶ dextrum oculum regis effodit. Quo vulnere nec signior in bellum, nec iracundior adversus hostes factus est ; adeo ut, interjectis diebus,⁷ pacem deprecantibus daret, nec moderatus tantum, verum etiam mitis adversus victos esset.

6. *Philippus se Graecorum rebus immiscet.*
(Justin. VIII. 1.)

Rebus Macedoniae compositis, finitimisque hostibus aut devictis aut territis, Philippus Graecorum libertati coepit insidiari. Quare civitatum contentiones alit, et auxilium inferioribus⁸ ferendo victos pariter victoresque subire regiam servitutem coëgit. Causa et origo hujus mali Thebani fuisse ; qui quum rerum potirentur, incredibili odio adversus Phocenses inflammati, bellum sacrum excitavere. Quod quum soli profligare non possent, Philippum ducem eligunt, qui sacrilegos puniret. Phocenses enim, templo Apollinis occupato, magnam inde vim auri in belli usum converterant. Igitur Philippus, quasi sacrilegii ultor esset, omnes milites coronas aureas⁹ sumere jubet, atque ita, veluti deo duce, in proelium pergit. Phocenses, insignibus dei conspectis, conscientia delictorum terribi, abjectis armis fugam capessunt, poenasque violatae religionis sanguine pendunt.

7. *Fines imperii promovel.* (Just. VIII. 1.)

Philippus, quum magnam inde gloriam apud omnes nationes adeptus esset, Olynthios aggreditur. Receperant enim per misericordiam, post caedem unius, duos fratres ejus,¹⁰ quos Philippus ex noverca genitos, velut aemulos regni, interficere gestiebat. Ob hanc igitur causam urbem anti-

quam et nobilem exscindit, et fratres olim destinato supplicio tradit, simulque praeda ingenti fruitur. Inde auraria in Thessalia, argenti metalla in Thracia¹ occupat. His ita gestis, forte evenit, ut eum fratres duo,² reges Thraciae, disceptationum suarum iudicem eligerent. Sed Philippus ad iudicium, velut ad bellum, instructo exercitu supervenit, et regno utrumque spoliavit.

8. *In Graeciam penetrat.* (Just. VIII. 4.)

Paulo post Thebani iterum legatos ad eum miserunt, qui rogarent, ut bellum contra Phocenses susceptum renovaret. Contra Phocensium legati, adhibitis³ Lacedaemoniis et Atheniensibus, bellum deprecabantur,⁴ cujus ab eo dilationem ter jam emerant. Secreto igitur auditis utriusque populi legationibus, his⁵ veniam belli pollicetur; illis contra, venturum se auxiliumque laturum. Utrosque vetat parare bellum aut metuere. Sic factum est, ut, securis omnibus, Thermopylarum angustias occuparet. Tunc primum Phocenses captos⁷ se fraude Philippi animadvertentes, trepidi ad arma confugiunt. Sed neque spatium erat instruendi belli, nec tempus ad contrahenda auxilia; et Philippus excidium minabatur, ni deditio fieret. Victi igitur necessitate, pacta salute,⁸ se dederunt. At, deditione facta, caeduntur passim rapiunturque, haud secus ac si proelio superati essent.

9. *Bella secunda gerit in Chersoneso et in Scythia.*
(Justin. VIII. 6. IX. 1.)

His peractis, rebusque Macedoniae compositis, Dardānos⁹ caeterosque finitimos expugnat, et Byzantium, nobilem urbem et maritimam, obsidione cingit. Quam quum expugnare non posset, profectus cum fortissimis, se ad Chersonensium urbes¹⁰ convertit, plurimasque earum sibi subjicit, filiumque Alexandrum, decem et octo annos natum, ad se accessit, ut prima stipendia sub patris militia faceret. In Scythiam quoque praedandi causa profectus est; Scythasque, et virtute et numero praestantes, dolo vicit. Viginti millia puerorum ac feminarum capta, pecoris magna vis, auri argentique nihil.¹¹ Aliquot millia nobilium equarum ad genus faciendum in Macedoniam missa.

10. *Graecos ad Chaeroneam vincit.* (Just. IX. 3.)

Ab hac expeditione reversus, diu dissimulatum¹ bellum Atheniensibus² infert, quorum causae Thebani se junxerunt. Facta igitur inter duas antea infestissimas civitates societate, legationibus Graeciam fatigant.³ Communem hostem putant communibus viribus summovendum; neque enim cessaturum Philippum, nisi omnem Graeciam domuerit. Motae quaedam civitates Atheniensibus se jungunt, quasdam autem ad Philippum belli metus traxit. Proelio ad Chaeroneam⁴ commisso, quum Athenienses longe majore militum numero praestarent, tamen assiduis bellis indurata Macedonum virtute vincuntur. Non tamen immemores pristinae virtutis ceciderunt; quippe adversis vulneribus⁵ omnes loca, quae tuenda a ducibus acceperant, morientes corporibus texerunt. Hic dies universae Graeciae et gloriam dominationis et vetustissimam libertatem finivit.

11. *Bellum contra Persas parat.* (Just. IX. 4. 5.)

Hujus victoriae callide dissimulata laetitia est. Non solita sacra Philippus illa die fecit; non in convivio risit; non coronas aut unguenta sumsit; et, quantum in illo fuit, ita vicit,⁶ ut victorem nemo sentiret. Atheniensibus, quos passus⁷ infestissimos fuerat, et captivos gratis remisit, et bello consumptorum corpora sepulturae reddidit. Compositis in Graecia rebus, omnium civitatum legatos ad formandum rerum praesentium statum evocari Corinthum⁸ jubet. Ibi pacis leges universae Graeciae pro meritis singularum civitatum statuit, conciliumque omnium, veluti unum senatum, ex omnibus legit. Auxilia deinde singularum civitatum describuntur; nec dubium erat, eum Persarum imperium et suis et Graeciae viribus impugnaturum esse.

12. *Philippus interficitur.* (Just. IX. 6.)

Interea dum auxilia a Graecia coeunt, nuptias Cleopatrae filiae, et Alexandri,⁹ quem regem Epiri fecerat, magno apparatu celebrat. Ubi quum Philippus ad ludos spectandos, medius inter duos Alexandros, et filium et generum, contenderet,¹⁰ Pausanias, nobilis ex Macedonibus adolescens, occupatis angustiis, Philippum in transitu obtruncat. Hic ab Attalo¹¹ indigno modo tractatus, quum saepe querelam ad Philippum frustra detulisset, et honoratum insuper ad-

versarium videret, iram in ipsum Philippum vertit, ultionemque quam ab adversario non poterat,¹ ab iniquo iudice exegit.

13. *Olympias mariti percussorem muneribus condecorat.*
(Justin. IX. 7. 8.)

Creditum est etiam, percussorem immissum ab Olympiade, matre Alexandri, fuisse; nec ipsum Alexandrum ignarum paternae caedis exstitisse, quod Philippus, Olympiade repudiata, Cleopātram, Parmenionis sororem, in matrimonium duxisset. Olympias certe fugienti percussori equos praeparatos habuit. Ipsa deinde, quum regis nece audita accurrisset, eadem nocte, qua venit, Pausaniae in cruce pendentis capiti coronam auream imposuit. Paucos deinde post dies refixum corpus interfectoris super reliquias mariti cremavit, et tumulum ei fecit eodem in loco, parentarique eidem quotannis curavit. Post haec Cleopatram, a qua pulsa Philippi matrimonio fuerat, filiā ejus in matris gremio interfectā, finire vitam suspendio coëgit. Novissime gladium, quo rex percussus est, Apollini consecravit. Caeterum decessit Philippus anno aetatis quadragesimo septimo, quum annis viginti quinque regnasset.

14. *Philippus cum Alexandro filio comparatus.*
(Justin. IX. 8.)

Philippo Alexander filius successit, et virtute et vitiis patre major. Vincendi ratio utrique diversa. Hic aperte, ille artibus bella tractabat. Deceptis ille gaudere² hostibus, hic palam fuis. Prudentior ille consilio, hic animo magnificentior. Iram pater dissimulare, plerumque etiam vincere; hic ubi exarsisset, nec dilatio ultionis, nec modus erat. Vini uterque nimis avidus; sed ebrietatis diversa ratio. Pater de convivio in hostem procurrare, manum conserere, periculis se temere offerre; Alexander non in hostem, sed in suos saevire. Regnare ille cum amicis volebat; hic in amicos regna exercebat. Amari pater malle, hic metui. Litterarum cultus utrique similis. Solertiae pater majoris, hic fidei. Verbis atque oratione Philippus, hic rebus moderatior. Parcendi victis filio animus promptior; ille nec sociis abstinebat. Frugalitati pater, luxuriae filius magis deditus erat. Quibus artibus orbis imperii fundamenta pater jecit, operis totius gloriam filius consummavit.

15. *Initia regni Alexandri. (Just. XI. 2.)*

Imperio suscepto, prima Alexandro cura paternarum exsequiarum fuit; in quibus ante omnia caedis conscios ad tumulum patris occidi iussit. Inter initia regni multas gentes rebellantes compescuit; orientes nonnullas seditiones exstinxit. Inchoatum deinde a patre Persicum bellum aggreditur. In cujus apparatu nuntiatur, Athenienses et Thebanos ab eo ad Persas defecisse, auctoremque ejus defectionis Demosthenem oratorem exstitisse; qui omnes Macedonum copias una cum rege a Triballis¹ deletas esse affirmaverit. Qua opinione² mutatos omnium ferme civitatum animos esse; praesidia Macedonum obsideri.

16. *Alexander Graecos defectionem meditantibus coercet. (Justin. XI. 3.)*

His motibus occursurus summa celeritate in Graeciam penetravit. Athenienses, sicuti primi defecerant, ita primos consilii poenitere coepit, missisque legatis bellum deprecantur. Quibus auditis et graviter increpatis Alexander bellum remisit.³ Inde Thebas exercitum convertit, eadem indulgentia usus, si parem poenitentiam invenisset. Sed Thebani armis, non precibus, usi sunt. Itaque victi gravissima quaeque supplicia miserrimae captivitatis experti sunt. Urbs diruitur, agri inter victores dividuntur; captivi sub corona venduntur. Miseranda res Atheniensibus visa. Itaque profugos contra interdictum regis apud se receperunt. Quam rem ita graviter tulit Alexander, ut secunda legatione denuo bellum deprecantibus ita⁴ demum remitteret, ut oratores et duces, quorum fiducia toties rebellarent, sibi dederentur. Res eo deducta est, ut, retentis oratoribus, duces in exilium agerentur; qui ex continenti⁵ ad Darium profecti, non mediocriter momentum Persarum viribus accessere.

17. *Persicum bellum aggreditur. (Just. XI. 5.)*

Jam ad Persicum bellum proficiscens, patrimonium omne suum, quod in Macedonia et Europa habebat, amicis divisit; sibi *Asiam sufficere* praefatus.⁶ Nec exercitui alius quam regi animus fuit. Quippe omnes obliti conjugum liberorumque, et longinquae a domo militiae, nihil nisi Orientis opes cogitabant. Quum delati in Asiam essent, primus Alexander jaculum velut in hostilem terram jecit; armatusque de navi tripudianti si-

illis prosiluit, atque ita hostias caedit, precatus, ne se regem illae terrae invitae accipiant. In illo quoque ad tumultos heroum, qui Trijano bello ceciderant, parentavit.

18. *Prima congressione Persas vincit.* (Just. XI. 6.)

Inde hostem petens milites a populatione Asiae prohibuit, *parcendum suis rebus*¹ praefatus, *nec perdenda ea, quae possessori venerint*. In exercitu ejus fuere peditum triginta duo millia, equitum quatuor millia quingenti, naves centum octoginta duae. Hac tam parva manu universum terrarum orbem vincere est aggressus. Quum ad tam periculosum bellum exercitum legeret, non juvenes robustos, sed veteranos, qui cum patre patruisque militaverant, elegit: ut non tam milites, quam magistros militiae electos putares. Prima cum hoste congressio in campis Adrastiae² fuit. In acie Persarum sexcenta millia militum fuerunt, quae non minus arte quam virtute Macedonum superata, terga verterunt. Magna itaque caedes Persarum fuit. De exercitu Alexandri novem pedites, centum viginti equites cecidere; quos rex magnifice humatos statu is equestribus donavit; cognatis eorum autem immunitates a publicis muneribus dedit. Post victoriam major pars Asiae³ ad eum defecit. Habuit et plura proelia cum praefectis Darii, quos jam non tam armis, quam terrore nominis sui vicit.

19. *Gordii nodum fatalem solvit.* (Just. XI. 7.)

Post haec Gordium urbem petit, quae posita est inter Phrygiam majorem et minorem, quod audierat, in ea urbe, in templo Jovis, jugum plaustris Gordii⁴ esse positum; cujus nexum si quis solvisset, eum tota Asia regnaturum, antiqua oracula cecinisse. Capta igitur urbe quum in templum venisset, illud jugum requisivit; quo monstrato, quum capita loramentorum intra nodos abscondita reperire non posset, gladio loramenta caedit, dicens *nihil interest, quo modo nodus solvatur*; atque ita resolutis nexibus, latentia in nodis capita invenit.

20. *In gravem morbum incidit.* (Just. XI. 8.)

Haec illi agenti nuntiatur, Darium cum ingenti exercitu adventare. Itaque timens angustias, magna celeritate Taurum transcendit. Quum Tarsum⁵ venisset, captus amoenitate Cydni fluminis, per mediam urbem influentis, projectis

armis, plenus pulveris ac sudoris, in praefrigida undam se projecit. Tum repente tantus nervos ejus occupat rigor, ut jam de eo actum esse videretur. Unus erat ex medicis, nomine Philippus, qui remedium polliceretur; sed hunc Parmenionis epistolae pridie e Cappadocia missae suspectum faciebant. Hic enim, ignarus infirmitatis Alexandri, scripserat, a Philippo medico caveret; nam corruptum illum a Dario ingenti pecunia esse. Alexander tamen tutius est ratus, dubiae se fidei medico credere, quam indubitato morbo perire. Accepto igitur poculo, epistolas medico tradidit; atque ita inter bibendum oculos in vultum legis intendit. Ut securum conspexit, laetior factus est, sanitatemque quarta die recepit.

21. *Darium vincit ad Issum.* (Just. XI. 9.)

Interea Darius cum quadringentis millibus peditum, ac centum millibus equitum in aciem procedit. Movebat haec multitudo hostium respectu paucitatis suae Alexandrum; nec tamen bellum differre ratus, circumvectus suos, singulas gentes diversa oratione alloquitur. Illyrios et Thracas opum ac divitiarum ostentatione; Graecos veterum bellorum memoria, internecivique cum Persis odii accendebat. Macedones autem nunc Europae victae admonet, nunc Asiae expetitae; nec inventas illis toto orbe pares vires gloriatur.² Nec Darii segnis opera in ordinanda acie fuit. Quippe ipse omnia circumire, singulos hortari, veteris gloriae Persarum admonere. Post haec proelium ingentibus animis committitur. In eo uterque rex vulneratur. Tam diu certamen anceps fuit, quoad fugeret Darius. Exinde caedes Persarum secuta est. In castris eorum multum auri caeterarumque opum inventum. Inter captivos castrorum mater et uxor et filiae duae Darii fuere. Ad quas visendas quum Alexander venisset, conspectis armatis invicem se complexae, velut statim moriturae, complorationem edidere. Provolutae deinde genibus Alexandri mortis dilationem precantur, dum Darii corpus sepeliverint. Motus tanta mulierum pietate Alexander, et Darium vivere dixit, et timentibus mortis metum demisit, easque haberi ut reginas praecepit.

22. *Plurimae Asiae gentes victori se subjiciunt.* (Justin. XI. 10.)

Post hoc proelium Parmenionem ad occupandam Persicam classem, aliosque amicorum suorum ad recipiendas Asiae ci-

vitates misit, quae statim, audita fama victoriae, in potestatem victorum venerunt. Tunc in Syriam profisciscitur, ubi obvius cum infulis multos Orientis reges habuit. Ex his, pro meritis singulorum, alios in societatem recepit, aliis regnum ademit, suffectis in loca eorum novis regibus. Insignis praeter caeteros fuit Abdalonymus, rex ab Alexandro Sidoniae¹ constitutus. Quem Alexander, quum operam locare ad puteos exhauriendos hortosque irrigandos solitus esset, regem fecerat, spretis² nobilibus, ne generis id, non dantis, beneficium putarent.³ Quum Tyriorum legatis, qui ei coronam auream magni ponderis miserant, significasset, se Tyrum⁴ ire velle ad vota Herculi reddenda, iique ejus introitum deprecarentur, ita exarsit, ut urbi excidium minaretur. Confestim admoto exercitu, post diuturnam obsidionem, Tyrii muros animose defendentibus, urbs tandem per prodicionem capitur.

23. *Ab oraculo Jovis Ammonis Alexander salutatur deus.*
(Justin. XI. 11.)

Inde Rhodum Alexander, Aegyptum, Ciliciamque sine certamine cepit. Ad Jovem deinde Ammonem⁵ pergit, consulturus et de eventu futurorum et de origine sua. Nam mater ejus Olympias gloriata erat, Alexandrum non ex Philippo, sed ex serpente ingentis magnitudinis esse conceptum. Igitur Alexander, cupiens, originem divinam sibi tribui, subornat antistites, quid sibi responderi velit per praemissos docens. Itaque ingredientem templum statim antistites, ut Ammonis filium, salutant. Simul victoriam omnium bellorum, possessionemque terrarum dari respondetur. Comitibus quoque ejus imperatum, ut Alexandrum pro deo, non pro rege colerent. Reversus ab Ammone Alexandriam⁶ condidit, et coloniam Macedonum caput esse Aegypti jubet.

24. *Darius pacem precatur frustra.* (Just. XI. 12.)

Darius quum Babyloniam profugisset,⁷ per epistolam Alexandrum precatur, redimendarum sibi captivarum potestatem faciat,⁸ inque eam rem magnam pecuniam pollicetur. Sed Alexander in pretium captivarum regnum omne, non pecuniam petit. Interjecto tempore aliae epistolae Darii Alexandro redduntur, quibus filiae matrimonium et regni portio offertur. Sed Alexander *sua sibi dari*⁹ rescripsit, jussitque regni arbitria¹⁰ victori¹¹ permittere. Tum, spe pacis amissa,

bellum Darius reparat, et cum quadringentis millibus pedum, et centum millibus equitum obviam vadit Alexandro. In itinere nuntiatur, uxorem ejus decessisse, ejusque mortem illacrymatum Alexandrum, exsequiasque benigne prosecutum esse. Tunc Darius, quum se beneficiis quoque a rege superatum videret, tertias epistelas scripsit, et gratias egit, quod nihil hostile in suos fecerit. Offert deinde majorem partem regni usque ad flumen Euphraten,¹ et alteram filiam uxorem; pro reliquis captivis triginta millia talentorum. Ad haec Alexander, gratiarum actionem supervacansam esse, respondit; se didicisse non adversus calamitates hostium, sed vires eorum contendere. Caeterum neque mundum posse duobus solibus regi, neque orbem terrarum duo maxima regna salvo statu terrarum habere posse; proinde aut deditionem eo die, aut in posterum aciem parat.

25. *Magno proelio ad Gaugamelam^a vincitur.*
(Justin. XI. 13. 14.)

Postero die aciem producunt. Tum repente ante proelium Alexandrum somnus oppressit; quumque ad pugnam solus rex deesset, a Parmenione aegre excitatus est. Ante proelium utraque acies hostibus spectaculo fuit. Macedones multitudinem hominum, corporum magnitudinem, armorumque pulchritudinem mirabantur; Persae a tam paucis victa suorum tot millia stupebant. Raro in ullo proelio tantum sanguinis fusum est. Darius quum vinci suos videret, mori voluit et ipse, sed a proximis fugere compulsus est. Alexander autem periculosissima quaeque aggrediebatur, et ubi confertissimos hostes acerrime pugnare conspexisset, eo se semper ingerebat. Hoc proelio Asiae imperium ei obtigit, quinto post acceptum regnum anno. Post haec expugnat Persepolin,³ caput Persici regni, urbem antiquissimam plurimisque refertam opibus, quae interitu ejus primum apparuere.

26. *A suis interficitur.* (Justin. XI. 15.)

Interea Darius a cognatis suis in vico Parthorum Thara aureis compedibus vincitur. Alexander postero die citato cursu supervenit, ibique cognovit,⁴ Darium clauso vehiculo per noctem exportatum. Jusso caetero exercitu subsequi, cum sex millibus equitum fugientem insequitur; in itinere multa et periculosa proelia fecit. Emensus deinde multum itineris quum nullum Darii invenisset indicium, respirandi equis data potestate, unus ex militibus, dum ad fontem proximum pergit, in

vehiculo Darium, multis quidem vulneribus confossum, sed spirantem adhuc invenit, et unum e captivis ad eum adduxit. Quem quum rex ex voce civem esse cognovisset, Alexandro dicere jubet, se plurimam ei gratiam habere, quod in matrem liberosque suos regium, non hostilem animum exhibuisset. Quare se precari superum inferumque numina, et deos regni custodes et praesides, ut illi terrarum omnium contingat imperium. Posthaec porrecta manu expiravit. Quae ubi Alexandro nuntiata sunt, viso corpore defuncti, tam indignam mortem lacrymis prosecutus est; corpusque regio more sepeliri jussit.

27. *Graecarum civitatum motus ad libertatem recuperandam.*
(Justin. XII. 1.)

Dum haec in Asia gerebantur, Graecia fere omnis, spe recuperandae libertatis, ad arma concurrerat, auctoritatem Lacedaemoniorum secuta. Dux hujus belli Agis, rex Lacedaemoniorum, fuit. Quem motum Antipater, dux ab Alexandro in Macedonia relictus, in ipso ortu oppressit. Magna tamen utrimque caedes fuit. Agis rex, quum suos terga dantes videret, dimissis satellitibus, ut Alexandro felicitate, non virtute inferior videretur, tantam stragem hostium edidit, ut agmina interdum fugaret. Ad postremum, etsi a multitudine victus, gloria tamen omnes vicit.

28. *Alexander Persarum vitam et cultum imitatur.*
(Justin. XII. 3.)

Alexander autem, Hyrcanis¹ Mardisque² subactis, habitum regum Persarum et diadema, insolitum antea regibus Macedonicis, assumit, et amicos quoque longam vestem auratam et purpuream sumere jubet. Ut luxum quoque Persarum imitaretur, ingentes epularum apparatus fecit, et convivia juxta regiam magnificentiam instruxit.

29. *Alexander suorum in se animos exacerbat.*
(Justin. XII. 5.)

Tum etiam primum hostili odio in suos saevire coepit. Maxime indignabatur, carpi se sermonibus suorum, quod Philippi patris patriaeque mores subvertisset. Propter quae crimina³ Parmenio senex, dignitate regi proximus, cum Philota filio interficitur. Fremere itaque omnes universis castris coepere, innoxii senis filiique casum miserantes; interdum, se quoque non debere melius sperare dicentes. Quae quum nuntiata

Alexandro essent, simulat, se ex amicis quosdam in patriam victoriae nuntios missurum. Hortatur milites, ut suis scriberent; datasque epistolas tacite ad se deferri jubet; ex quibus cognito de se singulorum iudicio,¹ in unam cohortem eos, qui de rege durius opinati fuerant² contribuit, aut consumpturus eos,³ aut in ultimis terris in colonias distributurus. Inde Drancas, Euergetas, caeterosque populos, qui ad radicem Caucasi habitabant, subegit. Interea unus ex amicis Darii, Bessus, vinctus adducitur, qui regem non solum prodiderat, verum etiam interfecerat. Quem in ultionem perfidiae fratri Darii excrucandum tradidit. Et ut his terris nomen relinqueret, urbem Alexandriam super amnem Tanain⁴ condidit. In Bactrianis quoque Sogdianisque⁵ duodecim urbes condidit, ibique eos, quos in exercitu seditiosos cognoverat, habitare iussit.

30. *Clitum sua manu interficit. (Justin. XII. 6.)*

His ita gestis soleanni die amicos in convivium vocat. Ubi orta inter ebrios rerum a Philippo gestarum mentione, ipse se patri praeferre coepit, assentante maiore convivarum parte. Itaque quum unus e senibus, Clitus, fiduciae amicitiae regiae, memoriam Philippi tueretur, laudaretque ejus res gestas, Alexander adeo ira exarsit, ut, telo a satellite raptο, Clitum in convivio trucidaret. Post, irae aestu subsidente, in poenitentiam versus, incri voluit. Mansit haec moriendi voluntas etiam insequentibus diebus, donec exercitus universi precibus exoratus est, precantis, ne ita unius mortem doleat, ut universos perdat; neque milites in ultimam deductos barbariam, inter infestas gentes destituat. Revocato igitur ad bellum animo, Chorasmos et Dahas⁶ in deditionem accepit.

31. *In Indiam penetrot. (Justin. XII. 7.)*

Post haec Indiam petit, ut Oceano finiret imperium. Cui gloriae ut etiam exercitus ornamenta convenirent, phaleras equorum et arma militum argento inducit; exercitumque suum, ab argenteis clypeis, Argyraspidas⁷ appellavit. Quum ad Nysam⁸ urbem venisset, oppidanis non repugnantibus, fiduciae Liberi⁹ patris, a quo condita urbs erat, parci iussit. Tunc ad sacrum montem duxit exercitum, vite hederaque non aliter vestitum, quam si manu cultus exornatusque esset. Ubi ad montem accessit, exercitus, repentino mentis impetu correptus, ululare coepit, et Bacchantium more discurrit.

32. *Porum, regem Indiae, superat. (Just. XII. 8.)*

Unus ex regibus Indorum fuit, Porus nomine, viribus corporis et animi magnitudine pariter insignis; qui ad famam de Alexandri adventu bellum paraverat. Commisso proelio,¹ Alexandrum ad singulare certamen provocat. Nec Alexander pugnae moram facit; sed prima congressione vulnerato equo, quum praeceps in terram decidisset, concursu satellitum servatur. Porus multis vulneribus obrutus capitur. Qui victum se adeo doluit, ut, quum veniam ab hoste invenisset, neque cibum capere vellet, neque vulnera curari pateretur; aegreque ab eo obtentum est, ut vellet vivere. Quem Alexander ob honorem virtutis incolumem in regnum remisit. Duas ibi urbes condidit, unam Nicaeam,² alteram ex nomine equi Bucephalen³ vocavit.

33. *Macedones in patriam redire cupiunt. (Justin. XII. 8.)*

Quum ad Cuphites venisset, ubi eum cum ducentis millibus equitum hostes opperiebantur, exercitus omnis laboribus fessus, lacrymis eum precatur, finem tandem belli faceret; aliquando patriae reditusque meminisset, militumque annos respiceret. Ostendere⁴ alius canitiem, alius vulnera, alius aetate consumptum corpus et cicatricibus obductum. Motus eorum precibus, veluti finem victoriis facturus castra solito magnificentiora fieri iussit, quorum molitionibus et hostis tereretur, et posteris sui admiratio relinqueretur. Nullum opus laetius milites fecerunt. Itaque caesis hostibus cum gratulatione in haec castra reverterunt.

34. *Alexander e vitae periculo aegre servatur. (Justin. XII. 9.)*

Inde Alexander ad amnem Acesinen⁵ pergit; per quem in Oceanum devehitur, et in Ambros et Sigambros navigat. Quae gentes eum armatis octoginta millibus peditum, et sexaginta millibus equitum excipiunt. Quum proelio victor esset, exercitum ad urbem eorum duxit. Quam quum de muro, quem primus ceperat, a defensoribus desertam animadvertisset, in urbis planitiem sine ullo satellite desiliit. Itaque quum cum hostes solum conspexissent, clamore edito undique in eum concurrunt. Ubi obrui multitudine se vidit, trunco se, qui propter murum stabat, applicuit. Quum sic diu agmen sustinuisset, tandem, regis periculo cognito, amici ad eum desiliant, ex quibus multi cacci; proeliumque tandiu anceps

fuit, quoad omnis exercitus, muris dejectis, in auxilium veniret. In eo proelio sagitta sub mamma trajectus est, cujus vulneris curatio ipso vulnere gravior⁴ fuit,

35. *Oceano lustrato nuptias celebrat.* (Justin. XII. 10.)

Tandem saluti redditus² Polyperchonta³ cum exercitu Babyloniam mittit. Ipse cum lectissima manu, navibus conscens, Oceani litora peragrat. Ibi Oceano libamenta dedit,⁴ prosperum in patriam reditum precatus; æ, veluti positis imperii terminis, ostio fluminis Indi invehitur. Ibi in monumenta rerum a se gestarum urbem Barcen condidit, arasque statuit. Inde terrestri itinere Babyloniam redit. Ibi filiam Darii regis Statiram in matrimonium recepit; sed et optimatibus Macedonum lectas ex omnibus gentibus nobilissimas virgines tradidit.

36. *Babyloniam redit.* (Justin. XII. 13.)

Ab ultimis oris Oceani Babyloniam revertenti nuntiatur, non solum legationes Carthaginensium caeterarumque Africae civitatum, sed et Hispaniarum, Siciliae, Galliae, Sardiniae, nonnullas quoque ex Italia ejus adventum Babyloniae opperiri. Hac igitur ex causa Babyloniam festinanti quidam ex magis praedixit,⁵ ne urbem introiret, testatus,⁶ hunc locum ei fatalem fore. Sed ab Anaxarcho⁷ philosopho compulsus, ut magorum praedicta contemneret, Babyloniam reversus, convivium solemniter instituit. Ibi quum totus in laetitiam effusus esset, recedentem jam e convivio Medius Thessalus, instaurata comissione⁸ invitat. Accepto poculo, inter bibendum veluti telo confixus ingemuit, elatusque e convivio semianimis, tanto dolore cruciatus est, ut ferrum in remedia posceret. Venenum accepisse creditur.

37. *Babyloniae moritur.* (Justin. XII. 15.)

Quarta die Alexander indubitata mortem sentiens, agnoscere se fatum domus⁹ majorum suorum, ait; namque plerosque Aeacidarum¹⁰ intra tricesimum annum defunctos. Tumultuantes deinde milites, insidiis periisse regem suspicantes, ipse sedavit, eosque omnes ad conspectum suum admisit, osculandamque dextram porrexit. Quum lacrymarent omnes, ipse non sine lacrymis tantum, verum etiam sine ullo tristioris mentis argumento fuit. Ad postremum corpus suum in Hammonis templo condi jubet. Quum deficere eum amici

viderent, quaerunt, *quem imperii faciat heredem*; respondit, *dignissimum*. Hac voce omnes amicos suos ad aemulam regni cupiditatem accendit. Sexta die, praeclusa voce, ex-
 emtum digito annulum Perdiccae tradidit, quae res gliscen-
 tem amicorum discordiam sedavit. Nam etsi non voce nun-
 cupatus heres, iudicio tamen electus esse videbatur.

38. *De Alexandri virtute et fortuna quaedam.*
 (Justin. XII. 16.)

Decessit Alexander mensem unum tres et triginta annos natus; vir supra humanum modum vi animi praeditus. Omina quaedam magnitudinem ejus in ipso ortu portendisse existima-
 bantur. Quo die natus est, pater ejus nuntium duarum victo-
 riarum accepit; alterius belli Illyrici, alterius certaminis Olympiaci, in quod quadrigas miserat. Puer acerrimus¹ litterarum studiis² eruditus fuit. Exacta pueritia, per quin-
 quennium Aristotele, philosopho praestantissimo, usus est magistro. Accepto tandem imperio tantam militibus suis fidu-
 ciam fecit, ut, illo praesente, nullius hostis arma timerent. Itaque cum nullo hoste unquam congressus est, quem non vi-
 cerit; nullam urbem obsedit, quam non expugnauerit. Vic-
 tus denique est non virtute hostili, sed insidiis suorum et fraude.

39. *Luctus barbarorum, Macedonum laetitia.*
 (Justin. XIII. 1.)

Exstincto in ipso aetatis et victoriarum flore³ Alexandro Magno, triste apud omnes tota Babylone silentium fuit. Ut vero nuntius de ejus morte disseminatus est, omnes barbarae gentes, paullo ante ab eo devictae, non ut hostem, sed ut pa-
 rentem luxerunt. Mater quoque Darii regis, audita morte victoris, in quo pietatem filii erat experta, mortem sibi ipsa conscivit. Contra Macedones, non ut civem, sed ut hostem de-
 functum gaudebant; severitatem nimiam et assidua belli peri-
 cula exsecrantes. Huc accedebat, quod principes regnum et imperia, vulgus militum thesauros, veluti praedam, specta-
 bant. Erant enim in thesauris quinquaginta millia talentum,⁴ quae sibi divisum iri sperabant. Nec amici Alexandri frustra regnum spectabant. Nam tantae virtutis et venerationis erant, ut singulos reges putares. Neque unquam ante Macedonia vel ulla gens alia tanto clarorum virorum proventu floruit; quos primo Philippus, mox Alexander tanta cura legerat, ut non tam ad societatem belli, quam in successionem regni elec-
 ti viderentur.

40. *Duces de imperio constituendo consilia incunt.*
(Justin. XIII. 2.)

Caeterum, defuncto Alexandro, armati in regiam coeunt, ad formandum rerum praesentium statum.¹ Perdicca censet, Roxanes, regiae conjugis, quam gravidam reliquerat, partum esse exspectandum, et si puerum peperisset, hunc patri successorem fore. Meleager negat, exspectandum,² dum reges nascerentur, quum jam genitis uti liceret. Esse Pergami puerum, filium Alexandri, natum ex Barsine, nomine Herculem; seu mallent juvenem, esse in castris fratrem Alexandri, Aridaeum, comem et cunctis non suo tantum, verum et patris Philippi nomine acceptissimum. Ptolemaeus recusabat regem Aridaeum, tum, quod ex Larissaeo scorto natus esset, tum ob majorem, qua laborabat, valetudinem;³ nam verendum esse, ne ille nomen regis, aliud imperium teneret: melius esse ex his legi, qui pro virtute regi suo proximi fuerint. Vicit Perdiccae sententia, consensu universorum. Placuit itaque Roxanes exspectari partum, et si puer natus fuisset, tutores Leonatum, Perdiccam, Crateron et Antipatrum constituunt, confestimque in tutorum obsequia jurant.⁴

41. *Aridaeus, Philippi filius, rex creatur.* (Justin. XIII.
3. 4.)

Quum equites idem fecissent, pedites indignati, nullas sibi consiliorum partes relictas,⁵ Aridaeum, Alexandri fratrem, regem appellant, satellitesque illi ex turba sua legunt, et nomine Philippi patris vocari jubent. Magna hinc in castris seditione orta, tandem ab equitibus quoque Aridaeus rex agnoscitur. Servata est portio regni Alexandri filio, si natus esset. His ita compositis, Macedoniae et Graeciae Antipater praepositur: regiae pecuniae custodia Cratero traditur; castrorum et exercitus cura Meleagro et Perdiccae assignatur; jubeturque Aridaeus rex corpus Alexandri in Hammonis templum deducere. Tunc Perdicca, lustratione castrorum indicta, seditiosos supplicio occulte tradi jubet. Reversus inde, provincias inter principes divisit.

42. *Bellum in Graecia ortum per Antipatrum comprimitur.*
(Justin. XIII. 5.)

Dum haec in Oriente geruntur, in Graecia Athenienses et Aetoli bellum, quod jam vivo Alexandro moverant, summis viribus instruebant. Causa belli erat, quod reversus ab In-

dia Alexander epistolas in Graeciam scripserat, quibus omnium civitatum exsules restituebantur. Quae litterae recitatae praesente universa Graecia, in mercatu Olympiaco,¹ magnos motus excitaverunt, quod plurimi non legibus, sed per factionem principum pulsī fuerant, principesque verebantur, ne revocati potentiores in republica fierent. Palam igitur jam tum multae civitates libertatem bello vindicandam fremebant.² Principes tamen omnium Athenienses et Aetoli fuerunt. Bello igitur exorto, Antipater, cui Graecia sorte obvenerat, Leonatum ex Asia in auxilium vocavit. Qui quum venire cum exercitu nuntiatus esset, obvii ei Athenienses cum instructis copiis fuere, ibique equestri proelio, gravi vulnere ictus, exstinguitur. Sed Antipater, exercitu exstincti recepto, quum par hostibus etiam proelio videretur, solutus obsidione, qua cinctus fuerat Lamiae,³ in Macedoniam concessit; Graecorum quoque copiae, finibus Graeciae hoste depulso, in urbes dilapsae sunt.

43. *Certamina inter duces Alexandri.* (Justin. XIII. 6. XV. 1.)

Post haec bellum inter Perdiccam et Antigonum oritur, quod, velut incendium, mox latius serpsit. Macedonia, in duas partes discurrentibus⁴ ducibus, in sua viscera armatur, ferrumque a barbaris in civilem sanguinem⁵ vertit. In hoc bello Perdiccas occisus est; pluresque ejusdem partis duces perierunt. Et jam finitum certamen inter successores Alexandri Magni videbatur, quum repente inter ipsos victores nata est discordia. Ptolemaeus⁶ et Cassander, Antipatri filius, inita cum Lysimacho et Seleuco societate, contra Antigonum bellum terra marique enixe instruunt. Tenebat Ptolemaeus Aegyptum cum Africae parte minore et Cypro et Phoenice. Cassandro parebat Macedonia cum Graecia. Asiam et partes Orientis occupaverat Antigonus, cujus filius Demetrius,⁷ prima belli congressione, a Ptolemaeo apud Gamalam⁸ vincitur. In quo proelio major Ptolemaei moderationis gloria, quam ipse victoriae fuit. Siquidem et amicos Demetrii non solum cum suis rebus, verum etiam additis insuper muneribus, dimisit; et ipsius Demetrii privatum omne instrumentum⁹ ac familiam¹⁰ reddidit, dicens; non se propter praedam, sed propter dignitatem inisse bellum, indignatum, quod Antigonus, devictis diversae factionis ducibus, solus communis victoriae praemia corripisset.

44. *Exstincta Alexandri sobole, principes regum nomen sumunt. (Justin. XV. 2.)*

Dum haec aguntur, Cassander Herculem, Alexandri filium, qui fere annos quatuordecim excesserat, ne favore paterni nominis in regnum Macedoniae vocaretur, occidi tacite cum matre Barsine jubet; tum alterum quoque filium cum matre Roxane pari fraude necavit. Interea Ptolemaeus cum Demetrio navali proelio¹ iterato² congreditur, et amissa classe in Aegyptum refugit. Hac victoria elatus, Antigonus regem se cum Demetrio filio appellari jubet. Ptolemaeus quoque, ne minoris apud suos auctoritatis esset, rex ab exercitu cognominatur. Quibus auditis, Cassander et Lysimachus et ipsi regiam sibi majestatem vindicarunt. Sed Ptolemaeus et Cassander caeterique factionis alterius duces, quum se singulos ab Antigono carpi ac lacessi viderent, per epistolas se invicem exhortati sunt ad bellum communibus viribus suscipiendum. Cui quum Cassander interesse propter finitimum bellum³ non posset, Lysimachum cum ingentibus copiis in auxilium sociis mittit.

45. *Lysimachi fortitudo. (Justin. XV. 3.)*

Erat hic Lysimachus illustri inter Macedones loco natus, sed magis etiam virtute quam genere clarus. Quum Alexander Callisthenem⁴ philosophum miserandum in modum omnibus membris truncasset, et insuper cum cane in cavea clausum circumferret. Lysimachus, eum audire et praecepta virtutis ab eo accipere solitus, misertus tanti viri, venenum ei in remedium calamitatum dedit. Quod adeo aeger Alexander tulit, ut eum obijci ferocissimo leoni juberet. Sed quum leo impetum fecisset in eum, Lysimachus manum amiculo involutam in os leonis immersit, arreptaque lingua feram exanimavit. Quod quum nuntiatum regi esset, admiratio irae successit, cario remque eum propter constantiam tantae virtutis⁵ habuit. Post mortem regis, quum inter successores ejus provinciae dividerentur, ferocissimae gentes, quasi omnium fortissimo, assignatae sunt.

46. *Nova inter Alexandri successores bella oriuntur. (Justin. XV. 4.)*

Priusquam bellum inter Ptolemaeum socioque ejus adversus Antigonum committeretur, repente ex Asia majora Seleucus, novus Antigono hostis, accessit. Hujus quoque viri

virtus clarissima fuit. Post mortem Alexandri, occupato regno Orientis, urbem condidit, patris nomine Antiochiam vocatam, et campos urbi vicinos Apollini dicavit, a quo generis originem ducebat. Multa in Oriente post divisionem inter socios regni Macedonici bella gessit. Principio Babyloniam cepit: inde auctis ex victoria viribus Bactrianos expugnavit. Compositis deinde in Oriente rebus, in bellum cum Antigono descendit. Coniunctis igitur omnium sociorum copiis, proelium¹ committitur; in eo Antigonus occiditur; Demetrius filius ejus in fugam vertitur. Sed socii, profligato hostili bello, denuo in semet ipsos arma verterunt; et, quum de praeda non conveniret, iterum in duas factiones diducuntur. Seleucus Demetrio, Ptolemaeus Lysimacho junguntur. Cassandro defuncto Philippus filius succedit. Sic quasi ex integro nova Macedoniae bella nascuntur.

47. *Regnum Macedoniae, parricidiis inquinatae, Demetrius occupat. (Justin. XVI. 1.)*

Post Cassandri regis, filiique ejus Philippi continuas mortes,² Thessalonice, uxor Cassandri, non multo post tempore, ab Antipatro filio occiditur. Causa parricidii fuit, quod, post mortem mariti, in divisione inter fratres regni, in alterum filium Alexandrum videbatur fuisse propensior. Quod facinus eo gravius visum est, quod nullum maternae fraudis vestigium fuit. Ob haec igitur Alexander, in ultionem maternae necis gesturus cum fratre bellum, auxilium a Demetrio petit: nec Demetrius, spe invadendi Macedonici regni, moram fecit. Cujus adventum verens Lysimachus persuadet genero Antipatro, ut malit cum fratre suo in gratiam redire, quam paternum hostem in Macedoniam admitti. Inchoatam igitur inter fratres reconciliationem quum praesensisset Demetrius, per insidias Alexandrum interfecit, regnumque Macedoniae occupavit. Lysimachus quoque, quum bello Dromichaetis, regis Thracum, premeretur, tradita et³ altera parte Macedoniae, quae Antipatro ejus genero obvenerat, pacem cum eo fecit.

48. *Demetrius a Pyrrho, Epiri rege, Macedonia pellitur. (Justin. XVI. 2.)*

Igitur Demetrius, totius Macedoniae viribus instructus, Asiam occupare statuit. Sed Ptolemaeus, Seleucus et Lysimachus, pacta societate conjunctisque copiis, bellum adversus Demetrium transferunt in Europam. His comitem se jungit Pyrrhus, rex Epiri, sperans, Demetrium non difficilius amittere Macedoniam posse, quam acquisierat. Nec

spes frustra fuit; quippe, exercitu ejus corrupto, ipsoque in fugam acto, regnum Macedoniae occupavit. Demetrius autem, a tot exercitibus circumventus, quum posset honeste mori, turpiter se dedere Seleuco maluit. Finito bello, Ptolemaeus cum magna rerum gestarum gloria moritur, regno minimo natu ex filiis¹ relicto.

40. *Lysimachus et Seleucus, ultimi commilitonum Alexandri, pereunt.* (Just. XVI. 3. XVII. 1. 2.)

Sed mox inter Lysimachum et Pyrrhum, socios paullo ante adversus Demetrium, bellum exarsit. Victor Lysimachus, pulso Pyrrho, Macedoniae occupavit. Inde Thraciae bellum intulit. Mox post varia ostenta, quae Lysimacho dira portendebant, Agathoclem, filium, Arsinoë noverca veneno interfecit. Hoc parricidium principum secuta est caedes, luentium supplicia, quod occisum² juvenem dolebant. Itaque et hi, qui caedibus superfuerant; et hi, qui exercitibus praeerant, certatim ad Seleucum deficiunt, eumque compellunt, ut bellum Lysimacho inferret. Ultimum hoc certamen commilitonum Alexandri fuit. Lysimachus quatuor et septuaginta annos natus erat; Seleucus septem et septuaginta. Sed in hac quoque aetate utriusque juvenilis erat animus, imperiique cupiditatem insatiabilem gerebant. Lysimachus in eo bello strenue³ moritur,³ amissis ante variis casibus quindecim liberis. Seleucus autem, solum se de cohorte Alexandri superesse gavisus, post septem menses a Ptolemaeo Cerauno,⁴ cujus sororem Lysimachus in matrimonio habuerat, per insidias circumventus, occiditur, regnumque Macedoniae, quod Lysimacho eripuerat, cum vita pariter amittit.

50. *Motus in Graecia.* (Justin. XXIV. 1. 3.)

Paulo post, dissidentibus inter se Ptolemaeo Cerauno et Antiocho⁵ et Antigono⁶ regibus, omnes ferme Graeciae civitates, ducibus Spartanis, ad spem libertatis erectae, in bellum prorumpunt; et, ne cum Antigono, sub cujus regno erant, bellum cepisse viderentur, socios ejus Aetolos aggrediuntur, causam belli praetendentes, quod sacratum Apollini campum Cirrhaeum⁷ per vim occupassent. Conjuncto exercitu, Aetolorumque finibus devastatis, magnam cladem passi sunt. Deinde, Spartanis bellum reparantibus, auxilium multae gentes negaverunt, existimantes, dominationem eos, non libertatem Graeciae quaerere. Interea inter reges bellum finitur. Nam Ptolemaeus, pulso Antigono, quum regnum

tius Macedoniae occupasset, pacem cum Antiocho fecit; amicitiamque cum Pyrrho, data ei in matrimonium filia sua, iungit. Sed brevi post, incredibilibus commissis sceleribus, a Gallis regno spoliatus captusque, vitam ferro, ut meruerat, amisit.

51. *Galli in Graeciam penetrant.* (Just. XXIV. 4. 5.)

Namque Galli, abundante multitudine, quam eos non capere terra, quae genuerant, trecenta millia hominum ad sedes novas quaerendas miserunt. Ex his portio in Italia consedit, quae et Romam incendit,¹ alia portio in Illyricos sinus penetravit, et in Pannonia,² consedit, ubi per multos annos bella cum finitimis gesserunt. Hortante deinde successu, divisis agminibus, alii Graeciam, alii Macedoniam petivere. Tantusque terror Gallici nominis fuit, ut etiam reges non lacesse ultro pacem ingenti pecunia mercarentur. Solus rex Macedoniae Ptolemaeus adventum Gallorum intrepidus audivit, hisque cum paucis et incompositis, quasi parricidiorum furis agitatus, occurrit. Proelio commisso Macedones caeduntur. Ptolemaeus multis vulneribus saucijs capitur: caput ejus amputatum et lancea fixum circumfertur. Paucos ex Macedonibus fuga servavit: caeteri aut capti aut occisi.

52. *Galli Brenno duce Delphos petunt.* (Justin. XXIV. 6.)

Paullo post Brennus, quo duce portio Gallorum in Graeciam se effuderat, cum centum et quinquaginta millibus peditum et quindecim millibus equitum in Macedoniam irumpit. Victo exercitu, totius regionis agros depraedatur. Tum Delphos iter vertit ad Apollinis templum spoliandum. Hoc templum positum est in monte Parnasso, in rupe undique impendente, cujus praecipitijs, ut naturali praesidio, defenditur. Multa ibi et opulenta regum populorumque visantur munera, quaeque magnificentia sua et gratam hominum voluntatem, et Apollinis veracitatem manifestant.

53. *Cum ingenti clade repelluntur.* (Just. XXIV. 7.)

Brennus quum in conspectu haberet templum, ad acuendos suorum animos, praedae ubertatem militibus ostendebat, statuasque cum quadrigis, quarum ingens copia procul visebatur, solido auro fusas esse affirmabat. Qua asseveratione incitati Galli, simul et more saevius,³ sine respectu periculorum

in bellum ruebant. Habebat Brennus lecta ex omni exercitu peditum sexaginta quinque millia; Delphorum sociorumque nonnisi quatuor millia militum erant. Hi plus in Deo, quam in viribus spei penentes, cum contemptu hostium resistebant, Gallosque scandentes e summo montis vertice, partim saxo, partim armis obruebant. Inter haec templorum antistites, sparsis crinibus, eum insignibus et infulis, in primam pugnantium aciem procurrunt, eos hortantes, ne cunctarentur diis antesignanis¹ hostem caedere. Quibus vocibus incensi omnes certatim in proelium prosiliunt. Praesentiam Dei statim sensere. Nam et terrae motu portio montis abrupta Gallorum stravit exercitum, et tempestas insecuta grandine et frigore saucios absumsit. Dux ipse Brennus, quum dolorem vulnerum ferre non posset, pugione vitam finivit. Alter ex ducibus cum decem millibus sauciorum citato agmine Graecia excedit. Sed nec fugientibus fortuna aequior fuit; nullus sine labore et periculo dies; assidui imbres et gelu, nix, fames, lassitudo, et pervigiliae miseras infelicitis belli reliquias obterebant. Quo pacto evenit, ut brevi² ex tanto exercitu nemo superesset,

54. *Clade in Macedonia accepta, Galli in Asiam trajiciunt.*
(Justin. XXV. 1. 2.)

Pace inter duos reges, Antigonum Gonatam, Demetrii filium, et Antiochum, regem Syriae, statuta,³ quum in Macedoniam Antigonus reversus esset, Gallorum exercitus, qui a Brenno ad fines tuendos relictus erat, in Macedoniam irrupit. Qui quum classem in Hellesponti litoribus collocatam incautius diripiunt, a remigibus et ab exercitus parte, quae eo cum conjugibus et liberis confugerat, trucidantur; tantaque caedes Gallorum fuit, ut opinio⁴ hujus victoriae Antigono pacem, non a Gallis tantum, verum etiam a finitimis praestaret. Postea Galli, a Bithyniae rege in auxilium vocati, parta victoria regnum cum eo diviserunt; eamque regionem Gallograeciam cognominaverunt.

55. *Pyrrhus rex Epiri Macedoniam invadit.* (Justin. XXV. 3.)

Interea Pyrrhus ex Sicilia⁵ in Epirum reversus fines Macedoniae invadit; cui Antigonus cum exercitu occurrit, victusque proelio in fugam vertitur. Atque ita Pyrrhus Macedonia in deditionem accipit; Antigonus autem cum pacis equitibus Thessalonicam se recepit, ut inde cum conducta Gallorum manu bellum repararet. Rursus a Ptolemaeo, Pyr-

thi filio, funditus victus, cum septem comitibus fugiens salutis tenebras in solitudine quaerit.

58. *Argos oppugnans occiditur. (Just. XXV. 4. 5.)*

Pyrrius autem, in tanto fastigio regni collocatus, Graeciae Asiaeque imperium meditatur. Primum illi bellum adversus Spartanos fuit : ubi majore mulierum quam virorum virtute exceptus, Ptolemaeum filium, et exercitus partem robustissimam amisit. Ptolemaeus in oppugnatione urbis usque in mediam urbem procurrerat, ubi concursu multitudinis interfectus est. Cujus corpus ut relatum est patri, dixisse Pyrrhum ferunt, *aliquanto tardius eum, quam timuerit ipse, vel temeritas ejus meruerit, occisum esse.* Ipse Pyrrhus quum a Spartanis repulsus Argos petiisset, ibi inter confertissimos violentissime dimicans saxo de muris ictus occiditur. Satis constans inter omnes auctores fama est, nullum nec ejus, nec superioris aetatis regem comparandum Pyrrho fuisse. Nam et vitae sanctitate atque justitia optimos quosque aequabat ; scientia rei militaris plurimos superabat, patriamque suam angustam et ignobilem, fama rerum gestarum toto orbe illustrem reddidit.

57. *Antigonus Gallos magno proelio fundit. Bella inter Macedonas et Epirotas. (Just. XXVI. 1. 2. 3.)*

Post mortem Pyrrhi non in Macedonia tantum, verum etiam in Asia Graeciaque magni bellorum motus fuere ; civitatesque mutuis inter se odiis in bellum ruebant. Inter hos motus Antigonus, qui in Macedoniae regnum redierat, quum multiplici bello et Ptolemaei regis et Spartanorum premere-tur, novusque ei hostis, Gallograeciae exercitus, afflueret, parva manu adversus caeteros relicta, adversus Gallos totis viribus proficiscitur. Galli, quum hostiae ante pugnam caesae infaustum pugnae exitum portenderent, in furorē versi conjuges et liberos suos trucidant, cruentique ex recenti suorum caede in proelium proficiscuntur. Omnes occisione caesi. Post hujus pugnae eventum, Ptolemaeus et Spartani victorem hostium exercitum declinantes, in tutiora se recipiunt. Antigonus ubi eorum discessum videt, bellum Atheniensibus infert. In quo quum occupatus esset, Alexander, rex Epiri, ulcisci mortem patris Pyrrhi cupiens, fines Macedoniae depopulatur. Adversus quem quum reversus a Graecia Antigonus esset, transitione militum destitutus, regnum Macedoniae cum exercitu amittit. Hujus filius Demetrius, puer admodum, absente patre, reparato exercitu, non solum

aniam Macedonia recipit, rerum etiam Epiri regno Alexandrum spoliatur. Tanta fortunae varietas erat! Paulo post tamen Alexander, non minore Epirotarum desiderio, quam suorum auxilio, in regnum restituitur.

58. *Seleuci et Antiochi, fratrum, fugitia.* (Justin. XXVII. 1. 2.)

Mortuo Syriae rege Antiocho, Seleucus, qui in ejus locum successerat, parricidio novercae, Ptolemaei sororis, inquinatus, a Ptolemaeo terra marique victus est. Quum, quo se verteret, non haberet, Antiochi fratris auxilium implorat, oblata ei Asia inter fines Tauri montis, in praemium latae opis. Antiochus¹ autem, quum esset annos quatuordecim natus, supra aetatem regni avidus,² occasione arrepta fratrem regno spoliare conatus est. Ea tempestate omnia bella in exitum Asiae gerebantur. Seleucus et Antiochus fratres bellum propter Asiam gerebant; Ptolemaeus, rex Aegypti, sub specie sororiae ultionis, Asiae inhiabat: hinc Bithynus Eumenes, inde Galli Asiam depopulabantur. Victo Antiocho, quum Eumenes majorem Asiae partem occupasset, ne tunc quidem fratres a bello abstinuerunt. Antiochus victus, quum profugo nusquam tutus locus esset, ad Ptolemaeum hostem confugit. Sed Ptolemaeus eum servari arctissima custodia jubet. Hinc opera cujusdam mulieris, quam familiariter noverat, custodibus deceptis, elabitur, fugiensque a latronibus interficitur. Seleucus quoque iisdem ferme diebus, amisso regno,³ equo praecipitatus obiit. Sic fratres, ambo exsules, ambo regno privati, similibus casibus, scelerum suorum poenas luerunt.

59. *Antigonus, Philippi tutor, regnum Macedoniae administrat.* (Justin. XXVIII. 3.)

Circa illa tempora Demetrius, rex Macedoniae, Antigoni Gonatae filius, relicto filio Philippo admodum parvulo decessit. Cui Antigonus Doson¹ tutor datus, accepta in matrimonium matre pupilli, regem se constitui laborabat. Interjecto deinde tempore, quum seditione minaci Macedonum clausus in regia teneretur, in publicum sine satellitibus procedit, projectoque in vulgus diademate ac purpura, dare haec eos alteri jubet, qui aut imperare illis nesciat, aut cui parere ipsi sciunt. Commemorat deinde beneficia sua, ut defectionem sociorum vindicaverit: ut Dardanos,² Thessalosque exsultantes morte Demetrii regis compescuerit: ut denique dignitatem Macedo-

num non solum defenderit, verum etiam auxerit. Quorum si illos poeniteat, deponere se imperium et reddere illis munus suum : ipsi regem quaerant, cui imperent. Quum populus pudore motus recipere eum regnum juberet, tamdiu recusavit, quoad seditionis auctores supplicio traderentur.

60. *Spartanos superat. Horum ex malis virtus.* (Justin. XXVIII. 4.)

Post haec bellum Spartanis infert, qui soli adhuc Macedonum arma contemnebant. Inter duas nobilissimas gentes summis viribus pugnabatur ; quum hi pro vetere Macedonum gloria, illi non solum pro illibata libertate, sed etiam pro salute certarent. Victi Lacedaemoni¹ non ipsi tantum, sed etiam conjuges liberique magno animo fortunam tulere. Nemo quippe in acie salutem pepercit ; nulla amissum conjugem flevit : filiorum mortem senes laudabant ; patribus in acie caesis filii gratulabantur ; suam vicem omnes dolebant, quod non et ipsi pro patriae libertate cecidissent. Inter haec nullus in urbe strepitus, nulla trepidatio : magis omnes publicam quam privatam fortunam lugebant. Inter haec Cleomenes rex, post multas hostium caedes, toto corpore suo pariter et hostium cruore madens, supervenit ; ingressusque urbem non humi consedit, non cibum aut potum poposcit, non armorum onus deposuit, sed acclinis parieti, quum quatuor millia sola ex pugna superfuisse conspexisset, hortatur, ut se ad meliora tempora reipublicae reservarent. Tum cum conjugem a liberis Aegyptum ad Ptolemaeum³ proficiscitur, a quo honorifice susceptus, diu in summa dignatione vixit. Postremo post Ptolemaei mortem a filio ejus⁴ cum omni familia interficitur. Antigonos autem fortunam tantae urbis miseratus a direptione milites prohibuit, veniamque his, qui superfuerunt, dedit. Nec multo post ipse decessit, regnumque Philippo pupillo, annos quatuordecim nato, tradidit.

61. *Multa imperia nova regum successione mutantur.* (Justin. XXIX. 1.)

Iisdem ferme temporibus prope universi orbis imperia nova regum successione mutata sunt. Nam et in Macedonia Philippus, mortuo Antigono, regnum suscepit ; et in Asia, interfecto Seleuco,⁵ impubes adhuc rex Antiochus⁶ constitutus est. Aegyptum, patre ac matre interfectis, occupaverat Ptolemaeus, cui ex crimine facinoris cognomen *Philopator*⁷ fuit. Etiam Spartani in locum Cleomenis suffecere Lycurgum ; et

apud Carthaginienses aetate immatura dux Hannibal constituitur, non penuria seniorum, sed odio Romanorum, quo eum a pueritia sciebant imbutum. In his regibus pueris magna indoles virtutis emittit. Solus Ptolemaeus, sicut scelestus in occupando regno, ita et segnis in administrando fuit.

62. *Philippus cum Hannibale societatem contra Romanos jungit. (Justin. XXIX. 2. 4.)*

Philippus quum, Dardanis aliisque finitimis superatis, Aetolis bellum inferre gestiret, a Demetrio, Illyriorum rege, impulsus est, ut Romanos aggrediretur. Querebatur ille Romanorum injuriam, qui non contenti Italiae terminis imperium totius orbis spe complecti, bellum cum omnibus regibus gererent. Se cedere illi regno, quod Romani occupaverint, profiteretur; gratius habiturus, si in possessione imperii sui socium potius quam hostes videret. Hujusmodi oratione impulit Philippum, ut, omissis Aetolis, bellum Romanis inferret, minus negotii existimantem, quod jam victos ab Hannibale apud Trasimenum lacum audierat. Itaque ne eodem tempore multis bellis distingueretur, pacem cum Aetolis facit, navesque fabricare coepit, quibus in Italiam trajiceret. Legatum deinde ad Hannibalem, jungendae societatis gratia, cum epistolis mittit; qui a Romanis comprehensus et ad senatum perductus, incolomis dimissus est, non in honorem regis, sed ne, dubius adhuc, indubitatus hostis redderetur.

63. *Pacem cum Romanis facere cogitat. (Justin. XXIX. 4.)*

Paullo post autem quum Romanis nuntiatum esset, Philippum in Italiam copias trajecturum, Laevinum praetorem cum instructis navibus ad prohibendum transitum mittunt. Qui quum in Graeciam trajecisset, multis promissis impulit Aetolos, ut bellum adversus Philippum susciperent. Philippus quoque Achaeos in Romanorum bellum sollicitat. Interea et Dardani Macedoniae fines vastare coeperunt, et Laevinus praetor, junctum cum Attalo rege societate, Graeciam populatur. His aliisque rebus distractus rex Macedoniae cum Romanis pacem facit, contentis interim bellum Macedonicum distulisse; Philo. poemēni autem, Achaeorum praetori, quem didicerat animos sociorum ad Romanos trahere, insidias praetendit. Quibus cognitis ille Achaeos auctoritate sua a rege Macedoniae prorsus abstraxit.

(64.) *Ptolemaei quaedam gesta. (Just. XXX. 1. 2.)*

Dum haec in Graecia geruntur, Ptolemaeus, qui ad necem utriusque parentis fratris quoque caedem adjunxerat, luxuriae se tradiderat, nec amici tantum, verum etiam omnis exercitus regis exemplum secuti erant. Quibus cognitis, Antiochus, rex Syriae, repentino bello multas urbes ejus oppressit, ipsamque Aegyptum aggreditur. Ptolemaeus autem exercitu in Graecia conducto, secundum praelium facit, spoliassetque regno Antiochum, si fortunam virtute juvisset. Sed contentus recuperatione urbium, quas amiserat, facta pace, in pristinam luxuriam revolutus, regnum perditissimis hominibus tanquam praedam permisit. Eo mortuo Alexandrini, supplicio de praedonibus illis sumto, legatos miserunt ad populum Romanum, rogantes, ut tutelam pupilli susciperent, tuerenturque regnum Aegypti, quod jam Philippum et Antiochum, facta inter se pactione, inter se divisisse dicebant.

(65.) *Romani bellum contra Philippum suscipiunt. (Justin. XXX. 3. 4.)*

Grata legatio Romanis fuit, causam belli adversus Philippum quaerentibus, qui ipsis, belli Punici temporibus, insidiatu fuerat. Mittuntur itaque legati, qui Antiocho et Philippo denuntient, regno Aegypti abstineant. Mittitur et M. Lepidus in Aegyptum, qui tutorio nomine regnum pupilli administraret. Dum haec aguntur, legationes Attali et Rhodiorum, injurias Philippi querentes, Romam venerunt. Quae res omnem cunctationem Macedonici belli senatui exemit. Statim igitur titulo^s ferendi sociis auxilii, bellum adversus Philippum decernitur, legionesque cum consule in Macedoniam mittuntur. Nec multo post tempore tota Graecia, fiducia Romanorum ad spem pristinæ libertatis erecta, bellum Philippo intulit; atque ita quum rex undique urgeretur, pacem petere compellitur. Repudiata a Senatu pace, proelium commissum est apud Cynoscephalas in Thessalia inter Philippum et Flaminium, Romanorum ducem. Macedonas Romana fortuna vicit. Fractus itaque bello Philippus, pace accepta, nomen quidem regium retinuit; sed omnibus Graeciae urbibus extra terminos antiquae possessionis amissis, solam Macedoniam retinuit.

- (66.) *Antiochum, Hannibalis consiliis adjutum, Romani aggrediuntur.* (Justin. XXXI. 1. 2. 4.)

Interea Antiochus, rex Syriae, Aegyptum occupare statuit. Itaque Phoenicen caeterasque Syriae quidem, sed juris Aegypti civitates, quum invasisset, legatos ad eum Senatus misit, qui denuntiarent ei, abstineret¹ regno pupilli populi Romani, postremis patris precibus fidei suae traditi. Quibus spretis, bellum ei denuntiatum est. Eodem tempore Nabis, Lacedaemoniorum tyrannus, multas Graeciae civitates occupaverat. Igitur Senatus, ne uno tempore duplici bello Romanae vires distinerentur, scripsit² Flaminino, si ei videretur, sicuti Macedoniam a Philippo, ita Graeciam a Nabide liberaret. Terribile quippe Antiochi bellum nomen Hannibalis fecit, quem aemuli ejus cum Antiocho inisse societatem apud Romanos criminabantur. Qui quum sibi a Romanis insidias strui intellexisset, clam nave conscensa, cursum ad Antiochum direxit. Ad hunc quum pervenisset, negabat opprimi Romanos nisi in Italia posse. Cujus consilia quum regi placerent, Romani ad Antiochum legatos misere, qui et regis apparatus specularentur, et Hannibalem assiduo colloquio³ suspectum invisumque redderent. Hic dolus bene illis successit. Quippe Antiochus reconciliatam ejus cum Romanis gratiam⁴ existimans, eum veluti hostem proditoremque sui odisse coepit.

- (67.) *Eum pugna navali superant.* (Just. XXXI. 6.)

Dum igitur Antiochus, falsa suspitione deceptus, omnem belli apparatus temere et negligenter agit, Acilius, Romanus consul, omnia bello necessaria summa industria parat. Itaque prima belli congressione⁵ rex victus et fugatus castra ditia victoribus reliquit. Deinde quum in Asiam fugiendo pervenisset, poenitere neglecti consilii coepit, revocatoque in amicitiam Hannibale, omnia ex sententia ejus agere. Interim nuntiatur, Aemilium, Romanum ducem, cum octoginta rostratis navibus adventare. Itaque, priusquam sociae civitates ad hostes deficerent, decernere navali proelio statuit, sperans, cladem in Graecia acceptam nova posse victoria abolere. Tradita igitur Hannibali classe, proelium committitur.⁶ Sed nec Asiani milites Romanis, neque naves eorum pares rostratis navibus fuerunt; minor tamen clades ducis solertia fuit.

68. *Antiochus pacis leges, a Romanis dictatas, repudiat.*
(Justin. XXXI. 7.)

Novae hujus victoriae fama nondum Romam venerat, quum jam Lucius Scipio consul creatus esset, qui bellum in Asia gereret. Huic datur legatus frater Africanus, cui Poeni et Hannibal superati nomen fecerant. Trajicientibus autem in Asiam exercitum Scipionibus, jam utrobique profligatum bellum nuntiatur est, victumque Antiochum terrestri, Hannibalem navali bello invenerunt. Primo igitur adventu eorum legatos pacem petentes ad eos Antiochus mittit, peculiare donum Africano ferentes ipsius filium, quem rex parvo navigio trajicientem ceperat. Leges pacis dicuntur: *Ut rex Asia Romanis cederet, contentus regno Syriae esset, naves universas traderet, sumtumque omnem belli Romanis restitueret.* Quae quum nuntiata Antiocho essent, nondum ita se victum esse respondit, ut spoliari se regno pateretur.

69. *Magno proelio vincitur.* (Justin. XXXI. 8.)

Igitur quum ab utrisque bellum pararetur, ingressique Asiam Romani Ilion¹ venissent, mutua gratulatio Iliensium ac Romanorum fuit; Iliensibus, *Aeneam cacterosque duces cum eo a se profectos*; Romanis, *se ab his procreatos*, referentibus. Tantaque laetitia omnium fuit, quanta esse post longum tempus inter parentes et liberos solet. Profectis ab Illo Romanis, Eumenes rex cum auxiliis occurrit; nec multo post proelium cum Antiocho commissum.² Quum in dexteriore cornu pulsa legio Romana ad castra fugeret, M. Aemilius, tribunus militum, ad tutelam castrorum relictus, *armare se milites suos et extra vallum progredi jubet*, strictisque gladiis fugientibus minari, *morituros, nisi in proelium revertantur; infestioraque sua, quam hostium castra, inventuros.* Attonita tam ambiguo³ periculo legio in proelium revertitur, magnaque caede edita, initium victoriae fuit. Caesa hostium quinquaginta millia, capta undecim. Antiocho pacem petenti nihil ad superiores conditiones additum. Captas civitates inter socios divisere Romani.

70. *Aetoli a Romanis victi. Achaeorum et Messeniorum bella.*
(Justin. XXX. 4. XXXII. 1.)

Aetoli,⁴ qui Romanis offensi, quod non omnem Macedoniam Philippo ademptam ipsis dedissent, Antiochum in bellum

impulerant, illo victo soli remanserunt. Nec multo post victi, libertatem, quam adversus dominationem Atheniensium et Spartanorum inter tot Graeciae civitates soli retinuerant, amiserunt. Sub idem tempus bello inter Messenios et Achaeos exorto, Achaeorum imperator Philopoemen, in transitu fossae equo praecipitatus, a multitudine hostium oppressus est. Hunc, velut in illo omne bellum confecerant,¹ in modum triumphi per universam civitatem circumduxerunt. Deinde in carcerem ducto venenum dederunt; quod ille laetus, ac si vicisset, accepit, quaesito² prius, an *Lycortas*, praefectus Achaeorum, quem secundum a se esse sciebat, incolumis effugisset? Quem ut accepit effugisse, non in totum, dicens, consultum³ male Achaeis, exspiravit. Nec multo post reparato bello, Messonii vincuntur, poenasque interfecti Philopoemenis pependerunt.

71. *Regis Philippi Macedonis parricidio inquinatur.* (Justin. XXXII. 2.)

Interim regis Macedonum domus intestinis malis agitabatur. Nam quum Demetrius, Philippi filius, a patre Romam missus, ob insignem pudorem⁴ multa favoris documenta a senatu accepisset, patri invisus esse coepit, indignanti, plus momenti apud senatum personam filii, quam auctoritatem patris habuisse. Igitur Perseus, major filiorum regis, perspecta patris aegritudine, quotidie absentem Demetrium apud eum criminari, et primo invisum, mox etiam suspectum reddere; nunc amicitiam Romanorum, nunc prodicionem ei patris objectare. Ad postremum insidias sibi ab eo paratas confingit, ad cujus criminis probationem immittit indices, testesque subornat. Quibus rebus patrem impulit, ut supplicium de innocente sumeret,

72. *Philippus moritur.* (Justin. XXXII. 3.)

Occiso Demetrio sublatoque aemulo, non negligentior tantum Perseus in patrem, verum etiam contumacior erat; nec heredem regni, sed regem se gerebat. His rebus offensus Philippus impatientius in dies mortem Demetrii dolebat, et, denique fraude cognita, non minus scelere Persei, quam innoxii Demetrii morte cruciabatur. Brevi post tempore, morbo ex aegritudine animi contracto decessit, relicto magno belli apparatu adversus Romanos, quo postea Perseus usus est.

73. *Ultima Hannibalis fata.* (Justin. XXXII. 4. Corn. Nep. Vita Hannib. c. 12.)

Hannibal, quum ab Antiocho Romani, inter caeteras conditiones pacis, deditionem ejus deposcerent, admonitus a rege, Cretam confugit. Ibi quum se propter nimias opes invidiosum¹ videret, contendit ad Prusiam, regem Bithyniae. Qui quum terrestri proelio ab Eumene victus esset, et bellum in mare transtulisset, Hannibal novo commento auctor victoriae fuit. Quippe omne serpentium genus² in fictiles lagenas conjici jussit, medioque proelio in naves hostium mitti. Id primum illis ridiculum visum. Sed ubi serpentibus repleti naves coepere, ancipiti periculo circumventi, hosti victoriam cessere. Quae ubi Romam nuntiata sunt, senatus legatos misit, qui utrumque regem in pacem cogerent, Hannibalemque deposcerent. His Prusias, quod petebant, negare non ausus, rogavit, ne id a se fieri postularent, quod adversus jus hospitii esset; ipsi, si possent, comprehenderent; locum, ubi esset, facile inventuros. Hannibal enim uno loco se tenebat in castello, quod ei a rege datum erat muneri, idque sic aedificarat, ut in omnibus partibus aedificii exitum sibi haberet; semper verens, ne usu eveniret, quod accidit. Huc quum legati Romanorum venissent, ac multitudine domum ejus circumdeditissent, puer a janua prospiciens Hannibali dixit, plures praeter consuetudinem armatos apparere. Qui imperavit ei, ut omnes fores aedificii circumiret, ac propere sibi renuntiaret, num eodem modo undique obsideretur. Puer quum omnes exitus occupatos ostendisset, sensit id non fortuito factum, sese peti, neque sibi diutius vitam esse retinendam. Quam ne aliq̃o arbitrio dimitteret, memor pristinarum virtutum, venenum, quod semper secum habere consueverat, sumsit.

74. *Perseus a Romanis victus; Macedonia in provinciae Rom. formam redacta.* (Just. XXXIII. 1. 2.)

Jam Macedonicum bellum summa omnium virium contentione a Romanis geri coeptum est. Prima equitum congressio fuit, qua Perseus victor suspensam³ omnium expectationem in sui favorem traxit; misit tamen legatos ad consulem, qui pacem peterent, quam patri suo Romani etiam victo dedissent, impensas belli lege victi⁴ suscepturus. Sed consul Sulpicius non minus graves, quam victo, leges dixit. Dum haec aguntur, Romani Aemilium Paulum consulem creant, eique extra ordinem Macedonicum bellum decernunt; qui

quum ad exercitum venisset, non magnam moram pugnae fecit. Pridie, quam proelium¹ consereretur, luna nocte defecit; quod ostentum Perseo cladem finemque Macedonici regni portendere vaticinabantur: Quod vaticinium non fefellit. Perseus rex fuga cum decem millibus talentum Samothraciam² defertur; quem Cnaeus Octavius ad persequendum missus a consule, cum duobus filiis, Alexandro et Philippo, cepit, captumque ad consulem duxit. Macedonia Romanorum ditioni addita. Aetolorum, nova semper bella in Graecia excitantium, principes Romam missi, ibique, ne quid in patria novarent, diu detenti sunt. Tandem per multos annos legationibus civitatum senatu fatigato, in suam quisque patriam remissus est.

75. *Romani in Achaecos causas belli quaerunt.* (Justin. XXXIV. 1.)

Macedonibus subactis, Aetolorumque viribus debilitatis, soli adhuc ex universa Graecia Achaeci nimis potentes tunc temporis Romanis videbantur, non propter singularum civitatum nimias opes, sed propter conspirationem³ universarum. Namque Achaeci, licet per civitates divisi, unum tamen imperium habent, singularumque urbium pericula mutuis viribus propulsant. Quaerentibus igitur Romanis causas belli, tempestive fortuna querelas Spartanorum obtulit, quorum agros Achaeci propter mutuum odium populabantur. Spartanis a senatu responsum est, legatos se ad inspiciendas res sociorum in Graeciam missuros. Legatis clam mandatum est, ut corpus Achaeorum dissolverent. Hi itaque omnium civitatum principibus Corinthum evocatis, decretum senatus recitant, dicentes, expedire omnibus, ut singulae civitates sua jura et suas leges habeant. Quod ubi omnibus innotuit, velut in furorem versi universum peregrinum populum trucidant; legatos quoque ipsos Romanorum violassent, nisi hi, audito tumultu, trepidi fugissent.

76. *Achaecis victis Corinthus diripitur.* (Justin. XXXIV. 2.)

Haec ubi Romae nuntiata sunt, statim senatus Mummius consuli bellum Achaicum decernit, qui, omnibus strenue provis, pugnandi copiam hostibus fecit. Sed apud Achaecos omnia neglecta et soluta fuerunt. Itaque praedam, non proelium agitantibus,⁴ vehicula ad spolia hostium reportanda, secum duxerunt, et conjuges liberosque suos ad spectaculum certaminis in montibus posuerunt. Sed proelio commisso⁵

ante oculos suorum caesi sunt. Conjuges quoque et liberi eorum praeda hostium fuere. Urbs Corinthus diruitur: populus omnis sub corona venditur; ut hoc exemplo ceteris civitatibus metus novarum rerum imponeretur.

77. *Attalo defuncto, Asia fit Romanorum.*
(Justin. XXXVI. 4.)

Non ita multo post etiam Asia Romanorum facta est. Attalus² ibi florentissimum ab Eumene patruo acceptum regnum caedibus amicorum et cognatorum suppliciis foedabat. Post multa scelera squalidam vestem sumit, barbam capillumque in modum reorum summittit:³ non in publicum prodire, non populo se ostendere, non domi laetiora convivia inire, prorsus ut poenas scelerum pendere videretur. Omissa deinde regni administratione, hortos fodiebat, gramina seminabat, et noxia innoxiiis permiscebat, eaque omnia veneni succo infecta, velut peculiare munus, amicis mittebat. Postea aerariae artis fabricae se tradidit, cerisque fingendis et aere fundendo et procudendo oblectabatur. Matri deinde sepulcrum facere instituit: cui operi intentus, morbum ex solis fervore contraxit, et septima die decessit. Hujus testamento populus Romanus heres regni est institutus.

F. RES PARTHORUM.

1. *Parthorum origines.* (Justin. XLI. 1.)

Parthi,⁴ penes quos nunc Orientis imperium est, Scytharum exsules fuere. Hoc etiam ipsorum nomine manifestatur; nam Scythico sermone *Parthi* exsules dicuntur. Hi et Assyriorum et Medorum temporibus inter Orientis populos obscurissimi fuerunt. Postea quoque quum imperium Orientis a Medis ad Persas translatum est, veluti vulgus sine nomine, praeda victorum fuere. Postremo Macedonibus servierunt. A Romanis autem, binis bellis,⁵ per maximos duces, florentissimis temporibus, lacessiti, soli ex omnibus gentibus non pares solum,⁶ verum etiam victores fuere.

2. *Parthorum mores.* (Justin. XLI. 2.)

Administratio gentis post defectionem Macedonici imperii sub regibus fuit. Proximus regibus populi ordo est: ex hoc

dares in bello, ex hoc rectores in pace habent. Sermo inter Scythicum et Medicum medius et ex utrisque mixtus. Vestis olim sui moris ;¹ posteaquam accessere opes, ut Medis pellucida ac fluida.² Exercitum non, ut aliae gentes, liberorum, sed maiorem partem servorum habent. Hos pari ac liberos suos cura habent, et equitare ac sagittare magna industria docent. Locupletissimus ut quisque est, ita plures in bello equites regi suo praebet. Cominus in acie proeliari, aut obsessas expugnare urbes nesciunt. Pugnant autem procurentibus equis, aut terga dantibus ; saepe etiam fugam simulant, ut incautiores adversus vulnera insequentes habeant.³ Diu pugnare nequeunt ; et sane intolerandi forent, si, quantus est impetus, vis tanta et perseverantia esset. Plerumque in ipso ardore certaminis proelia deserunt, et paullo post pugnam ex fuga repetunt ; ut, quum maxime te vicisse putes, tum tibi discrimen subeundum sit maximum. Munimentum ipsis equisque loricae plumatae sunt, quae utrumque toto corpore tegunt. Auri argentique nullus in armis usus.

3. Continuatio. (Justin. XLI. 3.)

Uxores singuli plures habent, iisque non convivia tantum virorum, verum etiam conspectum interdunt. Carne nonnisi venatibus quaesita vescuntur.⁴ Equis omni tempore vectantur ; illis⁵ bella, illis convivia, illis publica ac privata officia obeunt ; super illos ire, consistere, mercari, colloqui. Hoc denique discrimen inter servos liberosque est, quod servi pedibus, liberi nonnisi equis incedunt. Sepultura vulgo aut avium aut canum laniatus est. Nuda demum ossa terra obruunt. In superstitionibus⁶ praecipua annibus veneratio est. Caeterum ingenia genti tumida, seditiosa, fraudulenta, procacia ; natura taciti ;⁷ ad faciendum, quam ad dicendum, promptiores. Principibus metu, non pudore⁸ parent. Fides dictis promissisque nulla, nisi quatenus expedit.

4. Arsaces Parthos in libertatem vindicat. (Justin. XLI. 4.)

Post mortem Alexandri Magni quum inter successores ejus Orientis regna dividerentur, primum Stasanori cuidam sunt traditi, quum nullus Macedonum Parthorum imperium dignaretur accipere. Postea diductis Macedonibus in bellum civile, alios post alios habuere dominos. Tandem Arsaces, vir incertae originis, sed magnae virtutis, Seleuco,⁹ ad quem Parthorum populus per aliquod tempus pertinuerat, a Galbis

in Asia victo, cum praedonum manu Parthos ingressus, imperium gentis invasit. Non magno deinde post tempore Hyrcanorum quoque regnum occupavit, et Seleucum ad defectores persequendos venientem, proelio vicit. Quem diem Parthi exinde solemnem, velut initium libertatis, observant.

5. *Regnum firmat. (Justin. XLI. 5.)*

Revocato deinde Seleuco novis motibus in Asiam, Arsaces, dato laxamento, regnum Parthicum format, militem legit, castris munit, civitates firmat. Urbem quoque nomine Daram, in monte Zapaortenon condit, cujus loci ea conditio est, ut neque munitionibus quidquam esse, neque amoenius possit. Nam praeruptis montibus ita cingitur, ut tutela loci nullis defensoribus egeat; et soli circumjacentis tanta ubertas est, ut propriis opibus expleatur. Sic Arsaces, quaesito simul constitutoque regno non minus memorabilis Parthis, quam Persis Cyrus, matura senectute decedit. Cujus memoriae hunc honorem Parthi tribuerunt, ut omnes exinde reges suos Arsacis nomine nuncupent. Hujus nepos, Arsaces et ipse nomine dictus, quindecim annis in regno actis decessit, relictis duobus filiis, Mithridate et Phrahate; quorum major Phrahates more gentis, heres regni, Mardos, validam gentem, bello domuit, nec multo post decessit, multis filiis relictis; quibus praeteritis, fratri potissimum Mithridati, insignis virtutis viro, reliquit imperium, patriae potius quam liberis consulendum ratus.

6. *Mithridates regni fines profert. (Just. XLI. 6.)*

Hic vir spem de se conceptam non fefellit. Bello inter Parthos et Medos orto, post varios utriusque populi casus, ad postremum victoria penes Parthos fuit. His viribus auctus Mithridates Mediae Bacasin praeposit, ipse in Hyrcaniam proficiscitur. Unde reversus bellum cum Elymaeorum rege gessit, quo victo hanc quoque gentem regno adjecit, imperiumque Parthorum a monte Caucasus, multis populis in ditionem redactis, usque ad flumen Euphratem protulit. His actis adversa valetudine correptus, non minor Arsace proavo, gloriosa senectute decessit.

7. *Regum Parthorum successio. (Just. XLII. 1. 2. 3.)*

Huic Phrahates filius successit. Qui cum Scythis bellum gerens a Graecis militibus, quibus in bello captis et crudeliter tractatis, imprudenter, ut suis, utebatur, in pugna relictus at-

que occisus est. In hujus locum Artabanus, patruus ejus, rex substituitur; qui bello Thogariis¹ illato, in brachio vulneratus, statim decedit. Huic Mithridates filius succedit, cui res gestas Magni cognomen dedere: quippe claritatem parentum animi magnitudine supergreditur. Multa bella cum finitimis magna virtute gessit, multosque populos Parthico regno addidit. Etiam cum Scythis prospere aliquoties dimicavit. Ad postremum Ortoadisti, Armeniorum regi, bellum intulit; quo debellato propter crudelitatem a Senatu Parthico regno pellitur.

8. *Romanorum legiones a Parthis trucidantur.*
(Justin. XLII. 4.)

Vacans regnum occupavit Orōdes, Mithridatis frater. Qui quum Babyloniam, quo Mithridates confugerat, diu obsideret, oppidanos fame coactos in deditionem compulit. Mithridates quoque, fiducia cognationis, ultro se in potestatem Orodís tradit. Sed Orodes plus hostem, quam fratrem, cogitans, in conspectu suo eum trucidari jussit. Post hæc bellum cum Romanis gessit, Crassumque imperatorem cum filio et omni exercitu Romano delevit. Hujus filius Pacōrus, missus ad persequendas Romani belli reliquias, magnis rebus in Syria gestis, patri suspectus in Parthiam revocatur; quo absente, exercitus Parthorum relictus in Syria a Cassio, quaestore Crassi, cum omnibus ducibus trucidatur.

9. *Romani Parthos magno proelio vincunt.*
(Justin. XLII. 4.)

His ita gestis non multo post tempore, apud Romanos inter Caesarem et Pompejum civile bellum exarsit, in quo Parthi Pompejanarum partium fuere. Victis partibus Pompejanis, et Cassio et Bruto auxilia adversus Augustum et Antonium misere, et post belli finem rursum, Pacoro duce, Syriam et Asiam vastavere, castraque Ventidii, qui absente Pacoro exercitum Parthicum fuderat, magna mole aggrediuntur. Sed ille, simulato timore, diu continuit se, et insultare² Parthos aliquantisper passus est. Ad postremum in securos laetosque partem legionum emisit, quarum impetu fusi Parthi in diversa abiere. Pacorus quum fugientes suos abduxisset secum legiones Romanas putaret, castra Ventidii, velut defensoribus privata, aggreditur. Tum Ventidius, reliqua parte legionum emissa, universam Parthorum manum cum rege ipso Pacoro interfecit. Nullo bello Parthi unquam majus vulnus acceperunt.

10. *Orodis, regis Parthorum, de morte filii luctus.*
(Justin. l. c.)

Haec quum in Parthia nuntiata essent, Orodes, pater Pacori, qui paullo ante vastatam Syriam, Asiam a Parthis occupatam esse audiverat, victoremque Pacorum Romanorum gloriabatur, repente filii morte et exercitus clade audita, ex dolore in furorem vertitur.¹ Multis diebus non alloqui quemquam, non cibum sumere, non vocem mittere, ita ut etiam mutus factus videretur. Post multos deinde dies, ubi dolor vocem laxaverat,² nihil aliud quam Pacorum vocabat, illum videre, illum audire se putabat. Post longum deinde luctum alia sollicitudo miserandum senem invadit, quem ex numero triginta filiorum in locum Pacori regem destinèt. Multae pellices, ex quibus generata tanta juvenus erat, pro suis quaeque sollicitae, animum senis obsidebant. Sed fatum Parthiae fecit, ut sceleratissimus omnium, et ipse Phrahates nomine, rex statueretur.

11. *Phrahatis saevitia et exilium.* (Just. XLII. 5.)

Hic itaque, beneficium parricidio rependens, patrem interfecit; fratres quoque ad unum omnes trucidat. Jam quum infestos sibi optimates propter assidua scelera videret, ne esset, qui in suum locum nominari rex posset, adultum filium interfici jubet. Huic Antonius bellum cum sedecim validissimis legionibus intulit, sed graviter multis proeliis vexatus, a Parthia refugit. Qua victoria insolentior Phrahates redditus, quum in dies magis saeviret, in exilium a populo pellitur. Exilii impatiens, quum diu finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fatigasset, Scytharum maxime auxilio in regnum restituitur. Eo absente regem Parthi Tiridaten quemdam constituerant; qui, audito adventu Scytharum, cum magna amicorum manu ad Caesarem,³ in Hispania bellum tunc temporis gerentem, profugit, obsidem Caesari minimum filium Phrahatis ferens, quem negligentius custoditum rapuerat.

12. *Augustus Phrahatem terret.* (Justin. l. c.)

Quo cognito, Phrahates statim ad Caesarem legatos mittit, servum suum Tiridaten et filium remitti sibi postulat. Qua legatione audita, Caesar, neque Tiridaten dediturum se Parthis, dixit, neque adversus Parthos Tiridati auxilia daturum. Simul Phrahati filium sine pretio remisit, et Tiridati, quoad manere apud Romanos vellet, opulentum sumtum praeberi

jussit. Post haec finito Hispaniensi bello, quum in Syriam ad componendum Orientis statum venisset, metum Phrahati incussit. Quare hic ut bellum a Parthiae finibus averteret, omnes captivos ex Crassi et Antonii legionibus colligi jussit, eosque simul cum signis militaribus¹ Augusto remisit. Sed et filii nepotesque Phrahatis obsides Augusto dati, plusque Caesar magnitudine sui nominis fecit, quam armis alius imperator facere potuisset.

G. RES SICILIAE.

1. *Siciliae origines.* (Justin. IV. 2.)

Siciliae primo Trinacriae² nomen fuit: postea Sicania³ cognominata est. Haec a principio patria Cyclôpum fuit; quibus extinctis Cocalus regnum insulae occupavit; post quem singulae civitates in tyrannorum imperium concesserunt, quorum nulla terra feracior fuit. Horum ex numero Anaxilâus justitia cum caeterorum crudelitate certabat; cujus moderationis haud mediocrem fructum tulit. Quippe decedens quum filios parvulos reliquisset, tutelamque eorum Micÿtho, spectatae fidei servo, commisisset, tantus amor memoriae ejus apud omnes fuit, ut parere servo, quam carere regis filiis mallent, principesque civitatis, obliti dignitatis suae, regni majestatem administrari per servum paterentur.

2. *Carthaginienses in Sicilia.* (Justin. IV. 2.) *Dionysius major.* (Ibid. XX. 1. 5.)

Imperium Siciliae etiam Carthaginienses tentavere; diuque varia fortuna cum tyrannis dimicatum. Ad postremum amisso Hamilcare imperatore cum exercitu, aliquantisper quievit victi. Insequentî tempore Dionysius, Carthaginiensibus victis, totius insulae imperium occupavit. Tum, de sidiam exercitus sui timens, copias in Italiam trajecit. Prima illi militia adversus Graecos fuit, qui proxima Italici maris litora tenebant; quibus devictis, finitimos quosque aggreditur, omnesque Graeci nominis,⁴ Italiam possidentes, hostes sibi destinant; quae gentes non partem, sed universam ferme Italiam ea tempestate occupaverant. Expugnatis Locria,

Crotonienses aggreditur, qui cum parvis copiis fortiter restiterunt. Hoc bello occupatum Dionysium legati Gallorum, qui paucos ante menses Romam incenderant,¹ societatem amicitiamque petentes adeunt. Grata legatio Dionysio fuit. Ita pacta societate, et auxiliis Gallorum auctus, bellum velut ex integro restaurat. Sed eum in Siciliam adventus Carthaginiensium revocavit, qui, reparato exercitu, bellum auctis viribus repetebant. Nec multo post Dionysius, assiduus bellis victus fractusque, ad postremum suorum insidiis interficitur.

3. *Dionysius minor patri succedit.* (Just. XXI. 1.)

Eo extincto milites maximum natu ex filiis ejus, nomine Dionysium, in ejus locum suffecere. Qui, ut popularium animos inter initia regni sibi conciliaret, nexorum² tria millia e carcere dimittit; tributa populo intra triennium remittit, et, quibuscunque delinimentis potest, animos omnium sollicitat.³ Tunc fratrum suorum avunculos, veluti aemulos imperii sui, hortatoresque puerorum ad divisionem regni, sustulit, ipsosque paullo post fratres interficit.

4. *Regno pellitur.* (Justin. XXI. 2.)

Sublatis aemulis in segnitiam lapsus, saginam corporis ex nimia luxuria, oculorumque valetudinem contraxit, adeo ut non solem, non pulverem, non denique splendorem ferre lucis posset. Propter quae dum contemni se putat, saevitia grassatur, civitatemque caedibus implet. Quae saevitia quum eum omnibus invisum reddidisset, et bellum denique Syracusani adversus eum decrevissent, diu dubitavit,⁴ imperium deponeret an bello resisteret. Sed a militibus, praedam ex urbis direptione sperantibus, descendere in proelium cogitur. Plus semel victus legatos ad Syracusanos mittit, spondens, se depositurum tyrannidem, si mitterent ad eum, quibuscum sibi de pace conveniret. In quam rem missos primores in carcere retinet,⁵ atque ita, incautis omnibus nec quidquam hostile metuentibus, exercitum ad delendam civitatem mittit. Fit igitur in ipsa urbe anceps proelium; in quo, oppidanis multitudine superantibus, Dionysius pellitur, qui quum obsidionem arcis timeret, cum omni regio apparatu in Italiam profugit tacitus.

5. *Post tyrannidem in Locrenses exercitum Syracusas redit.*
(Justin. XXI. 2. 3.)

Exul a Locrensis sociis exceptus, velut jure regnare. arcem occupat, solitamque sibi saevitiam exercet. Opulentiores interfecit, matronas etiam nonnullas ad prodendas virorum pecunias torquet. Quum his artibus per annos sex regnasset, conspiratione Locrorum¹ civitate pulsus, in Siciliam redit. Ibi Syracusas, securis omnibus, post longam intercapedinem pacis, per prodicionem recipit.

6. *A Timoleone pulsus Corinthum concessit.* (Justin. XXI.
5. Conf. Corn. Nep. Vita Timol. 2.)

Ibi quum gravior crudeliorque in dies civitati esset, iterata conspiratione obsidetur. Petiverant autem ejus adversarii opem a Corinthiis, ducemque, quo in bello uterentur postulaverant. Ab illis Timoleon missus, incredibili felicitate Dionysium tota Sicilia depulit. Tunc, deposito imperio, Corinthum in exilium proficiscitur. Ibi, humillima quaeque tutissima existimans, in sordidissimum vitae genus descendit; in publico vagabatur et potabat; totis diebus in popinis deindebat, cum perditissimo quoque de minimis rebus disceptabat, pannosus et squalidus incedebat; quae omnia facere videbatur, ut contemnendus magis quam metuendus videretur. Denique, ludimagistrum professus, pueros in trivio docebat.

7. *Agathoclis tyranni genus et vita.* (Just. XXII. 1.)

Paucis annis interjectis Agathöcles ex humili genere ad regnum Syracusarum totiusque Siciliae pervenit. Quippe in Sicilia patre figulo natus, juveniles annos omni infamiae genere inquinavit, latrocinia quoque exercuit. Interjecto tempore quum Syracusas concessisset, diu sine fide fuit;² deinde gregariam militiam sortitus, non minus tunc seditiosa, quam antea turpi vita, in omne facinus promptissimus erat. Nam et manu strenuus, et in concionibus perfacundus habebatur. Brevi itaque centurio, ac deinceps tribunus militum factus est. Jam quum in diversis proeliis insignem fortitudinem praestitisset, dignus est habitus, qui in locum defuncti ducis Damasconis sufficeretur. Tum bis occupare imperium Syracusarum voluit, bis in exilium actus est.

8. *Tyrannidem Agathocles occupat.* (Just. XXII. 2.)

Quum apud Murgantinos¹ exularet, ab his odio Syracusanorum primo praetor, mox dux belli creatur. In eo bello et urbem Leontinorum² capit, et patriam suam Syracusas obsidere coepit. Sed quum videret, fortius defendi urbem, quam oppugnari, precibus per internuntios Hamilcarem exorat, ut inter se et Syracusanos pacis arbitrium suscipiat. Quo intercedente non pax tantum Agathocli conciliatur, verum etiam praetor Syracusis constituitur. Quo facto, acceptis ab Hamilcare quinque millibus Afrorum, potentissimos quosque ex principibus interficit, senatum trucidat, et ex plebe quoque locupletissimos et promptissimos tollit.

9. *Agathoclis bella cum Poenis.* (Just. XXII. 3—6.)

His ita gestis militem legit exercitumque conscribit; quo instructus finitimas civitates, nihil hostile metuentes, ex improviso aggreditur. Deinde quum adversus Poenos arma movisset, Poenique victores Syracusas obsidione cinxissent, mira prorsus audacia bellum in Africam transferre statuit. Itaque oppidanis ad obsidionis necessitatem frumento instructis, comitibus duobus adultis filiis, Archagātho et Heraclida, cursum in Africam direxit. Quo quum venisset, universas naves, consentiente exercitu, incendi jubet, ut omnes scirent, auxilio fugae adempto,³ aut vincendum aut moriendum esse. Deinde quum omnia, quacunque ingrederentur, prosternerent, villas castellaque incenderent, obvius ei fuit cum triginta millibus Poenorum Hanno; sed, proelio commisso, duo⁴ de Siculis, tria millia de Poenis cum ipso duce cecidere. Hac victoria et Siculorum animi eriguntur et Poenorum franguntur. Castra deinde in quinto lapide a Carthagine statuit, ut vastitatem agrorum et incendia villarum de muris ipsius urbis specularentur.⁵

10. *Agathocles Poenos e Sicilia pellit,* (Justin. XXII. 7. 8.)

His Poenorum malis etiam deletus in Sicilia cum imperatore exercitus accessit. Nam post profectionem Agathoclis Poeni in obsidione urbis segniore redditi, ab Antandro, fratre Agathoclis, occisione caesi nuntiabantur.⁶ Itaque quum domi, forisque eadem fortuna Carthaginiensium esset, non tributariae tantum ab his urbes, sed etiam socii reges deficiebant. Quorum copiis auctus,⁷ Carthaginienses gravi proe-

lio superat. Quo facto, tradito exercitu filio Archagatho, in Siciliam rediit, nihil actum existimans, ei amplius Syracusae obsiderentur. Nam post occisum Hamilcarem, Gisgonis filium, novus eo a Poenis missus exercitus fuerat. Statim igitur primo adventu ejus Siciliae urbes, auditis rebus, quas in Africa gesserat, certatim se ei tradunt, atque ita paucis e Sicilia Poenis, totius insulae imperium occupavit. In Africam deinde reversus, seditione militum excipitur. Nam stipendiorum solutio in adventum patris dilata a filio fuerat. Legitur ad concionem vocatos blandis verbis permulsi: stipendia illis dicens ab hoste quaerenda esse: communem victoriam communem praedam futuram. Sedato itaque militari tumultu, ad castra hostium exercitum ducit; ibi inconsultius proelium committendo, majorem partem exercitus perdidit. Quum itaque in castra fugisset, militesque ob stipendium non solum metueret, concubia nocte solus cum Archagatho filio profugit. Archagathus tamen, qui a patre noctis errore¹ discesserat, a militibus comprehensus reducitur. Tum pacatione cum hostibus facta, milites, interfectis Archagathi liberis, Carthaginiensibus se tradidere; Archagathus ipse ab Arcesilao, amico antea patris, occisus est. Post haec Poeni ad persequendas belli reliquias, duces in Siciliam miserunt, cum quibus Agathocles pacem aequis conditionibus fecit.

11. *Agathocles moritur.* (Justin. XXIII. 2.)

Brevi post tempore, Agathocles, quum spe ampliandi² regni in Italiam trajecisset, gravi morbo correptus est. Quum jam nulla spes esset, eum hoc malo liberari posse, bellum inter filium ejus nepotemque oritur, regnum jam quasi mortui vindicantes, occisoque filio, regnum nepos occupavit. Inter haec domestica mala rex moritur. Carthaginienses autem, cognitis quae in Sicilia agebantur, occasionem totius insulae occupandae datam sibi existimantes, magnis viribus³ eo trajiciunt, multasque civitates subigunt.

12. *Pyrrius Siciliam occupat et amittit.*
(Justin. XXIII. 3.)

Eo tempore Pyrrhus, rex Epiri, adversus Romanos bellum gerebat:⁴ qui imploratus a Sicilia in auxilium, quum Syracusas venisset, multasque civitates subagisset, rex Siciliae appellatur. Post haec multa secunda proelia cum Carthaginiensibus facit. Interjecto deinde tempore, quum legati ab Italicis sociis venissent, nuntiantes, Romanis resisti non posse,

deditionemque futuram, nisi subveniat, victorem exercitum in Italiam trajecit. Quo facto socii in Sicilia ab eo defecerunt, et imperium Siciliae tam cito amisit, quam facile quaesierat. Sed nec in Italia meliore felicitate usus in Epirum revertitur.

13. *Hiero, Hieroclis filius, imperium Siciliae adipiscitur.*
(Justin. XXIII. 4.)

Post profectionem a Sicilia Pyrrhi, magistratus Hiero¹ creatum, cujus tanta moderatio fuit, ut, consentiente omnium civitatum favore, dux adversus Carthaginenses primum, mox rex, crearetur. Hujus futurae magnitudinis multa fuerunt omina. Quippe genitus patre Hierocle, nobili viro, a patre, quod ex ancilla natus esset, expositus erat. Sed parvulum apes multis diebus aluerunt. Ob quam rem responso aruspicum admonitus pater, qui regnum infanti portendi caneant, puerum recepit, omnique studio ad spem majestatis, quae promittebatur,² instituit. Eidem, in ludo inter aequales discenti, lupus, in turba puerorum repente conspectus, tabulam eripuit. Adolescenti quoque, prima bella ineunti, aquila in clypeo, noctua in hasta consedit. Denique adversus provocatores saepe pugnavit, semperque victoriam reportavit. A Pyrrho rege multis militaribus donis donatus est. Pulcritudo ei corporis insignis, vires quoque in homine admirabiles fuere; in allo quo blandus, in negotio justus, in imperio moderatus, prorsus ut nihil ei regium deesse, praeter regnum, videretur.

H. DE HISPANIA QUAEDAM.

1. *Hispaniae descriptio.* (Justin. XLIV. 1.)

Hispaniam veteres ab Ibéro amne primum Iberiam, postea ab Hispano³ Hispaniam cognominaverunt. Haec, inter Africam et Galliam posita, Oceani freto et montibus Pyrenaeis clauditur. Sicut minor utraque terrâ, ita utraque fertilior. Nam neque, ut Africa, violento sole torretur, neque, ut Gallia, assiduis ventis fatigatur, sed media inter utramque in omnia frugum genera fecunda est, adeo ut non ipsis tantum incolis, verum etiam Italiae urbiue Romanae cunctarum rerum abundantiam suppeditet. Hinc enim magna copia est frumenti,

vini, mellis et olei ; nec ferri solum materia praecipua est, sed et equorum pernices greges ; nec summae tantum terrae laudanda bona,¹ verum et abstrusorum metallorum felices divitiae. Jam lini spartique vis ingens ; minii certe nulla feracior terra. In hac cursus amnium non torrentes rapidique, ut noceant, sed lenes, et vineis campisque irrigui,² plerique etiam divites auro. Uno tantum Pyrenaei montis dorso adhaeret Galliae, reliquis partibus undique mari cingitur. Salubritas coeli per omnem Hispaniam aequalis, quia aëris spiritus nulla paludum gravi nebula inficitur. Huc accedunt et marinae aerae undique-versus assidui flatus, quibus omnem provinciam penetrantibus, eventilato terrestri spiritu, praecipua hominibus sanitas redditur.

2. Hispanorum mores. Viriathus dux. (Ibid. 2.)

Corpora hominum ad inedia³ laboremque, animi ad mortem parati. Bellum quam otium malunt ; si extraneus⁴ deest, domi hostem quaerunt. Velocitas genti pernix, iniques animus ; plurimis militares equi, et arma sanguine ipso cariora.⁵ Nullus in festos dies epularum apparatus. In magna tamen saeculorum serie nullus illis dux magnus, praeter Viriathum, fuit, qui annis decem Romanos varia victoria fatigavit. Cujus ea virtus et continentia fuit, ut, quum consulares exercitus frequenter vicerit, tantis rebus gestis non armorum, non vestis cultum, non denique victum mutaret, sed in eo habitu, quo primum bellare coepit, perseveraret ; ut quivis gregarius miles ipso imperatore opulentior videretur.

3. Gallaecorum divitiae et mores. (Just. XLIV. 3.)

Pars Hispaniae, quae Gallaecia vocatur, aeris ac plumbi uberrima ; tum et minio, quod etiam vicino flumini nomen dedit, et auro quoque ditissima adeo, ut etiam aratro frequenter glebas aureas excindant. In hujus gentis finibus sacer mons est, quem ferro violari nefas habetur ; sed si quando fulgure terra proscissa est, detectum aurum, veluti dei munus, colligere permittitur. Feminae res domesticas agrorumque culturam administrant ; ipsi⁶ armis et rapinis serviunt.⁷ Praecipua his quidem ferri materia, nec tamen ullum apud eos telum probatur, quod non aut Bilbili fluvio aut Chalybe tinctum sit.

4. *Carthaginiensium in Hispania imperium.* (Justin. XLIV. 5.)

Mature Carthaginienses imperium Hispaniae occupavere. Nam quum Gaditani¹ a Tyro, unde et Carthaginiensibus origo est, sacra Herculis in Hispaniam transtulissent, urbemque ibi condidissent, finitimi incrementis novae urbis invidentes, Gaditanos bello lacessiverunt. Consanguineis Carthaginienses auxilium miserunt. Ibi felici expeditione et Gaditanos ab injuria vindicaverunt, et majorem partem Hispaniae imperio suo adjecerunt. Postea quoque, hortante primae expeditionis successu, Hamilcarem imperatorem cum magna manu ad occupandam provinciam misere, qui, magnis rebus gestis, dum fortunam inconsultus sequitur, in insidias deductus occiditur. In hujus locum gener ipsius Hasdrubal mittitur; qui et ipse a servo Hispani cujusdam, ulciscente domini injunctam necem, interfectus est. Major utroque Hannibal, Hamilcaris filius, successit. Hic universam Hispaniam domuit; inde bello Romanis illato, Italiam per annos sexdecim variis cladibus fatigavit; quam interea Romani, missis in Hispaniam Scipionibus, primo Poenos provincia expulerunt, postea cum ipsis Hispanis gravia bella gesserunt. Nec prius Hispani jugum poterunt accipere, quam Caesar Augustus, perdomito orbe terrarum, victricia ad eos arma transtulit, populumque barbarum et ferum, legibus ad cultioris vitae usum tractatum, in formam provinciae redegit.

I. RES MASSILIENSIVM.

1. *Phocaeenses Massiliam conduunt.* (Just. XLIII. 3.)

Temporibus Tarquinii Superbi, Romanorum regis, ex Asia Phocaeensium juvenus, patria profuga, Massiliam inter Ligures² et feras gentes Gallorum condidit, et, dum se armis adversus Galficam feritatem tuentur, magnas res gesserunt. Duces classis Simos et Protis fuerunt. Hi regem Segobrigorum, Nannum nomine, in cujus finibus urbem condere gestiebant, conveniunt. Forte eo die rex occupatus in apparatu nuptiarum Gyptis filiae erat; quam more gentis, electo inter epulas genero, nuptum tradere illic³ parabat. Ita que

quum ad nuptias invitati omnes proci essent, rogantur etiam Graeci hospites ad convivium. Introducta deinde virgo quum juberetur a patre aquam porrigere ei, quem virum eligeret, tunc, omissis omnibus ad Graecos conversa, aquam Proti porrigit; qui factus ex hospite gener, locum condendae urbis a socero accepit. Condita igitur est Massilia prope ostia Rhodani amnis, in remoto sinu, velut in angulo maris. Sed Ligures, incrementis urbis invidentes, Graecos assiduus bellis fatigabant.¹ Qui pericula propulsando in tantum² enituerunt, ut, victis hostibus, in captivis agris multas colonias constituerent.

2. *Massiliensibus a finitimis struantur insidiae.*
(Justin. XLIII. 4.)

Ab his igitur Galli et usum vitae cultioris et agrorum cultus, et urbes moenibus cingere didicerunt. Tunc et legibus, non armis vivere, tunc et vitem putare, tunc olivam serere, consueverunt. Mortuo rege Nanno Segobrigiorum, a quo locus condendae urbis acceptus fuerat, quum regno filius ejus Comanus successisset, affirmat Ligur quidam, *Massiliam, quandoque³ finitimis populis exitio futuram, in ipso ortu opprimendam esse.* Subnectit et fabulam: *canem gravidam aliquando a pastore locum petisse precario, in quo pareret; quem quum obtinisset, iterato petisse, ut sibi educare eodem in loco catulos liceret; ad postremum, adultis catulis, pastorem illam, domestico praesidio fortem,⁴ depellere non potuisse.* His incitatus rex insidias Massiliensibus struit. Itaque solenni Florali⁵ die multos fortes et strenuos viros hospitii jure in urbem misit; plures etiam frondibus tectos vehiculis induci jussit. Ipse cum exercitu in proximis montibus delitescit, ut, quum nocte portae apertae forent,⁶ tempestive adesset, urbemque somno ac vino sepultam⁷ armis invaderet. Sed has insidias mulier quaedam, regis cognata, prodidit, quae Graecum adolescentem, cujus amore tenebatur, miserata formae et fortunae ejus, periculum declinare jussit. Ille rem statim ad magistratus defert; atque ita patefactis insidiis, cuncti Ligures comprehenduntur. Quibus interfectis, insidianti regi insidiae tenduntur. Caesa sunt cum ipso rege hostium septem millia. Exinde Massilienses festis diebus portas claudere, vigiliis agere, peregrinos recognoscere,⁸ ac veluti bellum habeant, urbem custodire.

3. *Massiliensium bella.* (Justin. XLIII. 5.)

Post hæc magna illis cum Liguribus, magna cum Gallis fuisse bella; quæ res urbis gloriam auxit Graecorumque virtutem celebrem inter finitimos reddidit. Carthaginensium quoque exercitus, quum bellum, captis piscatorum navibus, ortam esset, sæpe fuderunt, pacemque victis dederunt; cum Hispanis amicitiam junxerunt; cum Romanis prope ab initio conditæ urbis foedus summa fide custodierunt, auxiliisque in omnibus bellis industrie socios juverunt. Quæ res illis et virium fiduciam auxit, et pacem ab hostibus præstitit.

4. *Finitimis impetum in eos facientibus, deorum cura servantur.*
(Ibid.)

Quum igitur Massilia fama rerum gestarum, et abundantia opum, et virium gloria floreret, repente finitimi populi ad nomen Massiliensium delendum, veluti ad commune extinguendum incendium, concurrunt. Dux consensu omnium Catumandus regulus eligitur, qui, quum magno exercitu lectissimorum virorum urbem hostium obsideret, per quietem specie torvæ mulieris, quæ se deam dicebat, exterritus, ultro pacem cum Massiliensibus fecit; petitoque,² ut intrare illi in urbem et deos eorum adorare liceret, quum in arcem Minervæ venisset, conspecto simulacro deæ, quam per quietem viderat, repente exclamat, illam esse, quæ se nocte exterruisset; illam, quæ recedere ab obsidione jussisset, Gratulatusque Massiliensibus, quod animadverteret, eos ad curam deorum immortalium pertinere,³ torque aureo donatâ deâ, in perpetuum amicitiam cum Massiliensibus junxit. Parta pace et securitate fundata legati Massiliensium, revertentes a Delphis, quo missi munera Apollini tulerant, audierunt urbem Romanam a Gallis captam incensamque.⁴ Quam rem domi nuntiatam publico funere⁵ Massilienses prosecuti sunt; aurumque et argentum publicum privatamque contulerunt, ad explendum pondus Gallis, a quibus redemptam pacem cognoverant. Ob quod meritum et immunitas illis decreta et locus spectaculorum in senatu datus et foedus æquo jure percussum est.

BREVES. E CICERONIS VITA NARRATIONES.

1. *Cicero puer.*

Marcus Tullius Cicero natus est Arpini, U. C. ann. DCXLVII., matre Helvia, ex honesta et nobili gente prognata, patre, Equite Romano, qui in amoenissima ad Arpinum regione habebat praedium, a majoribus acceptum. Ibi adolevit et educatus est Cicero. Pater ejus, quum bene perspiceret, quantam vim in omnem vitam haberet recte instituta liberorum educatio, mature filios optimis praeceptoribus erudiendos tradidit. Jam quum Tullius, in quo alacre ingenium cum eximia assiduitate conjunctum mature elucescebat, bona in litterarum studiis incrementa cepisset, a patre Romam missus est, ubi celeberrimorum Graecorum scholis interesset. Quod quidem tanto successu tantaque cum praeceptorum, tum caeterorum discipulorum, admiratione factum est, ut, quum fama de insigni Ciceronis ingenio et doctrina ad alios quoque manasset, non pauci, qui ejus videndi et audiendi gratia scholas adirent, reperti fuisse dicantur. Idem, quum forte eodem tempore Romae commoraretur Graecus quidam, Archias, poetica facultate excellens, familiaritatem cum eo junxit, ejusque praeceptis et exemplo ita profecit, ut ipse tum carmen, *Pontius Glaucus* inscriptum, multa arte componeret.

2. *Cicero adolescens.*

Sic educatus et omni litterarum genere egregie instructus decimum sextum aetatis annum agebat Cicero. Mos fuit apud Romanos, ut ii, qui hunc aetatis annum consecuti essent, toga virili induta, in forum prodirent, ibique populi concionibus, judiciis et orationibus, quibus publicae causae defenderentur, adessent. Praeterea juvenes Romani, ut atten-

tius ad ea, quae e re sua essent, animos adverterent, senatori cuidam nobiliori, cujus nutu et auctoritate regerentur eorum studia, commendari solebant. Cicero igitur, toga virili sumpta, a patre deductus est ad Q. Mucium Scaevolam augurem, tam rerum publicarum et civilium scientia, quam ingenio et doctrina, longe praestantissimum. Quem quidem quum Cicero, quod adolescentes honoris causa solebant facere, deduceret in forum, reduceretque, nec unquam ab ejus latere discederet; non solum consilia, quae rogatus ille dabat, cupide arripiebat et animo recondebat, sed etiam vel comode, vel acute, vel prudenter ab eo dicta et disputata diligenter memoriae mandabat. Hinc factum est, ut brevi tempore et legum, et omnium, quae a bono causarum patrono exiguntur, cognitionem sibi pararet accuratissimam. Sed quum nulla re magis ad summos in republica honores viam muniri posse intelligeret, quam arte dicendi et eloquentia, toto animo in ejus studium incubuit; in quo quidem ita versatus est, ut non solum eos, qui in foro et judiciis causas perorarent, studioso sectaretur, sed privatim quoque, tam graecas orationes in latinam linguam vertendo, quam, quae ipse commentatus esset, declamando, diligentissime se exerceret. At ne in hoc quidem exercitationis genere acquievit. Nam eodem tempore non solum carmina, quibus Scaevolam et Atticum mirifice delectatos esse legimus, conscripsit, sed etiam philosophiae, Phaedro Epicureo inprimis duce, operam dedit.

3. *Cicero miles.*

Postquam juvenes Romani assidua in rebus forensibus exercitatione, et vario officiorum genere, serratus populique favorem atque gratiam sibi collegerant, tum, ut foris pariter ac domi de republica bene merere discerent, togam cum sago mutare, sive castra sequi, et virtutis bellicae documenta edere, debebant. Itaque Cicero, ut faceret et tentaret omnia, quibus in republica ad summos honores enitendum erat, militaris quoque artis scientiam sibi parare constituit. Nec deerat ei ad hanc rem occasio. Saeviente enim tum bello Sociali sive Marsico, quum consul Pompejus Strabo, Pompeji Magni pater, exercitum duceret contra hostiles copias, facile ab eo, ut in ejus comitatu sibi esse liceret, impetravit. In quo quidem bello, quamvis ad pacis magis, quam ad belli artes, natus esse videbatur Cicero, tamen nulli strenui militis defuit officio, et omnino ita se gessit, ut bellicae quoque virtutis laudem inde referret.

4. *Cicero post militiam in urbem reversus.*

Quum rerum publicarum status graviter tum concuteretur Sullae et Marii certaminibus, Cicero, ab omni partium studia alienus, oratoribus, qui tum exercebant, vacabat, vel ipse cogitata mentis litteris mandabat. Sed multum ille in hac se discrepabat a nostrae aetatis hominum ingenio. Non enim protrusit et divulgavit statim; quae juvenis litteris consignaverat, sed ad maturiorem aetatem reposuit, et, quae minus tum probarentur ejus judicio, aut emendavit, aut plane delevit. Ad oratores autem, quorum exemplo et disciplina adjuncta tum inprimis sunt Ciceronis studia, pertinent Philo Academicus et Molo Rhodius, Mithridatis furore atque violentia cum multis aliis e Graecia exacti. His quidem et Diodoto Stoico (quem recepit adeo in domum suam) eo impensius dedit operam, quo major ei inter Romanos oratores eminendi fuit cupiditas. Accenderat inprimis Ciceronis studia exemplum Hortensii, omnium oratorum, qui tum Romae florebant, eloquentissimi. Hunc igitur tanto animi ardore aemulatus est, ut brevi tempore non aequaret tantum ejus laudem, sed etiam superaret.

5. *Cicero in causa publica primum orator prodit.*

Cicero, viginti et sex annos natus, postquam in privatis causis jam pluribus operam suam commodaverat, nunc in publica causa eloquentiae suae copias expromendi occasionem nactus est. Nam quum Roscium quendam ex Ameria, parricidii accusatum, ob Chrysogoni, qui in ejus adversariis fuit, potentiam nemo defendere auderet; tanta eloquentiae vi et animi libertate eum defendit Cicero, ut jam tum in arte dicendi nullus ei par esse videretur. Ipse Cicero saepius magna cum animi voluptate hujus orationis et partae sibi per eam laudis meminit, quamvis idem, se nimium passim in hac oratione juvenili fervori induluisse et fines, intra quos contineri debuisset, transiluisse, in maturiore aetate constitutus haud dissimulat.

6. *Cicero peregrinatur.*

Anno post ad corporis male affecti valetudinem reficiendam Cicero in Asiam profectus est. Quum primum Athenas venisset, adeo hujus urbis commodis et opportunitatibus captus est, ut per sex menses ibi commoraretur. Nihil autem

opportunius et jucundius in hac celebratissima Musarum sede obtingere potuit Ciceroni nostro, quam quod ei cum Antiocho, philosopho Academico, non versari tantum, sed etiam apud eum habitare liceret. Sic enim nactus fuerat non solum amicum, quocum familiariter viveret, sed etiam magistrum, ad cuius praecepta philosophiae studia moderari posset. Ad vitae jucunditatem, qua Cicero Athenis fruebatur, multum conferebat Pomponii Attici, veteris amici et aequalis, quem ibi convenerat, consuetudo; quae quidem ita tum aucta et confirmata est, ut per totam reliquam vitam alter alteri existeret amicissimus. Eodem tempore apud Demetrium Syrum, veterem et haud ignobilem dicendi magistrum, studiose Noster in arte rhetorica se exercuit.

7. *Cicero Asiam peragrat.*

Athenis relictis Cicero iter flexit in Asiam, ibique cum principibus oratoribus, ad quos se applicaverat, Menippo Stratonicensi, Dionysio Magnete; Aeschilo Cnidio, Xenocle Adramytteio et aliis versatus est et nobilissimas Asiae urbes peragravit. Delatus denique est Rhodum, ubi, quem jam Romae audiverat, Moloni denuo operam dedit. Insignes, quos Cicero in arte dicendi interea fecerat, progressus mirabatur quidem Molo, sed idem vitia, quae vitanda essent oratori bono et gravi, libere ei indicavit. Nam quum res, quae Noster in orationibus describendas sibi sumserat, nimia verborum copia exaggeraret, et sententiarum lumina ingenii ostentandi causa nimis coacervaret; humaniter eum monuit Molo, ut hunc juvenilem impetum reprimere, et, quae redundarent, quasi extra ripas diffluentia, coercere studeret. Cuius quidem praecepti veritatem se bene jam tum percepisse, ipse grato animo profitetur. — Posidonium quoque, philosophum, qui Rhodi erat, diligenter audivit, eumque in philosophiae studio ducem adhibuit.

8. *Cicero ex peregrinatione redux in urbem factus.*

Biennio post quum Cicero Romam se recepisset, ibi, sicut ante peregrinationem, in foro versari atque causas perorare coepit. Ad eos, quorum causas tum Ciceronem defendisse constat, pertinet Roscius Comoedus, vir tam arte histrionica, quam ingenio et aliarum virtutum laude florentissimus. Quo crebrior autem causarum dicendarum oblata fuit Ciceroni occasio, eo luculentius exsplendescere coepit ejus fama atque

gloria, et eo magis ad summos honores consequendos via ei aperta atque munita est.

9. *Cicero Quaestor in Sicilia.*

Quum Cicero trigesimum primum aetatis annum ageret, quo anno secundum leges Romanas magistratum ei capessere licebat, ab omnibus tribubus sine ulla suffragiorum varietate Quaestor creatus est. Jam vero quum creati Quaestores de provincia, quam quisque administraret, sortiri solerent, sortitione facta evenit Nostro Sicilia. Profectus igitur in provinciam tanta diligentia tantaque prudentia omnes ac singulas demandati sibi muneris explevit, ut non solum senatus populi que Romani favorem et gratiam, sed etiam Siculorum amorem atque benevolentiam sibi conciliaret. Romanis quidem, frumenti penuria et caritate hoc anno laborantibus, commeatu ex Sicilia subvecto egregie prospexit; Siculis vero tam mitem, comem, humanum et officiosum se praebuit, ut decedentem ex provincia inauditis, ut ipse testatur, honoribus ornarent, et, quocunque modo possent, gratum animum ei declararent. — Caeterum quicquid temporis, a publicis negotiis vacui, ei datum fuit in Sicilia, id exercitationibus, ad artem dicendi spectantibus, sacravit.

10. *Cicero sepulchrum Archimedis investigat.*

Priusquam Cicero ex Sicilia decederet, totam insulam peragraré, et, quicquid rerum memorabilium ibi reperiretur, cognoscere et oculis usurpare constituit. Quum Syracusis esset, principes quosdam, quibus ducibus in celeberrima illa urbe lustranda utebatur, ut sibi Archimedis sepulchrum monstrarent, rogavit. Illi quidem, se nihil plane unquam de Archimedis sepulchro inaudivisse ajebant, imo, illum Syracusis sepultum esse, omnino negabant. At Cicero, quum ei succurrerent versus quidam, Archimedis sepulchro inscripti, qui sphaeram cum cylindro in summo sepulchro positam esse declarabant, ab investigandi studio haud abstinit. Delatus igitur in locum, ubi magna veterum sepulchrorum frequentia fuit, quam omnia oculis collustrasset, ecce! animadvertit columellam, non multum e dumis et vepribus eminentem, in qua sphaerae et cylindri figura conspiciebatur. Statim locum circa columellam falcibus purgari et aperiri jubet: accedit ad columellam, et ipsos illos versus, quos memoria tenebat, adversae basi inscriptos invenit.

11. *Cicero e Sicilia Romam reversus.*

Cicero, Quaestoris munere insigni laude perfunctus, e Sicilia rediit Romam, gravissimis tum bellis pressam et distentam. Ibi per quinque annos in causis dicendis ita excelluit, ut inter omnes causarum patronos et esset et haberetur princeps. Jam vero quum ad eam aetatem pervenisset, (triginta et septem annos tum natus erat,) quae praestituta fuit aedilitatem vel praeturam petitoris, nomen suum inter candidatos aedilitatis professus est eo successu, ut, praelatus caeteris candidatis omnibus, uno ore omnium Aedilis Curulis crearetur.

12. *Cicero Verrem accusat.*

Priusquam aedilitatem adibat Cicero, opportuna, qua summi oratoris artem ostenderet, oblata ei est occasio Verris accusatione. Homo iste, qui primum Quaestor, tum Praetor per tres deinceps annos in Sicilia fuerat, tanta avaritia et impudentia non privata tantum, sed etiam publica bona, diripuerat, ut Siculi, inaudita impudentia ab isto spoliati et expilati, diem ei Romae dicere constituerent. Quo magis autem illi jam olim non solum summum Ciceronis in causis dicendis ingenium et eloquentiam, sed etiam insignem ejus animi integritatem, humanitatem et benevolentiam perspexerant, eo vehementius nunc eum rogabant, ut accusationem contra Verrem susciperet. Nec defuit ille eorum precibus. Imo nefandam, qua in Siculorum bona grassatus fuerat Verres, avaritiam tanta orationis gravitate et animi libertate in judicio perstrinxit et ante omnium oculos posuit, ut iste, argumentorum vi convictus, sponte in exilium, ubi reliquam vitae partem transegit, abiret.

13. *Cicero Aedilis et Praetor.*

Cicero, aedilitatem ingressus, solemnem illum morem, quo munera sive ludos populo edere solebant novi Aediles, haud neglexit quidem, sed in eorum sumptibus faciendis sapienter modum tenuit, honestiorem rationem, qua populi gratiam et amorem sibi conciliaret, secutus. Nam, quum populus tum premeretur annonae caritate, splendidissima a Siculis sibi oblata munera impendebat eo, ut valore annonae veniret pretio. Quo quidem honesto liberalique studio populi in Cicero-nem favor adeo auctus est, ut, quum post aedilitatem Prae-

toris munus peteret, inter octo Praetores, qui creabantur, prae multis aliis competitoribus totius populi suffragiis primus crearetur. Nec vana fuit populi de Ciceronis praetura expectatio. Nam sicut summam diligentiam, humanitatem, prudentiam et honestatem in quaesturae aedilitatisque obeundis officiis probaverat, ita in Praetoris munere gerendo summae iustitiae, aequitatis, sanctitatis et temperantiae laude excelluit. Dum Praetor erat Cicero, cum alias orationes habuit, tum imprimis orationem pro Lege Manilia. Nam quum Manilius, tribunus plebis, legem rogasset, qua Pompejo summum belli Mithridatici imperium decerneretur; Cicero in oratione illa Pompeji virtutes, summo duci proprias, tanta ubertate, gravitate atque elegantia descripsit et exposuit, ut, faciendum omnino esse, quod in lege Manilia suaderetur, omnes ac singuli judicarent.

14. Cicero post Praeturam.

Praetura perfunctis provincia, quam Propraetores administrarent, decerni solebat. Sed Cicero, neque divitiarum in provincia parandarum, neque rerum foris gerendarum admodum cupidus, detrectata provincia, Romae manere, et ibi rerum civilium scientiae et earum artium, quibus viam ad consulatum sibi aperiret, operam navare maluit. Itaque per duos post praeturam annos, (tantum enim temporis a praetura usque ad consulatus petitionem intercedere debebat), quolibet officiorum genere populi favorem colligere, et hujus collecti favoris aura vela quasi sua ita implere studuit, ut fieri non posset, quin metam, h. e. consulatum, secundo cursu attingeret.

15. Cicero Consul.

Cicero igitur, tanto studio tantaque virtutum laude ad summos honores grassatus, aetatis anno quadragesimo tertio, quo secundum leges consulatum peti licebat, non tabellis, quibus alias suffragia in comitiis Consularibus dari solebant, sed voce universi populi Romani honorificentissime Consul creatus, et sex aliis competitoribus, in quibus L. Sergius Catilina fuit, praelatus est. Consulatum gerere incipienti negotium facessabat P. Rullus, tribunus plebis, homo seditiosus, qui, dum legis agrariae rogationem, veterem istam gravissimarum discordiarum causam, agitabat, non parum reipublicae infestus fieri coepit. Sed Cicero perniciosos Rulli conatus tribus orationibus agrariis tanta sententiarum vi et gravitate repressit at-

que retulit, ut ipse populus legi tam populari, pauperiorum magis, quam universae reipublicae commodis respondenti, fortiter resisteret.

16. *Cicero detecta et compressa Catilinae conjuratione servat rempublicam.*

L. Sergius Catilina, quem inter consulatus competitores fuisse modo commemoravimus, quum spe consulatus consequendi se dejectum videret, obnixie faciebat omnia, ut proximis certe comitiis obtineret, quod frustra adhuc petierat. Sed Cicero, quum praeciperet animo, quantum malorum ab immensa Catilinae libidine dominandique cupiditate reipublicae immineret, nefandas artes atque callida consilia, quibus ille consulatum adfectabat, eludere atque irrita reddere studuit. Hinc tanta in Ciceronem accensus est ira Catilina, ut fere palam illi mortem minaretur. Et vere ipso die comitiali, quem caedi destinaverat, perpetraturus fuisset illud facinus, nisi Cicero re comperta sibi providisset et firmissimo se contra vim sibi paratam munivisset praesidio. Itaque quum loricatorum et fortissimorum virorum cohorte stipatus in Campum Martium prodiiisset, Catilina non solum a vi faciendae prohibitus, sed etiam a consulatu, quem appetebat, repulsus est. Sed ne sic quidem a proposito deterritus est. Vi enim et armis consecuturus, quod arte et consilio consequi non potuerat, sociis, in domum Leccae cujusdam convocatis, rationem, qua ferro ignique rerum potirentur, descripsit atque proposuit. Ante omnia autem consilio Ciceronem e medio tollendi intentus fuit. Sed frustra fuerunt, quas Ciceronis vitae struxerat, insidiae! frustra bellici ab uno conjuratorum, Manlio, in Etruria contra patriam facti apparatus! frustra omnia, quae Catilina cum conjuratis inierat, consilia! Ne multa! unius Ciceronis prudentia et vigilantia gravissima calamitas a bonorum capitibus et ab universa civitate depulsa est.

17. *Cicero vir Consularis.*

Cicero, postquam consulatu, tanta laude et gloria gesto, abierat, vir consularis inter principes senatores, h. e. inter eos, qui primum in senatu rogarentur sententiam, locum obtinere, et in urbe publicae saluti invigilare maluit, quam Proconsul in provinciam sibi decretam discedere. Primum quidem misere vexabatur ab adversariis, nimiam inprimis potestatem, qua ille Consul indicta causa cives supplicio affecisset, in crimina vocantibus. Contra hos igitur, inprimis

contra Metellum, egregie se defendit, et tela in se coniecta retudit. Nec de populi, quo fruebatur, favore quicquam detractum est adversariorum criminatione et invidia. Bello enim cum nonnullis gentibus Gallicis exorto, (V. C. DCXCIII.) quum inter legatos, qui quietos adhuc populos a bello dehortatum mitterentur, primus sorte electus esset Cicero; nullo modo vigilantissimum hunc publicae salutis custodem ex urbe mittendum esse, universus populus iudicavit.

18. Cicero scriptor et poeta.

Eo fere tempore de gravioris momenti rebus, in consulatu a se gestis, scripsit commentarios, et quidem oratione graeca, ad Isocratis scribendi genus conformata et composita. Hos commentarios non solum per Atticum suum, ad quem eos miserat, in Graecia vulgari cupiebat, sed eosdem communicavit cum Posidonio Rhodio, rogans eum, ut de iisdem rebus pulchrius quid et uberius scriberet. At Posidonius, se perfectis illis commentariis magis deterritum esse respondebat, quam ut simile quid de illis rebus moliri auderet. Unde facile, quanta Ciceroni in graecae scribendi arte fuerit facultas atque peritia, intelligi potest. Post aliquod tempus latino quoque carmine rerum a se gestarum historiam complexus est; quod opus interjecto demum aliquo tempore evulgavit. Paulo post, ut specimen ederet de ea, quam in rebus publicis et civilibus sibi parasset, peritia atque prudentia, potiores, quas Consul habuit, orationes, sub titulo: *Consulares*, exire atque in vulgus emanare jussit. Sub eadem tempora edidit Arati, poetae Graeci, carmen de Sideribus, quod juvenis in latinum sermonem converterat.

19. Cicero sponte in exilium abijt.

P. Clodius, nobili loco natus, sed ferox et procax adolescens, quum per Ciceronem inprimis in lucem protracta essent occulta ejus flagitia, tantam in eum concepit iram animo, ut ea non nisi illius ruina atque perniciie expiari posse videretur. Fraude igitur et malis artibus tribunus plebis factus, (quum enim patricius esset, in gentem plebejam, ut sic jus tribunatus petendi adipisceretur, se adoptandum curaverat,) rogavit legem, qua ei, qui civem Romanum, non populi iudicio damnatum, supplicio affecisset, aqua et igni interdiceretur. Aperte hac lege petebatur Cicero, qui de quibusdam Catilinae conjuratis, haud populi iudicio damnatis, supplicium sumserat. Itaque Cicero, ut, populi miseratione mota,

poenam in lege ista constitutam a se amoliretur, sordidatus, ut reus, per vias incedebat, adolescentibus eum ex omni nobilitate plus viginti millibus comitantibus. Quin ipse senatus pro Cicerone deprecabatur. Sed quum neque senatus, neque nobilium, neque populi studiis quicquam effici posset apud consules, Pisonem et Gabinium, in Clodii partem inclinantes; sponte ille solum vertere constituit. Verum enim vero ne sic quidem Clodii ira deferbuit. Nam quum in ipsum Ciceronem saevire non posset, in absentis domum et villas incendio saeviit.

20. *Cicero exsul.*

Quum Cicero in exsilium abiret, primum iter dirigebat in Siciliam, tum Brundisium et inde in Graeciam, ubi navem ad Dyrrhachium appulit. Inde se contulit Thessalonicam in Macedonia, ubi a Cn. Plancio admodum benigne exceptus et quovis humanitatis et liberalitatis genere per septem menses ornatus et cumulatus est. Interea Romae totus fere populus ingenti desiderio flagitare coepit Ciceronis reditum. Post acerrima igitur, quibus senatus populusque Romanus contra Clodium exsurrexerant, certamina, Cicero tandem secundum peculiarem legem, a Lentulo rogatum, et insigni populi favore jussam, revocatus est in patriam. Nihil autem per totam vitam Ciceroni itinere, quo in patriam rediit, accidit jucundius. Quocunque enim veniebat, voces ei acclamabantur laetissimae, et, quum ipsi urbi propior factus esset, omnes fere incolae obviam ei ruebant, et suam de ejus reditu laetitiam faustissimis declarabant significationibus.

21. *Cicero post reditum ex exsilio.*

Cicero, quum in urbem rediisset, sicuti statim domos villasque suas, nefario scelere a Clodio direptas atque dirutas, reficiendas atque restituendas curavit, ita pristinum de re publica et aliis bene merendi studium retractare et de integro exercere coepit. Quicunque eum consuleret, vel ejus in causa aliqua patrocinium peteret, hunc tam consilio suo, quam eloquentia sustentavit, et tutum ab injuria praestitit. Quinquaginta et quatuor annos natus in Collegium Augurum adoptatus est. Paulo post P. Clodius, Ciceroni infestissimus, in fortuito concursu a Milone interfectus est. Defendebat quidem Cicero accusatum de hac caede Milonem, sed ejus eloquentiam adeo pervincebat et obtundebat ferox et incondita Clodii sociorum vociferatio, ut, quo minus in exsil-

sum exigeretur Milo, haud impedire posset. Ciceronis, quae adhuc exstat, pro Milone oratio, scripta demum est tum, quum is jam exsul viveret Massiliae.

22. Cicero Proconsul in provinciam profiscitur.

Cicero, ut supra commemoravimus, repudiavit, quam post consulatum statim administraret, provinciam. Sed duodecim ferme annis post ex senatusconsulto provinciae Ciliciae et finitimis locis Proconsul praeesse jussus est. Quum in provinciam profiscisceretur, et ad Ephesum in terram escenderet, iagens Graecorum, tantum virum videre gestientium, undique confluit copia. Inde properavit in provinciam, ubi, quum variis rebus melius rectiusque constituendis egregiam dedisset operam, tanto successu contra Parthos dimicavit, ut non solum *Imperatoris* nomine ornaretur, sed in ejus honorem etiam supplicatio Romae decerneretur. Exacto anno ex provincia, Quaestori Coelio tradita, Romam decessit.

23. Ciceronis post reditum ex provincia studia.

Cicero, in urbem ex provincia redux, suavissime quidem afficiebatur insigni illo, quo totus populus Romanus eum accipiebat, favore et observantia, sed ejusdem simul animus rerum, quae tum Romae movebantur, consideratione graviter perturbabatur. Tanta enim inter Julium Caesarem et Pompejum ortae erant inimicitiae, ut res non nisi bello dirimi posse videretur. Cicero quidem studiose et obnix faciebat omnia, ut utrumque inter se reconciliaret, et a belli civilis calamitatibus deterreret; sed quum neutrum ad pacem incundam permovere posset, Pompeji partes amplexus cum optimatum exercitu in Graeciam profectus est. Mox in campis Pharsalicis commissum est memorabile illud proelium, non exercitui tantum Pompeji, sed ipsi quoque, paulo post occiso, funestissimum. Cicero igitur prudenter reditum acceleravit in Italiam, ubi, omni rerum publicarum cura ex animo dimissa, sibi et litteris vivere constituit. Tum primum rhetoricam et philosophiam latinae orationis luce illustrare coepit, scripsitque cum alia, tum *Partitiones Oratorias*; *Brutum sive de claris oratoribus*; tres libros *de Oratore*; *Catonem sive Laudem M. Catonis Uticensis*.—Sexaginta et duos annos natus de filiae dilectissimae, Tulliae, morte dolorem suscepit longe acerbissimum. Primum quidem dolor ille omnia sapientiae praecepta ex ejus pectore excussisse videbatur, sed deinde, quum sensim sensimque eum ferre didicisset, conscripsit li-

brum *de Consolatione*, qui tamen, quod valde dolendum, temporis injuria nobis ereptus est. Nam liber ille, qui sub hoc nomine in quibusdam Ciceronis editionibus exhibetur, satis aperte alienam manum prodit. Eodem fere tempore plura, quae ad philosophiam spectant, commentatus est, e quibus quinque libri *de Finibus bonorum et malorum* et totidem *Tusculanorum Quaestionum* ad nostra tempora propagati sunt.

24. Cicero post casum Caesaris.

Caesare interfecto, Cicero cum ejus intersectoribus, a quorum societate et consilii prudenter adhuc refugerat, se contulit in Capitolium. Post tres dies, quum inde descendisset, venit in senatum, et, quicquid ad pacem quietemque servandam conferre videretur, gravi oratione suavit et proposuit. Sperans igitur, fore, ut eorum, quae suavisset, a senatu populoque haberetur ratio, secessit ex urbe in Tusculanum suum, ibique fessus pertaesque publicarum curarum omne tempus in litterarum studiis contrivit. Ad ea, quae litteris consignavit in otio illo rusticano, referendi sunt libri: *de Natura Deorum*; *de Divinatione*; *de Senectute*; *de Amicitia*; *de Officiis*.

25. Cicero Antonii lacessitur insolentia.

Quum novi motus Romae concitarentur, Cicero imminentem tempestatem itinere, quod in Graeciam facturus erat, effugere tentavit. Sed idem deinde, praesentia sua fortasse motus istos componi posse ratus, ex itinere jam incepto Romam regressus est. Vix autem eo venerat, quum insolenter et contumeliose tractaretur a consule Antonio. Quod quidem tam aegre tulit Cicero, ut in prima Oratione Philippica graviter in consulis insolentiam et inhumanitatem invectus de moderatione erga se adhibenda ageret. Sed tantum abfuit, ut haec oratio mitigaret mutaretque Antonii animum, ut publice nunc se Ciceronis inimicum profiteretur. Tum Cicero ex urbe in villam suam ad Neapolin se recepit, ibique secundam orationem Philippicam, in qua omne virus acerbitalis in Antonium effudisse videtur, composuit. Sed brevi tempore post quum Antonius, ut Dec. Brutum e Gallia Cisalpina pelleret, ex urbe profectus esset, Cicero, ut, hac liberius agendi occasione usus, labefactato liberae reipublicae statui, quae posset, fulcra subderet, celeri pede Romam reversus est. Et vere paulo post, Antonio ad Mutinam victo, nova spes liberae reipublicae affulgere coepit; sed in breve tantum tempus. Octaviano enim et Q. Pedio consuli-

bus notissimus iste triumviratus inter Antonium, Octavianum et Lepidum in quinque annos junctus atque constitutus est, eo consilio, ut pari potestate conjunctim imperium exercerent, et liberae reipublicae defensores, inprimis Cicronem, e medio tollerent.

26. *Cicero occiditur.*

Cicero jam expert publicarum curarum et toto animo in litterarum studiis defixus in Tusculano suo delitescebat, quum, se inter proscriptos relatum esse, audiret. Quo nuntio primum quidem ejus animus adeo perculsus est, ut inops consilii modo huc modo illuc fugere tentaret; dein, quum paululum se recepisset ejus animus, capto consilio cum veteri amico Bruto se conjungendi, navem, qua in Macedoniam veheretur, conscendit. Verum enim vero ne in hoc quidem exsequendo perstitit consilio. Nam quum subiret eum cogitatio, se honestius in patria vitam depositurum esse, nave ad Cajetam appulsa in villam suam Formianam se contulit. Ibi placide aliquamdiu dormientem servi, qui procul manum militum, dominum exquirentium, conspexerant, e somno excitabant, eumque partim vi, partim precibus, in lectica collocatum, ut vitae periculo eriperent, litus versus portabant. Sed in media via opprimebantur ab Antonii militibus. Cicero, quum intelligeret, se periculum effugere non posse, lecticam deponi jussit. Mox, conspecto, horum militum duce, Popilio Laenate, novam salutis spem concepit animo. Hunc enim, quem aliquando in causa capitali a supplicio liberaverat, vix tam inhumanum fore existimabat, ut ei vitam sustineret eripere, cui suam debebat. Sed ille veteris beneficii immemor caput et manum dextram Ciceroni vel ipse detruncavit, vel milites suos detruncare jussit, et utrumque, ut pertractae caedis mercedem acciperet, Romam ad Antonium deportavit. Tum Antonii uxor, Fulvia, ira et furore abrepta, summi oratoris linguam acu perfodit; Antonius autem Ciceronis caput atque manum, tanquam tropaeum aliquod, publice in Rostris conspectui hominum exponi jussit.

CAPUT PRIMUM.

NARRATIONES BREVIORES EX CICERONIS OPERIBUS EXCERPTAE.

1. *Veræ divitiæ.*

1. Nunquam ego bona perdidisse dicam, si qui pecus aut supellectilem amiserit; neque non laudabo sapientem illum, Biantem, qui numeratur in septem; cujus quum patriam Prienen cepisset hostis, caeterique ita fugerent, ut multa de suis rebus secum asportarent, quum esset admonitus a quodam, ut idem ipse faceret: *Ego vero, inquit, facio; nam omnia mea porto mecum.* Ille hæc ludibria fortunæ, ne sua quidem putavit, quæ nos appellamus etiam bona. (Paradoxa c. 1.)

2. Socrates in pompa quum magna vis auri argentique ferretur, *quam multa non desidero, inquit.* (Tusc. Qu. V. 32.)

3. Xenocrates, quum legati ab Alexandro quinquaginta ei talenta attulissent, quæ erat pecunia temporibus illis, Athenis præsertim, maxima, abduxit legatos ad coenam in Academiam; iis apposuit tantum, quod satis esset, nullo apparatu. Quum postridie rogarent eum, cui numerari juberet, *quid? nos hesternæ, inquit, coenula non intellexistis, me pecunia non egere?* Quos quum tristiores vidisset, triginta minas accepit, ne aspernari regis liberalitatem videretur. (Tusc. Qu. V. 32.)

4. At vero Diogenes liberius, ut Cynicus, Alexandro roganti, ut diceret, si quid opus esset, *nunc quidem paululum, inquit; a sole!* Offecerat videlicet apricanti. (Tusc. Qu. V. 32.)

5. Et hic quidem disputare solebat, quanto regem Persarum vita fortunaque superaret; sibi nihil deesse; illi nihil satis unquam fore; se ejus voluptates non desiderare, quibus nunquam satiari ille posset; suas eum consequi nullo modo posse. (Tusc. Qu. V. 32.)

6. Themistocles quum consuleretur, utrum bono viro pauperi, an minus probato diviti filiam collocaret, *ego, inquit, malo virum qui pecunia egeat, quam pecuniam quæ raro.* (De Offic. II. 20.)

H. *Sapientiæ præstantia.*

1. Xenocratem ferunt, nobilem imprimis philosophum, quum quaereretur ex eo, quid adsequerentur ejus discipuli.

respondisse, ut id sua sponte facerent, quod cogerentur facere legibus. (De Republ. I. 2.)

2. Eleus Hippias quum Olympiam venisset, maxima illa quinquennali celebritate ludorum, gloriatus est, cuncta paene audiente Graecia, nihil esse ulla in arte rerum omnium, quod ipse nesciret, nec solum has artes, quibus liberales doctrinae atque ingenuae continerentur, geometriam, musicam, litterarum cognitionem et poetarum, atque illa, quae de naturis rerum, quae de hominum moribus, quae de republica dicerentur, sed annulum, quem haberet, pallium, quo amictus, soccos, quibus indutus esset, se sua manu confecisse. (De Orator. III. 32.)

3. Scipioni interroganti Laelium, *quid? Laeli, tum quum tu es iratus, permittis illi iracundias dominatum animi tui? Non mehercule*, respondit ille, *sed imitor Archytam illum Tarentinum, qui quum ad villam venisset, et omnia aliter offendisset ac jusserat, te infelicem, inquit villico, quem necassem iam verberibus, nisi iratus essem.* (De Republ. I. 38.)

4. Publium Scipionem, eum, qui primus Africanus appellatus est, dicere solitum scripsit Cato, qui fuit fere ejus aequalis, *nunquam se minus otiosum esse, quam quum otiosus esset.* Magnifica vero vox et sapiente digna, quae declarat, illum et in otio de negotiis cogitare, et in solitudine secum loqui solitum; ut neque cessaret unquam, et interdum colloquio alterius non egeret. Itaque duae res, quae languorem afferunt caeteris, illum acuebant, otium et solitudo. (De Offic. III. 1.)

5. Diogenes Cynicus projici se jussit inhumatum. Tum amici: *volucrisne et feris? Minime vero*, inquit; *sed bacillum propter me, quo abigam, ponitote. Qui poteris? illi; non enim senties. Quid mihi igitur ferarum laniatus oberit, nihil sentienti?* (Qu. Tusc. I. 43.)

6. Praeclare Anaxagoras; qui quum Lampsaci moreretur, quaerentibus amicis, vellentne Clazomenas in patriam, si quid accidisset, auferri? *nihil necesse est*, inquit; *undique enim ad inferos tantundem viae est.* (Qu. Tusc. I. 43.)

III. *Exempla Fortitudinis.*

1. Lacedaemonius quidam mortem tantopere contempsit, ut quum ad eam duceretur, damnatus ab ephoris, et esset vultu hilari atque laeto, dixissetque ei quidam inimicus, *contemnisne leges Lycurgi?* responderet, *ego vero illi maximam gratiam habeo, qui me ea poena multaverit, quam sine mutatione et sine versura possem dissolvere.* O virum Sparta

dignum ! ut mihi quidem, qui tum magno animo fuerit, innocens damnatus esse videatur. (Qu. Tusc. I. 42.)

2. Tales innumerabiles nostra civitas tulit. Sed quid duces et principes nominem, quum legiones scribat Cato saepe acres in eum locum profectas, unde redituras se non arbitrentur ? (Tusc. Qu. I. c.)

3. Pari animo Lacedaemonii in Thermopylis occiderunt, in quos Simonides :

Dic, hospes, Spartae, nos te hic vidisse jacentes,
Dum sanctis patriae legibus obsequimur.

Et quibus unus, quum Perses hostis in colloquio dixisset glorians : *Solem prae jaculorum multitudine et sagittarum non videbitis.*—*In umbra igitur, inquit, pugnabimus.* (Tusc. Qu. I. c.)

4. Viros commemoro : qualis tandem Lacaena ? Quae quum filium in proelium misisset, et interfectum audisset, iccirco, inquit, *genueram, ut esset, qui pro patria mortem non dubitaret occumbere.* (Tusc. Qu. I. c.)

5. Lacedaemonii, Philippo minitante per litteras, se omnia quae conarentur prohibitorum ; quaesiverunt : num se esset etiam mori prohibitorum ? (Qu. Tusc. V. 15.)

6. Fortes et duri Spartiatae ; magnam habet vim reipublicae disciplina. Quid ? Cyrenaeum Theodorum, philosophum non ignobilem, nonne miramur ? Cui quum Lysimachus rex crucem minaretur, *istis, quaeso, inquit, ista horribilia minitare purpuratis tuis ! Theodori quidem nihil interest, humine an sublimi putrescat.* (Tusc. Qu. I. 43.)

7. Illustris mors Epaminondae, illustris Leonidae. Quorum alter quum vicisset Lacedaemonios apud Mantineam simulque ipse gravi vulnere exanimari se videret, ut primum dispexit, quaesivit, salvusne esset clypeus ? Quum salvum esse flentes sui respondissent, rogavit, essentne fusi hostes ? Quumque id quoque, ut cupiebat, audivisset, evelli jussit eam, qua erat transfixus, hastam. Ita multo sanguine profuso in laetitia et in victoria est mortuus. Leonidas autem, rex Lacedaemoniorum, se in Thermopylis trecentosque eos, quos eduxerat Sparta, quum esset proposita aut fuga turpis aut gloriosa mors, opposuit hostibus. Praeclarae mortes sunt imperatoriae. (De Finib. II. 86.)

8. Clarae mortes pro patria appetitae, non solum gloriosae rhetoribus, sed etiam beatae videri solent. Repetunt ab Erechtheo, cujus etiam filiae cupide mortem expetiverunt pro vita civium : Codrum, qui se in medios immisit hostes veste famulari, ne posset agnosci, si esset ornatu regio ; quod gra-

culum erat datum, si rex interfectus esset, victrices Athenas fore. Menoeceus non praetermittitur, qui oraculo edito *largitus est patriae suum sanguinem*. Iphigenia Aulide duci se immolandam jubet, *ut hostium sanguis eliciatur suo*. Veniunt inde ad propiora. Harmodius in ore et Aristogiton, Lacedaemonius Leonidas, Thebanus Epaminondas vigent. Nostros non norunt; quos enumerare magnum est: ita sunt multi, quibus videmus optabiles mortes fuisse pro patria. (Tusc. Qu. I. 48. et 49.)

9. Quam me delectat Theramenes! quam elato animo est! etsi enim flemus quum legimus, tamen non miserabiliter vir clarus emoritur. Qui quum coniectus in carcerem triginta jussu tyrannorum, venenum ut sitiens obduxisset, reliquum sic e poculo ejecit, ut id resonaret; quo sonitu reddito, aridens, *propino*, inquit, *hoc pulchro Critiae*; qui in eum fuerat teterrimus. Graeci enim in conviviis solent nominare, cui poculum tradituri sint. Lusit vir egregius extremo spiritu, quum jam praecordiis conceptam mortem contineret: vere, quae ei, cui venenum praebiberat, mortem est eam auguratus, quae brevi consecuta est. (Tusc. Qu. I. 40.)

IV. Opiniones de Diis impietatisque exempla.

1. Natura duce intelligebant veteres, deum esse, sed non conveniebat inter illos, quid deus esset. Itaque quum tyrannus Hiero quaesivisset de Simonide, non poeta solum suavi, verum etiam docto sapienteque, quid deus esset, deliberandi causa sibi unum diem postulavit. Quum idem ex eo postridie quaereret, biduum petivit. Quum saepius duplicaret numerum dierum, admiransque Hiero requireret, cur ita faceret, *quia quanto*, inquit, *diutius considero, tanto mihi res videtur obscurior*. (De Nat. Deor. I. 22.)

2. Protagoras Abderites, sophistes temporibus belli Peloponnesiaci vel maximus, quum in principio libri sui sic posuisset: *de Diis neque ut sint, neque ut non sint, habeo dicere*, Atheniensium jussu urbe atque agro est exterminatus, librique ejus in concione combusti. (De Nat. Deor. I. 23.)

3. Diagoras quum Samothraciam venisset, Atheos (*ἄθεος*) ille qui dicitur, atque ei quidam amicus, tu qui deos putas humana negligere, nonne animadvertis ex tot tabulis pictis, quam multi votis vim tempestatis effugerint, in portumque salvi pervenerint? *Ita sit*, inquit: *illi enim nusquam picti sunt, qui naufragia fecerunt, in marique perierunt*.—Idemque quum ei naviganti vectores, adversa tempestate timidi et perterriti, dicerent, non injuria sibi illud accidere, qui illum in ean-

dem navem recipissent: ostendit eis in eodem cursu multas alias laborantes; quæsitque, num etiam in his navibus Diagoram vehi crederent. (De Nat. Deor. III. 37.)

4. Diogenes Cynicus dicere solebat, Harpalum, qui temporibus illis praedo felix habebatur, contra deos testimonium dicere, quod in illa fortuna tam diu viveret. (De Nat. Deor. III. 34.)

5. Dionysius quum fanum Proserpinae Locris expilavisset, navigabat Syracusas: isque quum secundissimo vento cursum teneret, ridens, *videtisne*, inquit, *amici*, *quam bona a diis immortalibus navigatio sacrilegis detur?* Idem quum ad Peloponnesum classem appulisset, et in fanum venisset Jovis Olympii, aureum ei detraxit amiculum grandi pondere, quo Jovem ornat ex manubiis Carthaginiensium tyrannus Gelo. Atque in eo etiam cavillatus est, aestate grave esse aureum amiculum, hieme frigidum, eique laneum pallium injecit, quum id esse ad omne anni tempus diceret. Idemque Aesculapio Epidauri barbam auream demi jussit: neque enim convenire, barbatus esse filium, quum in omnibus fanis pater imberbis esset. (De Nat. Deor. I. c.)

6. Mensas argenteas idem de omnibus delubris jussit auferri: in quibus quod more veteris Graeciae inscriptum esset: *Bonorum Deorum*: uti se eorum bonitate velle dicebat. Idem Victoriolas aureas, et pateras coronasque, quae simulacrorum porrectis manibus sustinebantur, sine dubitatione tollebat, eaque se accipere, non auferre dicebat. Esse enim stultitiam, a quibus bona precaremur, ab iis porrigentibus et dantibus nolle sumere.

7. Eundemque ferunt hæc, quae dixi, sublata de fanis in forum protulisse, et per praeconem vendidisse, exactaque pecunia edixisse, ut, quod quisque a sacris haberet, id ante diem certam in suum quodque fanum referret. Ita ad impietatem in deos, in homines adjunxit injuriam. (De Nat. Deor. I. c.)

V. *Exempla praesagiorum de rebus futuris.*

1. Apud Agathoclem scriptum in historia est, Hamilcarem Carthaginiensem, quum oppugnaret Syracusas, visum esse audire vocem, se postridie coenaturum Syracusis: quum autem is dies illuxisset, magnam seditionem in castris ejus inter Poenos et Siculos milites esse factam: quod quum sensissent Syracusani, improviso eos in castra irrupisse, Hamilcaremque ab iis vivum esse sublatum. Ita res somnium comprobavit. (De Divinat. I. 24.)

2. Simonides quum ignotum quendam projectum mortuum vidisset, eumque humavisset, haberetque in animo navem conscendere, moneri visus est, ne id faceret, ab eo, quem sepultura affecerat : si navigasset, eum naufragio esse periturum. Itaque Simonidem rediisse dicunt, perisse caeteros, qui tum navigassent. (De Divinat. I. 27.)

3. Midæ Phrygio, quum puer esset, dormienti formicæ in os tritici grana congesserunt. Divitissimum fore praedictum est : quod evenit. At Platoni quum in cunis parvulo dormienti apes in labellis consedisent, responsum est, singulari illum suavitate orationis fore : ita futura eloquentia prævisa in infante est. (De Divinat. I. 36.)

4. Quid? amores et deliciae tuæ, Roscius, num aut ipse, aut pro eo totum Lanuvium mentiebatur? Qui quum esset in cunabulis, educareturque in Solonio, qui est campus agri Lanuvini, noctu, lumine appposito, experrecta nutrix animadvertit puerum dormientem circumplicatum serpentis amplexu : quo adpectu exterrita clamorem sustulit. Pater autem Roscii ad haruspices retulit : qui responderunt, nihil illo puero clarius, nihil nobilius fore. (De Divin. I. 36.)

5. L. Paullus consul iterum, quum ei bellam ut cum rege Perse gereret obtigisset, ut ea ipsa die domum ad vesperum rediit, filiolum suam Tertiam, quæ tum erat admodum parva, osculans animadvertit tristiculam. *Quid est, inquit, mea Tertia? quid tristis es? Mi pater, inquit, Persa periit. Tum ille arctius puellam complexus, accipio, inquit, mea filia, omen.* Erat autem mortuus catellus eo nomine. (De Divin. I. 46.)

6. Bello illo maximo, quod Athenienses et Lacedaemonii summa inter se contentione gesserunt, Pericles ille et auctoritate et eloquentia et consilio princeps civitatis suæ, quum obscurato Sole tenebræ factæ essent repente, Atheniensiumque animos summus timor occupavisset, docuisse cives suos dicitur, id quod ipse ab Anaxagora, cujus auditor fuerat, acceperat, certo illud tempore fieri et necessario, quum tota se Luna sub orbem Solis subiecisset : idque fieri non posse nisi certo intermenstruo tempore. Quod quum disputando rationibusque docuisset, populum liberavit metu : erat enim tunc hæc nova et ignota ratio, Solem Lunæ oppositum solere deficere ; quo Thaletem Milesium primum vidisse dicunt. (De Republ. I. 16.)

VI. *Graecorum studia.*

1. Honos alit artes, omnesque incenduntur ad studia gloria, jacentque ea semper, quae apud quosque improbantur. Summam eruditionem Graeci sitam censebant in nervorum vocumque cantibus. Igitur et Epaminondas, princeps meo judicio Graeciae, fidibus praeclare cecinisse dicitur. Themistoclesque aliquot ante annis quum in epulis recusasset lyram, habitus est indoctor. Ergo in Graecia musici floruerunt, discebantque id omnes, nec qui nesciebat satis excultus doctrina putabatur. (Tusc. Quaest. I. 2.)

2. Secundis suis rebus unusquisque volet mori: non enim tam cumulus bonorum jucundus esse potest, quam molesta decessio. Hanc sententiam significare videtur Laconis illa vox, qui, quum Rhodius Diagoras, Olympionices nobilis, uno die duo suos filios victores Olympiae vidisset, accessit ad senem, et gratulatus, *morere, Diagora*, inquit, *non enim in coelum adscensurus es.*—Magna haec, et nimium fortasse Graeci putant, vel tum potius putabant; isque qui hoc Diagorae dixit, permagnum existimans, tres Olympionicas una e domo prodire, cunctari illum diutius in vita, fortunae objectum, inutile putabat ipsi. (Tusc. Qu. I. 46.)

VII. *Acute dicta nonnulla.*

1. Nasica quum ad poetam Ennium venisset, eique ab ostio quaerenti Ennium ancilla dixisset, domi non esse: Nasica sensit, illam domini jussu dixisse, et illum intus esse. Paucis post diebus quum ad Nasicam venisset Ennius, et eum a janua quaereret: exclamat Nasica: se domi non esse. Tum Ennius: *Quid? ego non cognosco vocem*, inquit, *tuam?*—Hic Nasica: *homo es impudens: ego quum te quaererem, ancillae tuae credidi, te domi non esse: tu mihi non credis ipsi?* (De Orator. II. 68.)

2. Scipioni majori coronam sibi in convivio ad caput accommodanti, quum ea saepius rumperetur, P. Licinius Varus, *noli mirari*, inquit, *si non convenit: caput enim magnum est.* (De Orator. II. 61.)

3. Orator quidam malus quum in epilogo misericordiam se movisse putaret, postquam assedit, rogavit Catulum: *videturne misericordiam movisse?* *Ac magnam quidem*, inquit; *neminem enim puto esse tam durum, cui non oratio tua miscranda visa sit.* (De Orator. II. 69.)

4. Qu. Catulus quum a Philippo interrogaretur, quid latraret? *furem se videre*, respondit. (De Orator. II. 54.)

5. Theophrastus moriens accusasse naturam dicitur, quod oervis et cornicibus vitam diuturnam, quorum id nihil interesset, hominibus, quorum maxime interfuisset, tam exiguum vitam dedisset: quorum si aetas potuisset esse longinquior, futurum fuisse, ut omnibus perfectis artibus, omni doctrina hominum vita erudiretur. Querebatur igitur, se tum, quum illa videre coepisset, exstingui. (Qu. Tusc. III. 28.)

6. Siculas quidam, cui praetor patronum causae dabat hospitem suum, hominem nobilem, sed admodum stultum: *quaeso, inquit, praetor, adversari meo da istum patronum, deinde mihi neminem dederis.* (De Orator. II. 69.)

7. Granius patrono malo, quum vocem in dicendo obtudisset, suadebat, ut mulsum frigidum biberet, simulac domum rediisset: *Perdam, inquit ille, vocem, si id fecero.*—Melius est, inquit, quam reum. (De Orator. II. 70.)

CAPUT SECUNDUM.

NARRATIONES QUAEDAM VARIJ GENERIS.

I. Generosus Fabricii animus.

Quum rex Pyrrhus populo Romano bellum ultro intulisset, quumque de imperio certamen esset cum rege generoso ac potente: perfuga ab eo venit in castra Fabricii, eique est pollicitus, si praemium sibi proposuisset, se, ut clam venisset, sic clam in Pyrrhi castra rediturum, et eum veneno necaturum. Hunc Fabricius reducendum curavit ad Pyrrhum: idque factum ejus a senatu laudatum est. (De Offic. III. 22.)

II. Athenienses auctore Aristide honestatem utilitati praeferunt.

Themistocles post victoriam ejus belli, quod cum Persis fuit, dixit in concione: se habere consilium reipublicae salutare, sed id sciri opus non esse. Postulavit, ut aliquem populus daret, quocum communicaret. Datus est Aristides. Huic ille: classem Lacedaemoniorum, quae subducta esset ad Gythium, clam incendi posse, quo facto frangi Lacedaemoniorum opes necesse esset. Quod Aristides quum audisset,

in concionem magna cum expectatione venit, dixitque : per-utile esse consilium, quod Themistocles afferret, sed minime honestum. Itaque Athenienses, quod honestum non esset, id ne utile quidem putaverunt, totamque eam rem, quam ne audierant quidem, auctore Aristide rupudiaverunt. (Offic. III. 11.)

III. Titi Torquati pietas.

Lucio Manlio, quum Dictator fuisset, Marcus Pomponius, tribunus plebis, diem dixit, quod is paucos sibi dies ad Dictaturam gerendam addidisset. Criminabatur etiam, quod Titum filium, qui postea est Torquatus nominatus, ab hominibus relegasset, et rure habitare jussisset. Quod quum audivisset adolescens filius, negotium exhiberi patri, accurrisse Romam, et cum prima luce Pomponii domum venisse dicitur. Cui quum esset nuntiatum, quod illum iratum allaturum ad se aliquid contra patrem arbitraretur, surrexit e lectulo, remotisque arbitris, ad se adolescentem jussit venire.

At ille, ut ingressus est, confestim gladium destrinxit, juravitque, se illum statim interfecturum, nisi jusjurandum sibi dedisset, se patrem missum esse facturum. Juravit, hoc coactus terrore, Pomponius. Rem ad populum detulit : docuit, cur sibi causa desistere necesse esset : Manlium missum fecit. Tantum temporibus illis jusjurandum valebat. (Offic. III. 31.)

IV. Reguli in jurejurando conservando religio.

Attilius Regulus, primo Punico bello captus a Poenis, juratus missus est ad senatum Romanum, ut, nisi redditi essent Poenis captivi nobiles quidam, rediret ipse Carthaginem. Is, quum Romam venisset, in senatu mandata exposuit, sed reddi captivos, negavit esse utile : illos enim adolescentes esse, et bonos duces, se jam confectum senectute. Cujus quum valuisset auctoritas, captivi retenti sunt : ipse Carthaginem rediit ; neque eum caritas patriae retinuit, nec suorum. Neque vero tum ignorabat, se ad crudelissimum hostem, et ad exquisita supplicia proficisci : sed jusjurandum conservandum putabat. (Offic. III. 26.)

V. Studio et disciplina vinci possunt innata vitia.

Stilponem, Megareum philosophum, acutum sane hominem et probatum temporibus illis accepimus. Hunc scri-

bunt ipsius familiares, et ebriosum et mulierosum fuisse : neque hoc scribunt vituperantes, sed potius ad laudem. Vitiosam enim naturam ab eo sic edomitam et compressam esse doctrina, ut nemo unquam vinulentum illum, nemo in eo libidinis vestigium viderit. Quid? Socratem, nonne legimus, quemadmodum notarit Zopyrus, physiognomon, qui se profitebatur hominum mores naturasque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoscere? Stupidum esse Socratem dixit et barbum, quod jugula concava non haberet; addidit etiam, mulierosum: in quo Alcibiades cachinnum dicitur sustulisse. Haec ex naturalibus causis vitia nasci possunt: extirpari autem et funditus tolli, ut is ipse, qui ad ea propensus fuerit, a tantis vitiis avocetur, non est id positum in naturalibus causis, sed in voluntate, studio, disciplina. (Fat. 5.)

VI. *Labor et studio superantur impedimenta naturae.*

Orator futurus imitetur illum, cui sine dubio summa vis dicendi conceditur, Atheniensem Demosthenem, in quo tantum studium fuisse tantusque labor dicitur, ut primum impedimenta naturae diligentia industriaque superarit; quumque ita balbus esset, ut ejus ipsius artis, cui studeret, primam litteram non posset dicere, perfecit meditando, ut nemo planius eo locutus putaretur: deinde quum spiritus ejus esset angustior, tantum continenda anima in dicendo est assecutus, ut una continuatione verborum (id quod ejus scripta declarant) binae ei contentiones vocis et remissiones continerentur: qui etiam, ut memoriae preditum est, conjectis in os calculis, summa voce versus multos uno spiritu pronuntiare consuescebat, neque id consistens in loco, sed inambulans, atque adscensu ingrediens arduo. (De Orat. I. 61.)

VII. *Exemplum spectatae amicitiae.*

Damonem et Pythiam, Pythagoreos, ferunt hoc animo inter se fuisse, ut, quum eorum alteri Dionysius tyrannus diem necis destinavisset, et is, qui morti addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causa postulavisset, vas factum sit alter ejus sistendi; ut, si ille non revertisset, moriendum esset ipsi. Qui quum ad diem se recepisset admiratus eorum fidem tyrannus, petivit, ut se ad amicitiam tertium abscriberent. (Offic. III. 10.)

VIII. *Timothei de coena apud Platonem iudicium.*

Timotheum, clarum hominem Athenis, et principem civitatis, ferunt, quum coenavisset apud Platonem, eoque convivio admodum delectatus esset, vidissetque eum postridie, dixisse, vestrae quidem coenae non solum in praesentia, sed etiam postero die jucundae sunt. (Tusc. Qu. V. 35.)

IX. *Philippus filio suo Alexandro largitionem exprobrat.*

Praeclare epistola quadam Alexandrum filium Philippus accusat, quod largitione benevolentiam Macedonum consecetur. Quae te, malum, inquit, ratio in istam spem induxit, ut eos tibi fideles putares fore, quos pecunia corrupisses? An tu id agis, ut Macedones non te regem suum, sed ministrum et praebitorum sperent fore? (De Offic. II. 15.)

X. *Socratis de beatitudine sententia.*

Socrates, quum esset ex eo quaesitum, Archelaum, Perdiccae filium, qui tum fortunatissimus haberetur, nonne beatum putaret? haud scio, inquit; nunquam enim cum eo collocutus sum.—Ain' tu? an tu aliter id scire non potes?—Nullo modo.—Tu igitur ne de Persarum quidem rege magno potes dicere, beatusne sit?—An ego possim, quum ignorem, quam sit doctus, quam vir bonus?—Quid? tu in eo sitam vitam beatam putas?—Ita prorsus existimo, bonos, beatos; improbos, miseros.—Miser ergo Archelaus?—Certe, si injustus. (Qu. Tusc. V. 12.)

XI. *Phormio coram Hannibale de imperatoris officio disputat.*

Quum Hannibal Carthagine expulsus Ephesum ad Antiochum venisset exsul, proque eo, quod ejus nomen erat magna apud omnes gloria, invitatus esset ab hospitibus suis, ut Phormionem, peripateticum, si vellet, audiret; quumque se non nolle dixisset; locutus esse dicitur, homo copiosus, aliquot horas de imperatoris officio, et de omni re militari. Tum, quum caeteri, qui illum audierant, vehementer essent delectati, quae-robant ab Hannibale, quidnam ipse de illo philosopho iudicaret. Poenus non optime Graece, sed tamen libere respondisse fertur, multos se deliros senes saepe vidisse: sed qui magis, quam Phormio, deliraret, vidisse neminem. Neque mehercule injuria. Quid enim aut arrogantius, aut loquacius

hieri potuit, quam Hannibali, qui tot annos de imperio cum populo Romano omnium gentium victore certasset, Graecum hominem, qui numquam hostem, numquam castra vidisset, numquam denique minimam partem ullius publici maneris attigisset, praecepta de re militari dare? (De Orat. II. 18.)

XII. *Cibi et potionis condimenta fames et sitis.*

Quis non videt, desideria condiri epulas? Darius in fuga, quum aquam turbidam, et cadaveribus inquinatam, bibisset, negavit umquam se bibisse jucundius. Numquam videlicet sitiens biberat. Nec esuriens Ptolemaeus ederat: cui quum peragranti Aegyptum, comitibus non consecutis, cibarius in casa panis datus esset, nihil visum est illo pane jucundius. Socratem ferunt, quum usque ad vesperum contentius ambularet, quaesitumque esset ex eo, quare id faceret; respondisse, se, quo melius coenaret, opsonare ambulando famem. Quid? victum Lacedaemoniorum in phiditiis nonne videmus? ubi quum tyrannus coenavisset Dionysius, negavit se jure illo nigro, quod coenae caput erat, delectatum. Tum is, qui illa coxerat: minime mirum: condimenta enim defuere. Quae tandem? inquit ille. Labor in venatu, sudor, cursus ad Eubrotam, fames, sitis. His enim rebus Lacedaemoniorum epulae condiuntur. (Qu. Tusc. V. 34.)

XIII. *Splendida tyrannorum miseria.*

Dionysius major, Siciliae tyrannus, ipse indicavit, quam esset beatus. Nam quum quidam ex ejus assentatoribus, Damocles, commemoraret, in sermone copias ejus, opes, majestatem dominatus, rerum abundantiam, magnificentiam aedium regiarum, negaretque, unquam beatiorum quemquam fuisse: visne igitur, inquit, Damocle, quoniam haec te vita delectat, ipse eandem degustare; et fortunam experiri meam? Quum se ille cupere dixisset, collocari jussit hominem in aureo lecto, strato pulcherrime textili stragulo, magnificis operibus picto, abacosque complures ornavit argento auroque caelato. Tum ad mensam eximia forma pueros delectos jussit consistere, eosque nutum illius intuentes diligenter ministrare. Aderant unguenta, coronae: incendebantur odores, mensae exquisitissimis epulis exstruebantur. Fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc medio apparatu fulgentem gladium, e lacunari seta equina aptum, demitti jussit, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pulchros illos ministratores adspiciebat, nec plenum artis argentum: nec

manum porrigebat in mensam. Jam ipsae defluebant corinae. Denique exoravit tyrannum, ut abire liceret, quod jam beatus nollet esse. Satius videtur declarasse Dionysius, nihil esse ei beatum, cui semper aliquis terror impendeat? (Tusc. Qu. V. 21.)

XIV. *Dionysii tyranni ingenium.*

Duodequadraginta annos tyrannus Syracusanorum fuit Dionysius, quum quinque et viginti annos natus dominatum occupavisset. Qua pulchritudine urbem, quibus opibus praeditam servitute oppressam tenuit civitatem! Atqui de hoc homine a bonis auctoribus sic scriptum accepimus, summam fuisse ejus in victu temperantiam, in rebusque gerendis virum acrem et industrium, eundem tamen maleficum natura et injustum. Ex quo omnibus, bene veritatem intuentibus, videri necesse est miserrimum. Ea enim ipsa, quae concupierat, ne tum quidem, quum omnia se posse censebat, consequencebatur. Qui quum esset bonis parentibus atque honesto loco natus, (etsi id quidem alius alio modo tradidit,) abundaretque aequalium familiaritatibus et consuetudine propinquorum: credebatur eorum nemini; sed iis, quos ex familiis locupletum servos delegerat, quibus nomen servitutis ipse detraxerat, et quibusdam convenis et feris barbaris, corporis custodiam committebat. Ita propter injustam dominatus cupiditatem in carcerem quodammodo se ipse inluserat. Quin etiam, ne tonsori collum committeret, tondere filias suas decuit. Ita sordido ancillarique artificio regiae virgines, ut tonstriculae, tondebant barbam et capillum patris. Et tamen ab iis ipsis, quum jam essent adultae, ferrum removit, instituitque, ut candentibus juglandium putaminibus barbam sibi et capillum adurerent. Quumque duas uxores haberet, sic noctu ad eas ventitabat, ut omnia specularetur, et perscrutaretur ante. Et, quum fossam latam cubiculari lecto circumdedisset, ejusque fossae transitum ponticulo ligneo conjunxisset: eum ipsum, quum forem cubiculi clauserat, detorquebat. Idemque quum in communibus suggestis consistere non auderet, concionari ex alta turri solebat. Atque is, quum pila ludere vellet (studiose enim id factitabat) tunicamque poneret; adolescentulo tradidisse gladium dicitur. Hic, quum quidam familiaris jocans dixisset: *Huic quidem certe vitam tuam committis, arisissetque adolescens: utrumque jussit interfici: alterum, quia viam demonstravisset interimendi sui, alterum, quia id dictum risu approbavisset.* Atque eo facto sic doluit, ut nihil gravius tulerit in vita. Quem enim vehementer amarat, occiderat.

Sic distrahuntur in contrarias partes impotentium cupiditates.
(Tusc. Qu. V. 20.)

XV. *Mors ad divina præmia refertur.*

Argiao sacerdotis, Cleobis et Biton, filii prædicantur. Nota fabula est. Quum enim illam ad solemne et statum sacrificium curru vehi jus esset, satis longe ab oppido ad fanum, morarenturque jumenta : tunc juvenes ii, quos modo nominavi, veste posita, corpora oleo perunxerunt, ad jugum accesserunt. Ita sacerdos advecta in fanum, quum currus esset ductus a filiis, præcata a dea dicitur, ut illis præmium daret pro pietate, quod maximum dari posset homini a deo. Post, epulatos cum matre, adolescentes, somno se dedisse, mane inventos esse mortuos.—Simili præcatione Trophonius et Agamedes usi dicuntur : qui quum Apollini Delphis templum aedificavissent, venerantes deum, petierunt mercedem non parvam quidem operis et laboris sui, nihil certi, sed quod esset optimum homini. Quibus Apollo se id daturum ostendisse dicitur post ejus diei diem tertium : qui ut illuxit, mortui sunt reperti. (T. Qu. I. 47.)

XVI. *Pythii foeneratoris calliditas.*

C. Canius, eques Romanus, nec infacetus et satis litteratus, quum se Syracusas otiaudi (ut ipse dicere solebat), non negotiandi causa, contulisset, dictitabat, se hortulos aliquos velle emere, quo invitare amicos, et ubi se oblectare sine interpellatoribus posset. Quod quum percrebuisset, Pythius ei quidam, qui argentariam faceret Syracusis, dixit, venales quidem se hortos non habere, sed licere uti Canio, si vellet, ut suis : et simul ad coenam hominem in hortos invitavit in posterum diem. Quum ille promisisset, tum Pythius, qui esset, ut argentarius, apud omnes ordines graciosus, piscatores ad se convocavit, et ab his petivit, ut ante suos hortulos postridie piscarentur : dixitque, quid eos facere vellet. Ad coenam tempore venit Canius : opipare a Pythio apparatus convivium : cymbarum ante oculos multitudo : pro se quisque, quod ceporat, adferebat ; ante pedes Pythii pisces abjiciabantur. Tum Canius : *Quæso, inquit, quid est hoc, Pythi ? tantumne piscium, tantumne cymbarum ?* Et ille : *quid mirum ? inquit, hoc loco est, Syracusis quidquid est piscium : hæc aquatio : hæc villa isti capere non possunt.* Incensus Canius cupiditate contendit a Pythio, ut venderet. Gravate ille primo. Quid multa ? impetrat. Emit homo cupidus et locuples tanti,

quanti Pythius voluit, et erant instructos; nomina facit, negotium conficit. Invitat Canius postridie familiares suos: venit ipse mature: scalmum nullum videt. Quaerit ex proximo vicino, num feriae quaedam piscatorum essent, quod eos nullos videret? *Nullae, quod sciam, inquit ille; sed hic piscari nulli solent. Itaque heri mirabar, quid accidisset.* Stomachari Canius. Sed quid faceret? nondum enim Aquillius protulerat de dolo malo formulas. (Off. III. 14.)

XVII. De insigni Themistoclis memoria.

Fertur incredibili quadam magnitudine consilii atque ingenii Atheniensis ille fuisse Themistocles: ad quem quidam doctus homo, atque imprimis eruditus accessisse dicitur, eique artem memoriae, quae tum primum proferebatur, pollicitus esse se traditurum. Quum ille quaesisset, quidnam illa ars efficere posset? dixisse illum doctorem, ut omnia meminisset; et ei Themistoclem respondisse, gratius sibi illum esse facturum, si se oblivisci, quae vellet, quam si meminisse, docuisset. Videsne, quae vis in homine acerrimi ingenii, quam potens et quanta mens fuerit? qui ita responderit, ut intelligere possemus, nihil ex illius animo, quod semel esset infusum, unquam effluere potuisse: quum quidem ei fuerit optabilius, oblivisci posse potius, quod meminisse nollet, quam, quod semel audisset, vidissetve, meminisse. (De Orat. II. 74.)

XVIII. Inventor artis memoriae Simonides.

Gratiam habeo Simonidi illi Ceio, quem primum ferunt artem memoriae protulisse. Dicunt enim, quum coenaret Crannone in Thessalia Simonides apud Scopam, fortunatum hominem et nobilem, cecinissetque id carmen, quod in eum scripsisset, in quo multa ornandi causa, poetarum more, in Castorem scripta et Pollucem fuissent, nimis illum sordide Simonidi dixisse, se dimidium ejus ei, quod pactus esset pro illo carmine, daturum: reliquum a suis Tyndaridis, quos aequae laudasset, peteret, si ei videretur. Paulo post esse ferunt nuntiatum Simonidi, ut prodiret: juvenes stare ad januam duos quosdam, qui eum magnopere evocarent: surrexisse illum ipsum, prodiisse, vidisse neminem. Hoc interim spatio conclave illud, ubi epularetur Scopas, concidisse: ea ruina ipsum oppressum cum suis interiisse. Quos quum humare vellent sui, nec possent obtritros internoscere ullo modo: Simonides dicitur ex eo, quod meminisset, quo

eorum loco quisque cubuisset, demonstrator uniuscujusque sepeliendi fuisse. Hac tum re admonitus invenisse fertur, ordinem esse maxime, qui memoriae lumen afferret. (De Orat. II. 86.)

XIX. *Delus insula.*

(Memoriae ac literis proditum est,) Latonam ex longo errore, et fuga, gravidam, et jam ad pariendum vicinam, temporibus exactis, confugisse Delum, atque ibi Apollinem Dianamque peperisse. Qua ex opinione hominum illa insula eorum deorum sacra putatur: tantaque ejus auctoritas religionis et est, et semper fuit, ut ne Persae quidem, quum bellum totae Graeciae, diis hominibusque, indixissent, et mille numero navium classem ad Delum appulissent, quidquam conarentur, aut violare, aut attingere. (In Verr. Act. II. I. 18.)

XX. *Lautumiae Syracusanae.*

Lautumias Syracusanas omnes. audistis: plerique nostis. Opus est ingens, magnificum, regum, ac tyrannorum. Totum est ex saxo, in mirandam altitudinem depresso, et multorum operis penitus exciso. Nihil tam clausum ad exitus, nihil tam septum undique, nihil tam tutum ad custodias, nec fieri, nec cogitari potest. In has lautumias, si qui publice custodiendi sunt, etiam ex caeteris oppidis Siciliae deduci imperantur. (In Verr. Act. II. V. 27.)

XXI. *Mithridates, ex Ponto profugiens, cum Medea comparatus.*

Ex suo regno sic Mithridates profugit, ut ex eodem Ponto Medea illa quondam profugisse dicitur: quam praedicant in fuga fratris sui membra in iis locis, qua se parens persequeretur, dissipavisse, ut eorum collectio dispersa, moerorque patrius, celeritatem persequendi retardaret. Sic Mithridates fugiens maximam vim auri atque argenti, pulcherrimarumque rerum omnium, quas et a majoribus acceperat, et ipse bello superiore ex tota Asia, direptas in suum regnum congesserat, in Ponto omnem reliquit. Haec dum nostri colligunt omnia diligentius, rex ipse e manibus effugit. Ita illum in persequendi studio moeror, hos laetitia, retardavit. (Pro Leg. Manil. 9.)

XXII. *Caedes et furtum miro indicio deleguntur.*

Strato medicus domi furtum fecit et caedem ejusmodi: Quum esset in aedibus armarium, in quo sciret esse nummorum aliquantum et auri: noctu duos conservos dormientes occidit, in piscinamque dejecit: ipse armarii fundum exsecuit, et sestertiū CL et auri quinque pondo abstulit, uno ex servis puero, non grandi, conscio. Furto postridie cognito, omnis suspicio in eos servos, qui non comparebant, commovebatur. Quum exsectio illa fundi in armario animadvertetur, quaerebant homines, quonam modo fieri potuisset? Quidam ex amicis Sassiae recordatus est, se nuper in auctione quandam vidisse in rebus minutis aduncam, ex omni parte dentatam, et tortuosam, venire serrulam, qua illud potuisse ita circumsecari videretur. Ne multa: perquiritur a coactoribus. Invenitur, ea serrula ad Stratōnem pervenisse. Hoc initio suspicionis orto, et aperte insimulato Stratone, puer ille conscius pertimuit: rem omnem dominae indicavit: homines in piscina inventi sunt: Strato in vincula conjectus est, atque etiam in taberna ejus nummi, nequaquam omnes, reperiuntur. —Hoc uno modo saepe multorum improbitate depressa veritas emergit, et innocentiae defensio interclusa respirat: quod aut ii, qui ad fraudem callidi sunt, non tantum audent, quantum excogitant: aut illi, quorum eminent audacia atque projecta est, a consiliis malitiae deseruntur. Quod si aut confidens astutia, aut callida esset audacia, vix ullo obsisti modo posset. (Pro Cluentio 64. et 65.)

NOTES.

Page.

1. *Assyrii*, a people of Western Asia. *Assyria* is now *Kurdistan*. 1

2. *Bactriana*, an extensive country of Northern India, on the river Oxus.

3. *Magicas artes*. The *Magi* were a body of priests among the Persians, to whom the care of worshipping the gods was consigned.

4. *Morem vestis*, i. e. *vestitum*.

5. *Exinde*, ab eo inde tempore.

6. *Semiramis (ob virilem vestitum) pro filio Ninys est habita*.

7. *Babylonia*, the capital of the province *Babylonia*, on the Euphrates.

8. *Coclo latere*, (*later*), "of bricks."

9. *Aethiopia*, a general name for the southern parts of Africa, as *India* for the eastern countries of Asia:

10. *Rerum potita*, not *rebus*. *Potiri* governs a genitive as well as an ablative, especially in the phrase *rerum potiri*, "to obtain supreme dominion."

11. *Media*, an extensive country between Assyria, Armenia, the Caspian sea, and Persis, then a province of the Assyrian Monarchy.

1. *Feminae*, i. e. *regi, feminae simillimo*. 2

2. *Negat*, &c. i. e. *dixit, se non posse obedire ejusmodi regi*.

3. *Descendit*. Scil. *pervenit imperium*.

4. *Enatam*, (the participle instead of the infinitive), depends upon *vidit*.

5. The original race of the Persians was a pastoral people in the mountainous parts of Persis, a country of moderate extent between Media, the Persianus Sinus, and Carmania.

1. *Altero servato*, i. e. *alterumque (filium Mandanæ) servaret*. 3

2. *Pro*, "instead of."

3. *Ingenui*. Slaves only were allowed to be beaten, at least according to the custom of the Greeks and Romans.

4. *Tempora, quibus ipse puerum exponi jusserrat*.

6. *Suo*, Harpagi.

6. *Pronam*, i. e. *facilem, patentem, nullis difficultatibus impeditam*.

7. *Nihil*, instead of *non*.

8. *Fecisset*. scil. *ii, qui convocati erant*.

9. *Si confectio esset proposita*, i. e. *si optio data esset*.

1. *Summam belli*, "the direction of the whole war, the chief command." 4

Page.

4

2. *Oblitus*, i. e. *inmemor*.
3. *Hyrcania*, a province on the eastern coast of the Caspian sea.
4. *Lydia*, a country of Asia Minor, on the coast of the Aegean.
5. *Nullo negotio*, i. e. *facile, levi opere*.
6. *Cauponias artes exercere*, Gr. *καπηλεύειν*, "to exercise a petty retail trade."
7. *Artes ludicras*, i. e. *ad luxuriam magis, quam ad vitas necessitatem pertinentes*.
8. *Araxes*, a river of Armenia, which empties itself into the Caspian sea.

9. *Omissis*, i. e. *neglectis, hostibus*.

10. *Inusuetos, vell. vini, non adsuetos vino*.

5

1. *Cum hac exprobratione*, i. e. *hac exprobratione adjecta*.
2. *Quem sitisti*, i. e. *cujus fuisti sitiens*. *Sitire sanguinem*, as *sitire honores*, instead of, *vehementer cupere, avidum esse sanguinis*.
3. *Offensus superstitionibus*. The Persians abhorred the Egyptian custom of worshipping beasts, as indeed all idolatry, since they offered their adoration only to the Sun, the Moon, and the Elements.
4. *Apis*, a god of the Egyptians, worshipped under the form of an ox. He had a magnificent temple at Memphis.
5. *Templum*. A sacred place in an Oasis of the Libyan desert, a resting-place for the caravans, and a famous oracle.
6. *Per quietem*, i. e. *dormiens, somnians*.
7. *Parricidium*, "the murder of any near relation."
8. *Cunctantesque, ne*. Understand, before *ne, prae metu*. The idea of apprehension is conveyed by the word *cunctantes*.

6

1. *Fortuna ita regente*, i. e. *fortuna percussoris ictum ita moderante, ut Gobryae corpus non langeret, sed magum interficeret*.
2. *Haec res*, i. e. *equi hinnitus ad solis ortum*.
3. *Nihil negotii superesse existima*, i. e. *jam totum illud negotium sic uti opus, actum et transactum puta*.
4. *Pridie const. diem*, i. e. *pridie ante const. diem*.
5. *Ad eundem locum*, where the experiment was to be made.
6. *Firmaturus*. *Eo consilio, ut firmaret regnum, matrimonio juncto cum filia regis, regni Persarum auctoris seu conditoris*.
7. *Regi se inopin, offert*, i. e. *in conspectum regis venit, qui nihil tale suspicatus fuerat*.
8. *Transfugae titulo*, i. e. *se transfugam esse simulans*.
9. *De fide*, i. e. *de veritate eorum, quae narrabat*.

7

1. *Scythia*. The north of Asia was known to the Greeks and Romans by the generic name of Scythia; and divided into Scythia intra and extra Imaum, that is, on either side of Mount Imaus.

2. *Ister*, the Greek name for the river which the Romans called *Danubius*. The former name was used especially to denote the eastern part of the river.

3. *Trepidus, magna cum festinatione, nec timoris expers*.

4. *Ionibus*. The Ionians were a Grecian colony in Asia Minor, on the coast of the Aegean.

5. *Narrabitur*. See within, C. cap. 5. 6.

6. *Campus Marathonius*, a plain in Attica.

7. *Et in regno et ante regnum*, "both during his reign and previous to its commencement."

8. *Susceptis*, i. e. *natis et educatis*.

9. *Nomi*, i. e. *privatim*, not before the usual tribunal.
10. *Contentio*. *Haec contentio tam fraterna* (i. e. *tam fraternis animis decertata*) *fuit*.

11. *Eique apparatus*, i. e. *eique parando*.

12. *Dux*, emphatically, a leader, such as he ought to be.

13. *Thermopylae*, a small pass leading from Thessaly into Locris, Phocis, and the southern parts of Greece. It has a part of the chain of Mount Oeta on the west, and the sea on the east, with deep and dangerous marshes, being in the narrowest part only 25 feet in breadth.

1. *Hortatur, recedant*. After *hortari* and similar verbs *ut* is often omitted.

2. *Ante congressionem*, i. e. *antequam cum Graecis natali praelio congrederetur*.

3. *Delphi*, in Phocis, at the foot of Mount Parnassus, one of the most celebrated oracles in Greece.

4. *Quam nullae, &c. ut homines intelligerent, quam vanae nulliusque momenti hominum vires essent adversus deos*.

5. *Thespieae* and *Plataeae*, towns in Boeotia.

6. *Athenae*, the capital of Attica.

7. *Non poterat, scil. grassari*.

8. *Salamis*, an island in the Saronicus Sinus (now the Gulf of Engia), near the coast of Attica.

9. *Statuta*, i. e. *in statione collocata*.

10. *Halicarnassus*, a town of Caria, in the south-west of Asia Minor; it was governed by kings, and was tributary to the Persians.

11. *Cum rege*, i. e. *cum regis copiis conjuncti*.

12. *Hellespontus*, now the *Dardanelles*, a strait between Asia and Thrace, connecting the Propontis with the Aegaeon. Xerxes had built across this a bridge of boats.

1. *Abydos*, a town on the Asiatic shore of the Hellespont; *Scyzos* was opposite.

2. *Mycale*, a promontory of Ionia.

3. *Cimon*, son of Miltiades.

4. *Cyprus*, an island in the Mediterranean, tributary to the Persians.

5. *Phoenicia*, a country on the coast of the Mediterranean. A great part of the Persian fleet consisted of Phoenician ships.

6. *Pausanias*, the conqueror of Mardonius at Plataeae.

1. *Darius*, an older son of Xerxes.

2. *Qui*, i. e. *hic aulem*.

3. *Recogniturus*, i. e. *simulans, se recogniturum esse*.

4. *Vindicare caedem* is equivalent to *ulcisci*: *vindicare se ab insidiis*, is equivalent to *servare se, et insidias vitare*.

5. *Inclinari*, i. e. *ad ruinam vergere*.

6. *Patris judicium*: *haec patris suprema voluntas, testamento prodita, qua Artaxerxes, patre adhuc privato genitus, ipsi praeferebatur*.

7. *In praelio*, near Cunaxa, a place of Assyria, 500 stadia from Babylon.

8. *Quidem—autem*, like the Gr. *μήτε—δέ*.

9. *Equi fuga*, i. e. *velocitas*.

1. *Revertuntur*. This is the famous retreat of the ten thousand Greeks, (described by Xenophon), from the interior of Asia to the

Page.

11 Aegæan, which they made through unknown and hostile nations, although constantly harassed by a Persian army.

2. *Parricidii*, scil. *quod molitus fuerat*.

3. *Conjuges*. It was customary among the Persians to put to death the families of traitors together with the criminal himself.

4. *Cadusii*, a people of the most northerly region of Media, on the Caspian Sea.

5. *Decora*, the consequence instead of the cause, as often *laus* for *laudabile factum*; properly *ob egregium hoc facinus, quod ei laudem et decora paraverat*.

12 1. *Incrementis*, i. e. *magnitudine sua, qua florentibus jam rebus suis utebantur*.

2. *Sordibus*. Justin may be considered as alluding here to the origin of the Roman State.

3. *Innati solo*. They styled themselves *αὐτοχθόνες, indigenæ*.

4. *Lanificii et olei*. The olive was first produced here by Minerva, the tutelar goddess of the Athenians; to her they were also indebted for the art of weaving.

5. *Vini*. Bacchus taught the mode of cultivating the vine to the Athenian Icarius.

6. *Serere frumenta*. Triptolemus, son of Celeus, king of Eleusis, was taught agriculture by Ceres, and made it known throughout the world. Previously mankind had subsisted on acorns and other wild fruits.

7. *Glandem vesci*, instead of *glande vesci*.

8. *Leges et civilis disciplina*. These they considered also as the gift of Ceres, whence they styled her *Δεσποπόρος*.

9. *Superfuerunt*, etc. i. e. *si tantum servati sunt, qui in montes se ruerunt*; or, *omnes perierunt, præter eos, qui in montes confugerunt*.

10. *Aut*. After *aut* understand *qui*.

11. *Thessalia*, an extensive country in the north of Greece, having on its northern boundary the *Cambunii Montes*, on the western the chain of Pindus, on its southern that of Oeta, and in the north-west Olympus.

12. *Initia*, (ἱερά) "the sacred rites, or mysteries, of Ceres."

13. *Noctes initiorum sacratae*, i. e. *mysteria, noctu habenda, instituta sunt*.

14. *Theseus* was distinguished by many glorious actions, but especially by the destruction of the Minotaur.

15. *Adversus Trojanos*. Homer makes Menestheus, not Demophoon, leader of the Athenians in the Trojan war.

16. *Dorienses*, a branch of the Hellenes, who originally dwelt in the north of Hellas near Mt. Oeta.

17. *Superiores*, etc. instead of *victoriam reportaturas esse*, (ni instead of nisi) *si regem non occidissent*.

18. *Custodia regia*, i. e. *ut caverent, ne regem Atheniensium occiderent*.

19. *Permutato*, instead of *deposito, alioque (pauperis hominis habitus) sumto*.

13 1. *Regnavit*, i. e. *rex fuit*. After the death of Codrus the state was governed by perpetual Archons, of whom there were thirteen in succession. After the death of Alcmaeon they were appointed for ten years; and finally nine archons, instead of one, were appointed annually, (*anni magistratus*).

2. *Nullae leges*. The institutions of Draco were not observed

on account of their excessive severity, so that the state seemed destitute of laws.

Page.
13

3. *Deformis*, instead of *deformatus*; *sumto habitu, quo deformis videretur*.

4. *Vicissitudines*. Pisistratus was more than once banished.

1. *Religione*. The Lacedaemonians had agreed to send aid to the Athenians, but would not march before full moon. They believed that this planet had a particular influence on their affairs, and could aid them only when in the height of its splendour.

14

2. *Campi Marathonii*, the plains about the village of Marathon, a village situated on the eastern coast of Attica.

3. *Locus non aequus*, i. e. *iniquus*; as *tempus aequum* instead of *aptum*.

4. *Nec audacias eventus defuit*, i. e. *res bene successit*; *eventus audaci conatui respondit*.

5. *Suppressae*, i. e. *demersae*.

6. *Praemium*. Combine thus, *quale praemium hujus victoriae*, i. e. *propter hanc victoriam, Miltiadi sit tributum*.

7. *Poecile*, Ποικίλη, the most remarkable of the *Στοιὰ*, or porticoes, so called from the variety it contained of curious pictures, drawn by the greatest masters in Greece.

8. *Decem praetores*. Ten commanders *Στρατάρχαι* were annually appointed, one from each tribe. They were employed not merely as leaders in war, but also for many other purposes in the state.

9. *Hortantis*. In this picture Miltiades was placed in the front *mīlites hortans*, i. e. *eo habitu, ut mīlites hortari videretur, quum in eo esset, ut proelium committeret*.

10. *Tenuis*, i. e. *exiguus*.

1. *Demetrius Phalereus* (Φαλέρης), a celebrated philosopher and orator, who flourished B. C. 318, and became so popular in consequence of his munificence, that he was elected decennial archon. Notwithstanding this, his enemies raised a sedition against him, and he was sentenced to death. He escaped to the court of Ptolemy Soter, by whom he was kindly received; but Philadelphus, whom he had displeased, after his father's death, detained him in strict confinement. Demetrius, tired with his situation, put an end to his life by the bite of an asp, 284 B. C.

15

2. *Consulissent*, scil. *Athenienses*.

3. *Quo valeret*, i. e. *quid significaret*.

4. *Salamina* and *Troezena*, Greek accusatives. *Salamis*, see above B. cap. 17. 5. *Troezen*, a town in Argolis in the Peloponnesus.

6. *Arx*, the Acropolis (ἀκρόπολις or ἡ ἀνω πόλις, "the upper city"), or the citadel of Athens, was built on a hill by Cecrops, from whom it was called *Cecropia*. On it the Parthenon, Παρθενών, or temple of Minerva, and temples of the other gods, were built.

7. *Reliquum oppidum*, that part of the city which was not fortified.

8. *Artemisium*, a promontory of Euboea, on the north-western side of the island. The coast was called *Artemisium littus*.

9. *Euboea*, a large island on the eastern coast of Greece.

10. *Classariis regibus*, instead of *militibus classis regiae*.

11. *Pari proelio*, "with equal advantage." *Aequo Marte pugnare* is similar in meaning.

Page.
15

12. *of nepoti pericula*, i. e. *ab utraque parte hostium, navibus circumstant.*

13. *De verisimilitudine, quam habuit fidelissimum*, i. e. *sercorum suorum fidelissimum.*

14. *Suis verbis*, "in his name."

15. *Longinquitate* (more usually applied to space than time) *tempore*, instead of *majoris temporis impendio*.

16. *Confecturum*. With this, and also *oppressurum*, understand *esse*, and also *eum* as the accusative of the subject.

17. *Hoc te valebat*, etc. i. e. *hec te spectabat* (eo *consilia a Themistocle factum est*) ut *Græci ingratis*, i. e. *vel invitati, ad pugnam cogenter.*

18. *Barbarus*, i. e. *rex Persarum.*

16

1. *Attenissimo*, i. e. *iniquissimo.*

2. *Quam Phal.*—*utarentur*, instead of *quam Phalerus portus, quo tum temporis utebantur, neque magnus, neque bonus esset.*

3. *Phraei*. Both *Piræus* and *Piræus* were used. The former is more usual in the ancient authors. The Greeks wrote *Περαιός*, sometimes also *Περαιον*.

4. *Dignitate*, i. e. *splendore et magnificentia.*

5. *Ultero*. The Greeks, who had hitherto acted on the defensive, now commenced an offensive war.

6. *Byzantium*, now *Constantinople*, situate on the Bosphorus Thracius, which connects the Propontis with the Euxine. The Persians had taken possession of this city.

7. *Eretrionem*, "of Eretria," a town of the island Eubœa.

8. *Misit*. The perfect is used in letters to express an action which is present to the writer, but considered as past in relation to the reader. Combine thus: *Pausanias misit tibi eos, quos Byz. ceperat, postquam cognovit eos propinquos tuos esse.*

17

1. *Certum*, i. e. *cui confidere possit.*

2. *Fare* (an old form instead of *fac*, which here renders the sentence more harmonious than *fac* would), *mittas*, instead of *cura et mittas*, and this for *mitte*.

3. *Salute*, i. e. *libertate recuperata.*

4. *Collaudat*, i. e. *valde laudat.*

5. *Si fecerit*, etc. i. e. *si rem perfecerit, nihil esse, quod a se non sit impetraturus.*

6. *Chalcioecus*, "the brazen temple," or "that has a brazen house or temple." *Quas* refers either to *aedes* or *Minerva*, and the epithet *χάλκιοκος* applies as well to the goddess as to the temple.

7. *Ephōri*, the most powerful magistrates at Sparta, who were first created by *Lycurgus*. They were five in number, and held their office for a year. They were much the same as the tribunes of the people at Rome, appointed to watch with a jealous eye over the liberties and rights of the populace. Hence their name *ἐποροι*, "overseers," from *ἐπορεύω*, "to oversee, inspect."

8. *In primis*, etc. i. e. *inter primos fuisse, qui lapides afferrent.*

9. *Testarum suffragiis*, "by the Ostracism" (*ὀστρακισμός*, "the act of voting with shells," from *ὄστρακον*, *testa*, "a tile, a shell"), so called from the shells, or earthen tiles, on which the citizens wrote their votes. He, whose name was written on a majority of the tiles or shells given in, was banished from his country for ten years.

10. *Argos*, (r) *Agos*, in the singular a neuter, in the plural a masculine), the principal city of Argolis, in the Peloponnesus.

11. *Hæc crimine*, i. e. *hæc criminatione*.

12. *In domum tuam*, scil. in Xerxem, patrem tuum, et omnino in Persas.

13. *Ille expertus est*, scil. Xerxes.

14. *De his rebus*, i. e. *quod attinet ad has res*.

15. *Annum temporis*, instead of *tempus unius anni*.

1. *Animi magnitudinem*, the courage and resolution which he displayed in throwing himself upon the protection of an enemy.

2. *Omne illud tempus*, the whole of the year allowed him.

3. *Commodius*, i. e. *disertius, majore facilitate et elegantia*.

4. *Asia*, Asia Minor.

5. *Magnesia*, a town in Lydia.

6. *Desperaret*. According to others, because his returning love for his native land prevented him from performing his promise.

7. *Acerbitatem*, i. e. *severitatem*.

8. *Confirmavit*, "he confirmed in their good will those who were well disposed towards the Athenians."

9. *Alienatas*, "those who had separated from the Athenians."

10. *Scyros*, an island in the Aegean, lying east of Euboea.

11. *Civibus*, i. e. *Atheniensibus eo missis*.

12. *Thasos*, an island, near the southern coast of Macedonia, opposite the mouth of the Nestus.

13. *His manubiis*, a concise form of expression for *praeda*, in his expeditionibus facta.

14. *Qua*, i. e. *ea parte, qua*.

15. *Quam*, instead of *in quam*. The preposition is often omitted with the relative, when it has been a little before expressed with the demonstrative.

16. *Desiderium*, scil. *apud Athenienses*.

17. *Post annum quintum, quam expulsus erat*, i. e. *quinto anno postquam expulsus fuerat*.

18. *Satius*, i. e. *melius, utilius*.

19. *Contendere*, i. e. *se conferre*.

20. *Sua sponte*, opposed to *publice*, "without a public commission, of his own authority."

1. *Incrementa incidentibus*. Sparta envied the greatness and progressive increase (*incrementa*) of Athens, her rival (*aemula urbs*), for precedence.

2. *Saepius susceptum et dep. est*. The Peloponnesian war lasted, with various interruptions, from Olymp. 87. 1. to Ol. 93. 3, a period of 27 years.

3. *Navali proelio*, off Naupactus, in the Sinus Corinthiacus (*G. of Lepanto*), under the command of Phormio.

4. *Post plures annos*. In the ninth year of the war.

5. *Sociorum persona*, instead of *per socios*.

6. *Catina* or *Catana* at the foot of Aetna. The inhabitants of this town were called *Catanenses*, *Catinenses*, and *Catinenses*.

1. *Secundo Marte*, i. e. *felici successu*.

2. *De belli inclinato statu*, "concerning the unfavourable turn of the war." *Inclinatus* is used in opposition to *rectus, firmus*.

3. *Quo cognito*, i. e. *quod quum cognovissent*.

4. *Graeciae bellum*, i. e. *bellum quod civitates Graeciae inter se gerant*.

5. *Ex utraque parte*, scil. *Lacedaemoniorum et Atheniensium*.

Page.

20

6. *Inter angustias maris*, where the Athenian fleet could not extend itself sufficiently.

21

1. *Elis*, a town in a district of the same name in the Peloponnesus.

2. *Thebæ*, the capital of Boeotia.

3. *Eumolpidae*, the priests of Ceres at the celebration of her festivals of Eleusis. The Eumolpidae were descended from Eumolpus, a king of Thrace, who was made priest of Ceres by Erechtheus king of Athens. The priesthood continued in the family for 1200 years.

4. *Decelia*, *Δεκεία*, on the boundaries of Boeotia and Attica.

5. *Tempus*, scil. *opportunitum, opportunitatem*.

6. *Ragem fore*. The accusative with the infinitive depends upon *dixit*, the idea of which is contained in *persuadet*.

7. *Ne externis racet*, i. e. *ne olum Graecis suppetat ad externa bella gerenda*.

8. *Maligne*, i. e. *parce*.

9. *Samos*, one of the *Sporades*, off the coast of Ionia. At that time almost all the Athenian fleet was stationed here.

22

1. *Imperium transfertur*. This is the revolution of Pisander, which occurred, Ol. 92. 1. By this revolution the government was taken from the people and committed to 400 tyrants, thereby changing the previously existing democracy into an oligarchy. After a few months the oligarchy was in turn abolished, in the accomplishment of which the friends of Alcibiades were particularly active.

2. *Patria liberata*, since he had abolished the oligarchy and restored the democracy.

3. *Viguerant*, more expressive than *fuert*.

4. *Tribus navalibus*, especially in that of Cyzicus, which made the Athenians masters of the Hellespont, and compelled the Lacedaemonians to abandon the whole sea.

5. *Consilio*, i. e. *prudentiâ*, "by his prudent conduct."

6. *Adversas superiores*, i. e. *calamitales, quibus superioribus temporibus afflicti essent*.

7. *Coronis donabatur*. Crowns were given, as marks of distinction, to citizens who had deserved well of their country. This seems to have been practised towards Olympic victors at their home, since a state thought itself peculiarly fortunate, when one of its citizens obtained a prize in the higher games. It was usual in such cases, upon the entry of the victor, to heap upon him flowers and wreaths.

8. *Resacrare* or *resecrare, liberare ab imprecationibus, revocatis diris*.

23

1. *Dum populatur*. According to others, Alcibiades had left the fleet in order to procure subsidies, and the generals, whom he left in command, risked an engagement contrary to orders.

2. *Aegos flumen* (*Αἴγος ποταμός*), i. e. "the goat's river," a stream in the Thracian Chersonese, with a town called Aegos at its mouth.

3. *Inclinata est*, i. e. *prostrata est*.

4. *Nec aliud ditioris Atheniensium*, instead of *nec quidquam, quod in ditioris Atheniensium fuit*.

5. *Requirere*. The infinitives *currere, sciscitari, requirere*, are used in place of the finite verb. This is called the historical infinitive, and is much employed in animated narration.

6. *Cum privatia casibus quer, pub. misc. instead of dum de suis quisque casibus queritur, etiam republicae calamitatem dyket.*

1. *Decem viros*, "decemvirates," δέκαδρχοί, by which the democratical constitution was abolished, and an oppressive aristocracy introduced.

2. *Nomen Athen.* a circumlocution for the Athenians, like *nomen Romanum* for the Romans.

3. *Negarunt, se passuros*, i. e. *dixerunt, se non passuros.*

4. *Ex duobus oculis.* Sparta and Athens were the two eyes of Greece.

5. *Longi muri brachia, τὰ ὀκλίη τοῦ μακροῦ τείχους.* So they called the double walls, which connected the Piræus with Athens, and enclosed the way which led to it.

6. *Triginta rectores*, as if a triple decemvirate.

7. *Mutari.* Since the people had lost all their rights, the laws were given by an oligarchy, and the execution of their decrees was entrusted to mercenaries.

8. *A ricioribus*, i. e. *Lacedaemoniis.*

9. *Exhaustam*, etc. *urbem bello exhaustam caedibus et rapinis conficiunt.*

10. *Theramenes* had been very active in the transactions with Sparta, and above all, had cooperated in effecting the adoption of the hard conditions proposed by the Lacedaemonians, but at a later period resisted the violent measures of his colleagues.

11. *Domesticum terrorem, acil. imminenti a tyrannis pericula.*

12. *Phrygia*, a country in Asia Minor of great extent.

13. *Critias*, the most active and oppressive of the thirty tyrants.

14. *Ratum*, i. e. *firmum, firmatum*, "ratified, confirmed," opposed to *irritum*.

1. *Vicinitati*, instead of *vicinia*; *qui homines illius regionis, ubi Alcibiades habitabat, excitarent.* 25

2. *Negotium dare*, i. e. *demandare, jubere.*

3. *Interferent.* The plural is used in relation to the idea of plurality contained in the collective noun *vicinitati*.

4. *Subalare telum*, "a dagger," a weapon which may be carried under the arm, (*sub ala*).

5. *Id quod vestimentorum*, instead of *omnia vestimenta, quae tum aderant.*

6. *Flammae vim.* The violence of the flames was checked for a moment by the clothes which were thrown upon them.

7. *Erectus ad spem*, i. e. *spem capiens, spe capta*; *erigi* and *se crigere* (opposed to *dejeci, dejectus*) are used to denote reanimated courage.

8. *Adunatis*, i. e. *contractis.*

9. *In finibus Atticae.* On the northern boundary, which separates Attica from Boeotia.

10. *Piræus*, the town connected with the harbour. The Piræus is now called *Porto Leone*.

11. *Munychia*, a port of Athens.

12. *Jacentem*, i. e. *interfectum et prostratum.*

13. *Eas, qui urbem tenebant*, i. e. the army of the oligarchy.

14. *Redderetur* depends upon *ut*, which is contained in the preceding *ne*.

1. *Victoriam.* This victory was gained near Cnidus; by it the Lacedaemonians lost their naval superiority. 26

Page.
26

2. *Regi Spartanorum.* The Peloponnesus was recovered by the Heraclidae about 80 years after the fall of Troy, and 1104 B. C. From this period two kings of the race of the Heraclidae reigned jointly.

3. *Pietas* has reference especially to those duties, which one owes to the gods, his country, and his friends.

4. *Principes ad just. imp. form. i. e. principes ita informati, ut justa imperia exercerent.*

27

1. *Compensatione mercium,* "by an interchange of commodities."

2. *In luxuria, i. e. in molli ignavia.*

3. *Haec quon.—fingit.* Quoniam intelligebat, haec initio durissimum iri, de mores praesertim hominum, luxuria solutos et corruptos, finxit. sibi has leges ab Apolline datus esse. Soluti mores is op-
 pos. to adstricti and sereri. Lycurgus had his laws confirmed by the oracle at Delphi.

4. *Creta,* a large island of the Mediterranean, between the Peloponnesus and Africa; from it Lycurgus had derived a part of his laws.

5. *Messenia,* a province of the Peloponnesus, lying west of Laconia. Its capital was *Messene.*

6. *Poenarum, i. e. malorum et calamitatum.*

7. *Carmina, in quibus—conscrips.* Carmina, in quibus Spartanæ ad virtutem hortabatur, propter damna, quæ perpassi erant, solabatur, consilia denique dabat, quomodo bellum gerendum esset. Some of these poems are still extant.

28

1. *Unumquæ, scil. the Peloponnesian war.*

2. *Hunc adversus,* instead of *adversus hunc.* Versus and tenus are placed after their cases.

3. *Boeotios.* The inhabitants of *Boeotia* were called *Boeotii* and *Boeoti.* So in Greek Βοιωτοί and Βοιωτοί.

4. *Instituta patriæ, i. e. the laws which required that he should obey the command of the Ephori.*

29

1. *Ex eo, scil. Agesilao.*

2. *Debilitatae viderentur,* instead of *debilitatae essent.*

3. *Insolentia gloriæ, instead of insolenti gloriatiōe.*

4. *Securis, i. e. iis Graecorum, qui, quod se pacem existimabant habere, sine metu securi erant.*

5. *Archidamus, son of Agesilaus.*

30

1. *Principio noctis, i. e. nocte appetente, primis noctis tenebris.*

2. *Acie, hostium exercitum impetumque eorum, quibus antea robur copiarum Lacedaemoniarum resistere non potuerat.*

3. *Ex continenti, i. e. confestim, e vestigio.*

4. *Victoria, in the battle fought near Mantinea in Arcadia, Olymp. 104. 2.*

5. *Hunc ante, instead of ante hunc.*

6. *Vir melior, instead of utrum vir melior.* The omission of the first interrogative is not unusual.

7. *Accipere, scil. ex honoribus.*

31

1. *Muneris, i. e. beneficii e capris accepti.*

2. *Aegæ, from αἴ, αἴγῃς, a goat.*

3. *Mortis postrema, instead of mors, rerum omnium postrema; as in the language of Homer ῥῆος θανάτου.*

4. *Praefatus, i. e. dicens.*

5. *Stirpem, soll. stirpem regum illius familiae.* After the death

of Alexander the government of Macedonia devolved upon his generals.

6. *Thracibus et Illyriis*. The Thracians and Illyrians were the nearest neighbours of the Macedonians, the former on the east, the latter on the west. They were both rude and warlike nations.

1. *Regem*, emphatically ; a king, such as he should be.

2. *Sustulit*, i. e. *suscepit et educavit*.

3. *Olynthus*, a celebrated town and republic of Macedonia, in the district Chalcidice, north of the peninsula of Pallene, and at the head of the Toronaicus Sinus, or Gulf of Cassandria.

4. *Occupatus fuitset*, i. e. *oppressus fuisset*.

5. *Alexander occubuit*. Diodorus (XV, 71) and others relate that he was murdered by Ptolemy Alorites, his younger brother, who held the kingdom for four years, and made way for Perdicas and Philip.

6. *Pari . . . decipitur*. According to Diodorus (XVI, 2) and others he was slain by the Illyrians.

7. *Serumque . . . erat*, i. e. *neque expectari poterat, donec puer adultus auxilium ferre posset*.

8. *Hinc*, i. e. *ab una parte*, scil. *a matre Eurydice*.

9. *Immaturam . . . urgeret*, i. e. *adolecentem immaturae adhuc aetatis premeret*.

1. *Redemit*, i. e. *pecunia data terminavit*.

2. *Amphipolis*, an Athenian colony, on the Strymon, between Macedonia and Thrace.

3. *Bello . . . caedit*. Philip, with an army of 10,000 foot soldiers and 600 horsemen, slew 7,000 of 10,000 foot soldiers and 500 horsemen, whom Bardylis, king of the Illyrians, had brought against him. Upon this a treaty of peace was made, by which Philip recovered from the Illyrians all the cities that had been previously taken from the kingdom of Macedon, Diodor. XVI. 4.

4. *Thessalorum equitum*. The Thessalian horses were universally esteemed.

5. *Methona*, a town of Macedonia, on the Thermaicus Sinus, in the province of Pieria, above Pydna. Diodorus makes this to have been the third time that Philip had besieged this town.

6. *Jaeta sagitta*, by Aster, whose offer of his services had been slighted by Philip.

7. *Interjectis diebus*, i. e. *post aliquot dies*.

8. *Inferioribus*, i. e. *imbecillioribus*.

9. *Coronas laureas*, as tokens that they were devoted to the service of Apollo, to whom the laurel was sacred.

10. *Duos fratres ejus*. Aridaeus and Menelaus, sons of Amyntas by his second wife.

1. *In Thracia*. Especially in the vicinity of Crenides, afterwards called Philippi. 34

2. *Fratres duo*, scil. Berisades and Amadocus, sons of Cotys, a Thracian king.

3. *Adhibitis*, i. e. *ad causam suam defendendam assumtis*.

4. *Bellum deprecabantur*, i. e. *bellum a se avertere conabantur*.

5. *His*, scil. *Phocensibus*.

6. *Veniam belli pollicetur*, i. e. *se bellum remissurum neque hostile quidquam in eos suscepturum promittit*.

7. *Captos*, i. e. *deceptos*.

Page.

34

8. *Pax salutis*, i. e. *facta pacatione, ut eorum vires parceret*.9. *Dardani*, the northern neighbours of the Macedonians.10. *Chersonensium urbes*, the towns of the Thracian Chersonese, which formed the western coast of the Hellespont, and consequently commanded the navigation to the Propontis and Euxine.11. *Auri argentique nihil*. The Scythians led for the most part a pastoral life, and possessed no other wealth than their herds.

35

1. *Dissimulatum* properly refers to the hostile intentions, which Philip had long entertained, but knew how to conceal until he found a convenient opportunity to declare open war against them.2. *Atheniensibus*. The Athenians had opposed him in many of his undertakings, and had baffled his designs in several instances.3. *Legationibus Graeciam fat*. i. e. *plurimas legationes per totam Graeciam mittunt*.4. *Chaeronea*, a town in Boeotia, on a small branch of the Cephissus. It was the birth-place of Plutarch.5. *Adversis vulneribus*, i. e. *pectore, adverso corpore acceptis*.6. *Ita vicisti*, i. e. *victoriam ita usus est*.7. *Passus*, i. e. *expertus*.8. *Corinthus*, one of the most celebrated cities of Greece, situate upon the Isthmus which connects the Peloponnesus with Greece Proper.9. *Alexander*, son of Neoptolemus, king of Epirus.10. *Contenderet*, i. e. *incederet*.11. *Attalus*, one of the generals of Philip, and uncle of his wife Cleopatra.

36

1. *Poterat*, scil. *exigere*, which must be taken from the following *exegit*.2. *Gaudere*, the historical infinitive.

37

1. *Triballi*, a people of Illyria.2. *Qua opinione*, i. e. *hoc nuntio, falso illo et inani*.3. *Bellum remisit*. As above, cap. 8. *belli ventam dedit*; i. e. *bellum haud ulterius prosecutus est*.4. *Ita*, i. e. *hac conditione proposita*.5. *Ex continenti*, i. e. *e vestigio, statim*.6. *Praefatus*, i. e. *dicens, addens*.

38

1. *Suis rebus*, i. e. *regioni quam pro sua jam nunc haberet*.2. *In campis Adrastiae*, a plain near the Granicus, a river of Mysia.3. *Asiae*, i. e. of Asia Minor.4. *Gordius*, a Phrygian, who, though originally a peasant, was raised to the throne. He consecrated in the temple of Jupiter the waggon in which he was riding when saluted king.5. *Tarsus*, a town in Cilicia, the most southern province of Asia Minor.

39

1. *Indubitato*, i. e. *certo*.2. *Divitiarum*, scil. *quae illis ex praeda hostium obventurae essent*.3. *Nec inven.* &c. instead of *nullas vires inventas esse pares illorum viribus*.

40

1. *Sidoniae*, scil. *urbis*. Sidon, the oldest and most powerful city

of Phoenicia, five geographical miles north of Tyros, on the sea-coast.

2. *Spretis, i. e. posthabitis.*

3. *Ne . . . putarent, i. e. ne cives hujus urbis existimarent, regem, ipsis datum, hoc beneficium nobilitati generis sui potius, quam Alexandri voluntati debere.*

4. *Tyros*, the great trading town of the Phoenicians. This commercial city consisted of two parts or towns; one of them was built on the main land, and called *Palaetyros*; the other, on a small island opposite to it. Its ancient Phoenician name, *Tzur*, is retained in the modern *Syr*. *Hercules* was the chief deity of the place.

5. *Ammon.* See above, B. cap. 9. not. 5.

6. *Alexandria.* See Part First, p. 56, n. 8.

7. *Babyloniā profugisset.* After the battle of Issus.

8. *Faciat.* Understand *ut* after *precatur*.

9. *Sua sibi dari, i. e. his oblati conditionibus nihil sibi offerri, quod non jam teneret.*

10. *Regni arbitria, i. e. arbitrium de regno, quam ejus partem ipse sibi servaturus, quamque Dario relicturus esset.*

11. *Victori*, emphatically, instead of *sibi*.

1. *Euphrates*, one of the most considerable rivers in Asia, which rises in a part of the most northern branch of *Taurus*, and, flowing about 1400 British miles, finally empties itself into the Persian Gulf. In its course it washes the skirts of *Syria*, and divides *Arabia*, and also *Chaldaea* and *Babylonia*, from *Mesopotamia*.

2. *Gaugamela*, a village near *Arbela* beyond the *Tigris*, where *Alexander* obtained his third victory over *Darius*. *Gaugamela* being an obscure place, the battle was named after *Arbela*.

3. *Persepolis*, a celebrated city, the capital of the Persian empire. The ruins of *Persepolis*, now *Estaker*, or *Shehel-Minar*, still astonish the modern traveller by their grandeur and magnificence.

4. *Cognovit, i. e. audivit.*

1. *Hyrcania*, a large country of Asia, situate to the south of the eastern part of the *Caspian sea*.

2. *Mardi*, a people of *Persia*, on the confines of *Media*.

3. *Propter quae crimina*, instead of *ob hanc causam, quod talibus in eum sermonibus esset usus*.

1. *Ex quibus cognito judicio, i. e. quum ex his cognovisset judicium.*

2. *Opinati fuerant, i. e. judicaverant.*

3. *Consumiturus eos, i. e. eo consilio, ut hanc cohortem gravissimis periculis objiceret, in quibus periret.*

4. *Tanais*. The proper *Tanais*, now the *Don*, formed the division line between *European* and *Asiatic Sarmatia*, and emptied itself into the *Palus Maeotis*. The *Iaxartes*, a large river of Asia, rising in the chain of *Mons Imaus*, and flowing into the *Sea of Aral*, after a course of 1682 English miles, was confounded with the *Tanais*, in the time of *Alexander*. The *Iaxartes* is here meant.

5. *Sogdiana*, a country of Asia, north of *Bactria*, between the *Oxus* and *Iaxartes*. Its capital was called *Mareacanda*, the famous *Samarcand* of *Tartar History*.

6. *Chorasmii et Dahae*, nations of *Scythia*, on the *Iaxartes*.

Page.

43

7. *Argyraspides*, *dyrrhodonides*.8. *Liber*, a name of Bacchus.

44

1. *Commisso pælio*, at the river Hydaspes:2. *Nicaea*, from *vian*, victory.3. *Bucephālen*. This city was built by Alexander in honour of his favourite horse Bucephalus, killed in the battle against Porus.4. *Ostendere*, the historical infinitive.6. *Acesines*, a large and rapid river of India, falling into the Indus.

45

1. *Gravior*, i. e. *majora cum periculo conjuncta*.2. *Saluti redditus*, i. e. *vulnere sanato in pristinam sanitatem restitutus*.3. *Polysperchon*, otherwise written *Polysperchon*.4. *Oceano libamenta dedit*; - *Oceanum*, ut deum, *solemni libatione sibi propitium reddere studuit*.5. *Praedixit*, i. e. *monuit*.6. *Testatus*, i. e. *dicens, affirmans*.7. *Anaxarchus*, a philosopher of Abdera, the friend of Alexander.8. *Comissatione*, instead of *comotatione*.9. *Domus*, i. e. *gentis*.10. *Aecidarum*. Olympias, the mother of Alexander, was daughter of Neoptolamus, a king of the Molossi, who was descended from Pyrrhus, the son of Achilles; Achilles was grandson of Aeacus.

46

1. *Acerrimus*, i. e. *vividissimii ingenii*.2. *Litterarum studiis*, a periphrasis for *litteris*.3. *Victoriarum flore*, i. e. *in medio cursu victoriarum*.4. *Talentum*, instead of *talentorum*.

47

1. *Ad formandum rerum praesentium statum*, i. e. *ad capiendum consilium de formando rerum statu*.2. *Negat expectandum*, i. e. *dicebat, minime expectandum*.3. *Valetudinem*, ob *animi imbecillitatem*.4. *In tutorum obsequia jurant*, i. e. *jurant, se tutoribus illis obsequium praestituros esse*.5. *Nullas sibi consiliorum partes relictas*, instead of *se non in consiliorum societatem esse vocatos*.

48

1. *In mercatu Olympiaco*, at the Olympic games, which were attended with much traffic, (*mercato*).2. *Libertatem . . . fremebant*, i. e. *voces jaciebant, dicebant, libertatem recuperatam, bello contra Macedonas suscepto tuendam esse*.3. *Lamia*, a town of Thessaly, at the bottom of the Sinus Maliacus or Lamiacus, and north of the river Sperchius.4. *Discurrentibus*, instead of *discedentibus*.5. *In civilem sanguinem*, instead of *in cires*.6. *Ptolemaeus, Lagi filius*, also styled *Soter*.7. *Demetrius*, surnamed *Poliorectes*, "destroyer of cities."8. *Gamala*, a town in Palestine.9. *Instrumentum*, i. e. *omnem supellectilem, opes privatas*.10. *Familiam*, i. e. *seruos*.

49

1. *Navali pælio*, near Salamis, Olymp. 118. 3.2. *Iterato*, adverbially instead of *iterum*.3. *Bellum finitimum*, instead of *cum finitimis*.4. *Callisthenes*, a philosopher of Olynthus, intimate with Alex-

under; he was tortured in the shocking manner here described for refusing to pay divine honours to the king. Page: 49

6. *Propter constantiam tantae virtutis*, i. e. *propter tantam tamque constantem virtutem*.

1. *Proclium*, the battle of Ipsus, a town of Phrygia, fought Olymp. 119. 4. 50

2. *Continuae mortes*, i. e. *quae se exiguo admodum intervallo temporis seculae fuerant*.

3. *Ei*, scil. *Demetrio*.

1. *Minimo natu ex filiis*. To Ptolemy Philadelphus. 51

2. *Strenue*, i. e. *forti animo*.

3. *Moritur*. Lysimachus fell in a bloody battle, fought in Phrygia, near the Hellespont.

4. *Ptolemaeus Ceraunus*, son of Ptolemy Soter, was prevented succeeding to the throne of Egypt by his father's partiality for his younger brother Philadelphus. He fled to the court of Seleucus in Macedonia, and, notwithstanding the kindness of his reception, perfidiously murdered his protector, and ascended his throne, B. C. 280.

5. *Antiochus*, the son of Seleucus.

6. *Antigonus Gonatas*, the son of Demetrius Poliorcetes.

7. *Campus Cirrhaeus*, so called from Cirrha, a maritime town of Phoeis, at the top of the Sinus Crissaeus, serving as a port to Delphi, and being 60 stadia distant from it.

1. *Romam incendit*, after the battle fought at the Allia, in which the Romans were totally defeated, B. C. 387. See Part. I V. Lib. I. Cap. 32. 52

2. *Pannonia*, a large country of Europe, bounded on the north by the Danube, east by Upper Moesia, south by Dalmatia, and west by Noricum. In the time of Antonine it was divided into Superior and Inferior, the former answering to part of Hungary, the latter to Sclavonia.

3. *Saucii*, i. e. *ebrii*. *Saucius* is used of every kind of hurt or damage; thus it is applied to a drunken man, *qui mente non est integra*.

1. *Diis antesignanis*, i. e. *diis ipsis ducentibus*. 53

2. *Brevi*, scil. *tempore*.

3. *Statuta*, i. e. *Constituta, composita*.

4. *Opinio*, instead of *fama et existimatio*.

5. *Ex Sicilia*. See Part I. V. Lib. II. Cap. 5. et seqq. 54

1. *Ptolemaei*. *Ptolemaeus Philadelphus* is here meant.

2. *Afluxisset*, instead of *insuper accepisset, supervenisset*.

3. *Transitione militum destitutus*, i. e. *Militum ad hostes transcuntium defectione copiis destitutus*, instead of *solus relictus*.

1. *Antiochus*, surnamed *Hierax*. 55

2. *Supra aetatem avidus*, i. e. *avidior quam pueri hac aetate esse solent*.

3. *Amisso regno*. He had been for some time a prisoner in Parthia.

4. *Doson*, Δῶσων, *Daturus*, from his promising much, and giving nothing.

5. *Dardani*, a northern tribe of Upper Moesia, inhabiting the territory now called Servia.

1. *Vici Lacedaemonii*. This battle was fought in the vicinity of Sellasia, a town in Laconia, north-east of Sparta. 56

2. *Saluti*. Instead of *viæ*.

Page.
56

3. *Ad Ptolemaeum*, to Ptolemy Evergētes, who had aided him against the leaders of the Achaean league.

4. *A filio ejus*. The 4th Ptolemy, son of Evergētes, was surnamed *Philopātor*.

5. *Seleucus*; the 3rd, surnamed *Ceraunus*, by antiphrasis, as he was a very weak and irresolute monarch. He was son of Seleucus the 2nd, surnamed *Callinicus*.

6. *Antiochus*, brother of Seleucus Ceraunus, though only 16 years old when he ascended the throne, rendered himself so celebrated that he acquired the name of Great.

7. *Philopātor*, by antiphrasis; *Φιλοπάτωρ*, *parentum amans*.

57

1. *Imperium totius orbis spe complexi*, i. e. *sperantes, fieri posse, ut imperio orbis terrarum potērentur*; or, *imperio totius terrarum orbis inhiantes*.

2. *Illi*, (scil. regi Philippo) i. e. *in Philippi gratiam*; *regno* (in the ablative) *a Romanis occupato*. So below, C. 68. *Ut Rex Asiā Romanis cederet*.

3. *Gratius habiturus*, &c. i. e. *se malle socium (Philippum) quam hostes (Romanos) in imperii sui possessione videre*.

4. *Minus negotii*, i. e. *id bellum facilius profigari posse*.

5. *Trasimēnus*, or *Trasymēnus*, or *Thrasymēnus*, now the lake of Perugia, a lake of Italy near Perugia, celebrated for a battle fought there between Annibal and the Romans under Flaminius, B. C. 217.

58

1. *Injurias Philippi*, instead of *de injuriis a Philippo acceptis*.

2. *Título*, i. e. *sub praelectu*.

59

1. *Abstineret*. Understand *ut*.

2. *Scripsit*, i. e. *per literas imperavit, ut*.

3. *Assiduū colloquio*, i. e. *Cebris sermonibus cum Hannibale mixtis; frequente cum eo colloquendi occasione quaesita*.

4. *Reconciliatam ejus cum Romanis gratiam*, instead of *reconciliatum ejus cum Romanis animum*; vel, *cum cum Romanis in gratiam rediisse*.

5. *Congressione*, near Thermopylae in Greece.

6. *Praelium committitur*, near Phocaea, on the coast of Asia Minor.

60

1. *Iliū*. Where formerly Troja (Ilium) stood.

2. *Post praelium commissum*, near Magnesia, in Lydia.

3. *Ambiguo*, i. e. *utrimque imminente*.

4. *Aetoli*. The Aetolians rendered themselves conspicuous, as the allies of Rome, in the war against Philip of Macedon; but, when they did not receive the whole of his kingdom as their reward, they went over to their former enemies.

61

1. *Velut in illo omne bellum conficiant*, i. e. *quasi illo capto, omne bellum confectum esset*. Philopoemen was one of the greatest generals of his age. He has been styled the last of the Greeks.

2. *Quaesito*. Ablative absolute; i. e. *quum prius quaesivisset*.

3. *Consultum*, i. e. *provisum a fortuna*.

62

4. *Pudorem*, i. e. *modestiam*, (*σωφροσύνη*).

1. *Invidiosum*, i. e. *hominum invidiae obnoxium*.

2. *Omnis serpentium genus*. Instead of *serpentes omnis generis*.

3. *In pacem cogerent*, i. e. *a bello desistere juberent*.

4. *Ne usu eveniret, quod accidit*, i. e. *ne id fieret, quod tum factum est, ut scil. Romani ipsum comprehensum venirent*. *Usu* and *usus* *venit*, equivalent to *fit, accidit*.

5. *Sensit*, scil. *Hannibal*.

6. *Dimitteret*, instead of *emitteret*, *deponeret*.

7. *Suspensa*, i. e. *quas adhuc dubia et ambigua fuerat*.

8. *Legs victi*, i. e. *haud aliter ac si victus esset*.

9. *Quam victo*, *quam si victus esset*.

1. *Praelium*. This battle was fought near Pydna, in Macedonia.

63

2. *Samothracia*, now *Samanaraki* or *Mandraki*, an island in the Aegæan sea, opposite the mouth of the Hebrus, on the coast of Thrace.

3. *Conspirationem*. In a good sense, "*unanimity*."

4. *Praedam, non proelium agitanter*, i. e. *non de proelio, sed de praeda cogitantes*.

5. *Proelio commisso*. Near Leucopetra, on the Isthmus of Corinth.

64

1. *Nocturnarum rerum*. A milder expression for *seditionum*.

2. *Atta us*, the third. He reigned only five years.

3. *Summittit*. Instead of *promittit*.

4. *Parthia*, the country of the Parthi, was a small province south-east of the Caspian sea. In this restricted sense, Parthia must not be confounded with what the ancients called the Parthian empire. This last was of vast extent, being bounded on the east by the Indus, on the west by the Tigris, on the south by the Mare Erythraeum, and on the north by Caucasus.

5. *Binis bellis*. Orodes, a prince of Parthia, defeated Crassus, the Roman triumvir. His son and successor, Phraates the 4th, made war against M. Antony with great success, and obliged him to retire with much loss.

6. *Non pares solum*, scil. *Romanis*.

1. *Sui moris*, i. e. *ipsis propria et peculiaris*.

2. *Fluida*, "flowing, loose, very wide."

3. *Ut incautiores adversus vulnera insequentes habeant*, i. e. *etiam ob causam, ut insequentes hostes minus a vulneribus caveant*. The art which the Parthians possessed of discharging their arrows, while retiring at full speed, gained them many victories.

4. *Carne nonn. ven. quæ. resc.* i. e. *nulla carne vescuntur nis ferarum, quas renantes ceperunt*.

5. *Illis*, scil. *rectati*.

6. *In supers. præc. amn. ren. est*, i. e. *quod ad eorum superstitiones attinet, amnes præcipue renerantur*.

7. *Tacili*, scil. *homines*, the idea of which is contained in *genti*.

8. *Pudore*, i. e. *reverentia*.

9. *Seleucus*, king of Syria.

1. *Præteritis*, i. e. *postpositis*.

2. *Elymaei*, the inhabitants of *Elymais*, a province of Persia, lying to the south of *Media*, and forming the northern part of the large district of *Susiana*.

1. *Thogarii*, a people of *Scythia*.

2. *Insultare*, scil. *sibi*; i. e. *Confidentia virium suarum ipsum contemnere*.

67

1. *Ex dolore in furorem vertitur*, properly, *ejus dolor in furorem versus est*; or, *quantum animo dolorem concepit, ut nihil a furore abesset*.

68

2. *Ubi dolor vocem laxaverat*, i. e. *ubi doloris vehementia nonnihil imminuta vocis edendas potestatem fecit*. So Virgil (*Aen. XI. 151.*)

Page.

68 says of Evander, who was overwhelmed with grief at the loss of his son; *Et vis vir tandem voci laxata dolore est.*

3. *Ad Caesarem.* To Octavianus.

69 1. *Cum signis militaribus.* These were the ensigns and standards which the Parthians had taken from Crassus.

2. *Trinaeria.* So called from its three promontories (*τρεις ακραι*).

3. *Sicania.* This name was derived from the *Sicani*, a people of Iberian origin, who came from Upper Asia. They settled first in Italy, whence they passed to Sicily, and took possession of the western parts of the island.

4. *Graeci nominis.* A periphrasis for *Graecos*, as *Romanum nomen* for *Romani*. The lower part of Italy was settled chiefly by Grecian colonies, whence the name of *Magna Graecia*.

70 1. *Romam intenderant.* See above, E. Cap. 51.

2. *Nexorum*, i. e. *captivorum*. *Nexi* is sometimes used in a more limited sense for *qui ob aes alienum nexi*, i. e. *in servitutem detrusi sunt*.

3. *Sollicitat*, i. e. *sibi conciliare studet*.

4. *Dubitavit.* Understand *utrum*.

5. *In quam rem miss. prim. in carc. ret. i. e. quod quum Syracusani fecissent, principes que cives pacis conciliandae causa ad eum missent, Dionysius hos retinuit.*

71 1. *Loori*, called *Episephyrii*, inhabited *Magna Graecia*, near the promontory of *Zephyrium*, at the southern extremity of the *Bruttiorum* ager.

2. *Sine fide fuit*, i. e. *nemo ei fidem habuit; omnibus suspectus fuit*.

72 1. *Murgantium*, a town of Sicily, in the eastern part of the island.

2. *Leontium* vel *Leontini*, a town on the coast, north of *Syracuse*.

3. *Auxilio fugae adempto*, i. e. *adempta spe fugae, qua se periculis subtraherent*.

4. *Duo*, scil. *millia*.

5. *Specularentur*, scil. *Carthaginienses*, the idea of which is contained in the word *Carthagine*.

6. *Poeni . . . occidione caesi nuntiabantur*, instead of *nuntiatum est Poenos . . . occidione caesos esse*.

7. *Auctus*, scil. *Agathocles*.

73 1. *Errore noctis*, i. e. *nocte et tenebris in errorem inductus*.

2. *Ampliandi*, i. e. *augendi*.

3. *Magnis viribus*, i. e. *multis cum copiis*.

4. *Bellum gerebat*. See Part First, V. Lib. II. cap. 5—9.

74 1. *Hiero*, the 2d. The first of that name lived two centuries earlier.

2. *Ad spem majestatis, quae promittebatur*, i. e. *ad dignitatis fastigium, quod aruspices eum sperare jubebant*.

3. *Hispanus*, a son of *Hercules*.

75 1. *Nec summae tantum terrae bona*, i. e. *ea bona* (those productions) *quae e superficie terrae nascuntur*.

2. *Vineis campisque irrigui*, instead of *campos et vineas irrigantes*.

3. *Ad inediam*, i. e. *ad famem perferendum*.

4. *Extraneus*, scil. *hostis*.

5. *Arma sanguine ipso cariora*, i. e. *sanguinem et vitam, quem arma, perdere malunt*.

6. *Ipsi*, scil. *viri*.

7. *Serviant*, i. e. *operam dant*.

1. *Gades*, a flourishing commercial city of Spain, at the mouth of one of the arms of the Baetis, now *Cadiz*. It was founded by a Phoenician colony. Hercules, surnamed *Gaditanus*, had here a celebrated temple.

2. *Ligures*. This nation was settled on the southern coast of Gaul. They gradually extended themselves into Italy, and obtained exclusive possession of that part of Gallia Cisalpina which lay between the Padus or *Po* on the north, the Ligusticus Sinus or *G. of Genoa* on the south, the river Macra on the east, and the Varus on the west.

3. *Illic*, i. e. *inter epulas*.

1. *Fatigabant*, i. e. *vexabant*.

2. *In tantum*, i. e. *tanloperere*.

3. *Quandoque*, instead of *aliquando*, in *posterum*.

4. *Domestico praesidio fortem*, i. e. *adjutam catulorum*, quos *ad domus praesidium educaverat*, *auxilio*.

5. *Floralia*, games celebrated in honour of *Flora*.

6. *Apertae forent*, scil. *ab iis quos clam in urbem miserat*.

7. *Sepullam*, scil. *oppressam*.

8. *Recognoscere*, i. e. *diligenter inspicere*, num arma celarent *aliave de causa suspecti essent*.

1. *Nomen Massiliensium*, instead of *Massilienses*.

2. *Petioque*, the ablative absolute, instead of *et quum petivisset*.

3. *Eos ad cur. deor. imm. pert.* i. e. *eos deorum cura haberi dignos*, i. e. *deos eorum curam habere*.

4. *Urb. Rom. incens*. See Part 1st, V. Lib. I. cap. 32.

5. *Funere*, i. e. *luctu*.

